

Nr 158.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; given Stockholms slott den 6 mars 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Ivar Persson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framlägges slutliga äskanden beträffande vissa under åttonde huvudtiteln uppförda anslag till skolväsendet, som i riksstatsförslaget upptagits med allenast preliminärt beräknade belopp.

Beträffande de allmänna läroverkens organisation föreslås bland annat inrättande av högre allmänna läroverk i Hedemora, Karlskoga, Lycksele, Malmberget, Solna, Trelleborg och Varberg samt, som en försöksanordning, ett läroverk för vuxna med förläggning till ort, som framdeles bestämmes. För att bereda personer, som icke har studentexamen, ökade möjligheter att genom komplettering i enstaka skolämnena vinna tillträde till högre studier föreslås därjämte inrättande av tre s. k. kompletteringsgymnasier.

Åtgärder föreslås för ordnande av arbetsorganisationen å rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken, seminarierna och de tekniska läroverken. Förslag framlägges om nya grunder för beräkning av bibliotekariearvodena vid samma läroanstalter.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 6 mars 1953.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och civildepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har Kungl. Maj:t under punkterna 173, 175, 177, 181 och 287 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1953/54 beräkna

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 110 000 000 kronor,

dels till Allmänna läroverken: Omkostnader ett förslagsanslag av 500 000 kronor,

dels till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor,

dels till Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor,

dels till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m. ett anslag av 900 000 kronor,

dels ock till Högre tekniska läroverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

Sedan beredningen av dessa anslagsfrågor numera avslutats, anhåller jag att få ånyo anmäla desamma. Samtidigt torde jag få anmäla ytterligare en anslagsfråga.

I. Allmänna läroverken: Avlöningar.

Anslaget är för innevarande budgetår uppfört med 79 000 000 kronor och disponeras enligt avlöningsstat, som återgivits på s. 595 i statsliggaren.

1. Utvecklingstendenser.

Under efterkrigsåren har lärjungeantalet vid de allmänna läroverken och därmed anslagsbehovet varit i hastig tillväxt. Efterföljande tabell ger en översikt över utvecklingen under de senaste åren.

Budgetår	Lärjungeantal			Anvisat anslag kronor	Förbrukat belopp kronor
	Realskolan	Gymnasiet	Summa		
1948/49	59 816	13 909	73 725	55 882 000	52 807 743
1949/50	66 828	14 271	81 099	59 105 000	55 988 232
1950/51	74 170	14 833	89 003	64 200 000	67 183 809
1951/52	79 445	15 618	95 063	64 714 000	80 880 886
1952/53	83 714	16 674	100 388	79 000 000	

Den stigande tendensen gör sig gällande både i realskolan och gymnasiet. En viss avlastning av läroverksorganisationen torde vara att motse, då behovet av nya skolor för realskolestadiet numera tillgodoses inom det kommunala skolväsendets ram. Högst sannolikt kommer dock stegringen av lärjungeantalet att fortfara under de närmaste åren, då 1940-talets stora årskullar övergår till de högre skolorna. För nästa läsår torde lärjungeantalet böra uppskattas till minst 105 000.

Skolöverstyrelsen hemställer om en ökning av avlöningsanslaget med omkring 12 787 000 kronor förutom den motsedda ökningen av det rörliga tillägget. Vid anslagsberäkningen har ämbetsverket tagit hänsyn till de lönehöjningar, som beslutats vid 1952 års riksdags höstsession.

2. Läroverk för vuxna.

Inledning.

Enligt de av Kungl. Maj:tt fastställda allmänna riktlinjerna för det svenska skolväsendets utveckling skall från tidpunkt, som senare bestämmes, bland annat »försöksvis anordnas ett eller flera gymnasier för vuxna»

(kung. 1950: 549). Till förverkligande av detta beslut har Kungl. Maj:t den 6 oktober 1950 anbefallt *skolöverstyrelsen* att verkställa utredning rörande inrättandet av »gymnasier eller gymnasielinjer för vuxna», varefter överstyrelsen den 14 januari 1952 till Kungl. Maj:t överlämnat ett förslag till inrättande av ett läroverk för vuxna. Över detta har yttranden avgivits av *statskontoret*, *statens lönenämnd*, *Hermods korrespondensinstitut*, *NKI-skolan*, *brevskolan* och *utredningen om vidgat tillträde till högre studier*.

Ytterligare har Kungl. Maj:t den 10 oktober 1952 anbefallt *studielånenämnden* att inkomma med förslag beträffande studiehjälp för personer i mogen ålder, vilka som elever vid kompletteringsgymnasium eller eljest förbereder sig för högre studier. Sådant förslag har avgivits den 20 december 1952. Häröver har yttrande avgivits av *statskontoret*.

Skolöverstyrelsens förslag m. m.

Skolöverstyrelsens förslag innebär, att ett statens läroverk för vuxna försöksvis skall inrättas i Stockholm. Överstyrelsen har alltså inte begränsat sitt förslag till att omfatta endast ett gymnasium utan föreslår även en realskola:

Åtskilliga vuxna, som kan tänkas vilja avlägga en studentexamen har nämligen dels en alltför föråldrad realexamen för direkt inträde i gymnasiet, dels blott i vissa ämnen en utbildning, som motsvarar realskolans, dels endast folkskolans kunskaper. Genom kombination med en realskola för vuxna torde det planerade gymnasiet också kunna tillföras ett större antal begåvningar, som av geografiska, ekonomiska eller sociala orsaker icke fått möjlighet att ägna sig åt studier. I synnerhet gäller detta om den landsbygdsungdom, som bor i glesbygderna.

U n d e r v i s n i n g e n i läroverket för vuxna föreslås utgöra en kombination av muntlig undervisning och korrespondensundervisning. Därigenom anses eleverna få möjlighet att delvis bedriva studierna jämsides med förvärvsarbete.

För g y m n a s i e t s vidkommande har överstyrelsen tänkt sig en studietid av tre år, vilket skulle möjliggöras genom koncentrationsläsning av respektive ämnen (med några få undantag). Den muntliga undervisningen skulle utgöras av sex femveckorskurser, vilket skulle innebära, att en elev, som på normal tid når fram till studentexamen, endast behöver avbryta sitt yrkesarbete för två femveckorsperioder under första läsåret, en under andra, två under tredje samt slutligen en period följande höst. Under flertalet muntliga kurser slutläses ett eller ett par ämnen. Mellan de muntliga kurserna idkar eleven korrespondensstudier.

Som inträdesvillkor till gymnasiet föreslås skola gälla antingen realexamen, normalskolekompetens (med vederbörliga kompletteringar), avgångsbetyg från L I⁴, R I⁴ eller högre avdelning vid högre allmänt läroverk eller

efter inträdesprövning ådagalagda motsvarande kunskaper i läroämnena. Då gymnasiet är avsett för vuxna anses en undre åldersgräns böra sättas, t. ex. 20 år. Dock bör yngre elever kunna mottagas, om de har stadigvarande förvärvsarbete eller av annan orsak, t. ex. geografiska förhållanden, icke kan erhålla gymnasieutbildning i hemtrakten. För realskolans normalelever beräknas en studietid av 3 3/4 år. I studietiden ingår 7 muntliga kurser, varav en introduktionskurs om två månader, en femveckors- och fyra fyraveckorskurser samt en avslutningskurs om 3 månader med mellanliggande perioder av korrespondensundervisning. Till den första muntliga kursen beräknas i regel elever med endast folkskolekunskaper som grund. Elever, som börjar i högre stadier än introduktionskursen bör, anser skolöverstyrelsen, prövas i samtliga stadiets ämnen. Som undre åldersgräns för tillträde till realskolan föreslås 16 år.

Beträffande korrespondensstudiernas anordning föreslår skolöverstyrelsen, att Hermods Korrespondensinstitut, NKI-skolan och Brevskolan tills vidare engageras i undervisningen. Med dessa skolor bör enligt överstyrelsen träffas en uppgörelse, i vilken som villkor uppställs, att det nya läroverkets lärare skall få ombesörja brevrättningen i den utsträckning, dess ledning finner erforderlig, och att priset på korrespondenskurserna skall reduceras i proportion därtill, med beaktande av att instituten i mån av utrymme får möjlighet att sända sina egna elever till skolan.

I fråga om studietidens ekonomi föreslår överstyrelsen, att eleverna icke för någon del av den kombinerade undervisning, de åtnjuta, skall belastas med terminsavgifter. Vidare föreslås viss studiehjälp. För de elever, som mottages till muntlig undervisning anses så stor ekonomisk hjälp som möjligt böra ges, enär de personer, som kan väntas söka sig till den här avsedda skolformen, i regel för egen och ofta för familjens del är beroende av inkomst från förvärvsarbete. Vidare anses, att speciella stipendie regler bör gälla för denna elevkategori och att stipendierna bör utgå ur särskilt anslag. Närmast jämförbara anges av överstyrelsen vara de kurser inom jordbruk, lantbruk, trädgårdsnäring och fiske, vilka omfattar kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning. Vid dessa utgår i vissa fall grundstipendium samt i de fall, då eleven är i behov av ytterligare understöd, ett tilläggsstipendium. Beträffande läroverket för vuxna anser skolöverstyrelsen det också vara lämpligt, att kostnaden för billigaste resa till och från hemorten vid de muntliga kursernas början och slut kan utgå ur stipendiemedel, dock icke för resa till den första kurs, vari eleven deltagit.

I förutnämnda förslag beträffande studiehjälp för personer i mogen ålder, vilka såsom elever vid kompletteringsgymnasium eller eljest förbereder sig för högre studier, har *studielånenämnden* uttalat, att studiehjälpen för nu ifrågakommande elever bör väljas bland de typer av hjälp, som ingår i det av 1952 års riksdag godtagna nya studiehjälpssystemet.

Läroverket för vuxna och kompletteringsgymnasium avser huvudsakligast studier på gymnasialstadiet. Närmast till hands liggande vore därför enligt nämndens mening att föreslå studiehjälp av samma slag som för eleverna i gymnasiet, d. v. s. studiebidrag och stipendier. På grund av de nya elevkategoriernas ålder och behov av ekonomiskt stöd är denna form av studiehjälp emellertid icke lämplig, därför att den ger otillräckligt ekonomiskt stöd.

Studielånenämnden pekar på att den som i mogen ålder övergår till högre studier ofta har att övervinna stora ekonomiska hinder och att behovet därför är avsevärt:

Enligt de av statsmakterna godtagna riktlinjerna för studiehjälpen bör i de fall, då behovet är stort, lånelinjen främst anlitas. Förstärkt studiehjälp i form av behovsprövade stipendier utöver studielånen har emellertid medgivits för vissa kategorier elever, huvudsakligen äldre elever och särskilt sådana med försörjningsplikt. De elever, vilkas studiehjälp här behandlas, är av detta slag. Det är därför enligt nämndens mening helt naturligt, att deras studiehjälp bör bestå av studielån och behovsprövade stipendier.

I fråga om stipendiernas anordning säger nämnden:

På grund av den egenartade konstruktionen av här förevarande utbildning — med under viss del av studieåret direkt undervisning vid läroanstalten och under andra delar av året enskilda studier eller studier per korrespondens — lämpar sig stipendier per månad mindre väl för ifrågavarande elever. Om stipendiebeloppet däremot avser en längre tid än en månad, minst en termin, synes detta bättre tillgodose studier av denna speciella typ. Nämnden förordar därför behovsprövade stipendier å högst 800 kronor per läsår, fördelade på högst 400 kronor per termin.

Studielånenämnden föreslår, att studielån och stipendier bör sökas hos och utdelas av den myndighet, studiehjälpsnämnden, som enligt riksdagens beslut skall handha studiehjälpsverksamheten vid bland annat läroverken. Ansökningsförfarandet torde i tillämpliga delar böra vara detsamma som för övriga elevkategorier.

Nämndens beslut i fråga om studiehjälpen, som bör fattas så snart kan ske efter ansökans ingivande till nämnden, skall omedelbart meddelas eleverna och avse det lån och stipendium, som blir tillgängligt för en var elev under ett läsår. I fråga om utbetalningen av studiehjälpen torde följande böra beaktas. Eleverna i de föreslagna typerna av läroanstalter tänkas bli mera rörliga än elever i vanliga skolor, och avbrott i studierna kunna säkerligen av lätt förstådda skäl inträffa. För att förebygga att studiehjälp uppbäres utan att det därmed avsedda syftet vinnes, borde i elevernas eget intresse studiehjälpen utbetalas först sedan det klart konstaterats, att eleven har både förmåga och vilja att fullfölja utbildningen. Men han skulle då icke från början av sin utbildning ha det ekonomiska stöd som studiehjälpen är avsedd att ge. Den del av studiehjälpen, som består av lån och för vilken eleven, redan då han söker hjälpen, måste vara beredd att ta ansvar för att återbetala, bör därför utbetalas så snart ske kan i början av varje termin. Stipendiet däremot bör utbetalas i efterskott för varje termin, sedan

föreståndaren för läroanstalten funnit, att eleven tillfredsställande skött sin utbildning.

Statskontoret anser i likhet med studielånenämnden, att ifrågavarande studiehjälp bör inordnas i det av 1952 års riksdag antagna systemet:

Det statliga stödet synes emellertid böra ha karaktären antingen av lån eller av stipendier och studiebidrag. Den omständigheten, att de studerande är vuxna, torde otvivelaktigt tala för att låneformen kommer till användning. Det synes dock mindre lämpligt, att realskolestudier finansieras lånevägen. I anslutning till det nu anförda föreslår *statskontoret* följande. Därest läroanstalten kommer att omfatta jämväl realskola, bör eleverna i denna kunna erhålla studiebidrag och stipendier på samma villkor som lärjungar vid högre allmänt läroverk. Studiehjälpen bör givetvis endast avse tidsperioder, då muntlig undervisning meddelas. Gymnasiestuderandena bör däremot beviljas studielån. Dessas maximibelopp bör avvägas med hänsyn till att den till läroanstalten förlagda studietiden avses omfatta i genomsnitt blott 10 veckor pr läsår.

Vad därefter angår understöd åt lärjungar vid kompletteringsgymnasium må framhållas, att detta synes avsett för studier i enstaka ämnen. Då eleverna regelmässigt kunna förutsättas bibehålla sin arbetsinkomst samt erhålla undervisning enkom på kvällstid, synes ringa förutsättningar finnas för beviljande av studiehjälp. Enär frågan om organisationen av ett kompletteringsgymnasium icke lösts, kan ämbetsverket — som i utlåtande den 6 november 1952 angående vidgat tillträde till högre studier avstyrkt, att dylika gymnasier upprättas — emellertid icke taga definitiv ställning till denna del av förslaget.

Beträffande o r g a n i s a t i o n e n av läroverket för vuxna föreslår skolöverstyrelsen, att gymnasiet tills vidare under försökstiden utgöres av två avdelningar, omfattande en latin- och en reallinje, samt realskolan av en avdelning. Sedan avdelningarna efter intagningen stabiliserats, bör var och en av dem ej omfatta mer än 20 elever. För att få bredast möjliga rekryteringsbas och erhålla ett urval av studielämpliga personer kräves, framhåller överstyrelsen, en omfattande annonsering bland anställda av olika kategorier.

I fråga om befattningshavare vid försöksläroverket i Stockholm föreslås, att läroverket förestås av en rektor, som erhåller tjänsteställning såsom vid högre allmänt läroverk. Med hänsyn till de speciella arbetsuppgifterna föreslås, att rektor redan från början placeras i lönegrad Cb 12 (enligt före den 1 januari 1953 för rektorer gällande normer för lönegradsplaceringen).

De elever, som tillföres läroverket för vuxna, ställes, anför överstyrelsen, inför ekonomiska och sociala problem, som icke förekommer vid vanliga läroverk. En inledande personlig kontakt med eleverna är synnerligen viktig, men även under studietiden är behovet av studierådgivning och en socialkurator stort. För detta ändamål föreslår överstyrelsen anställandet av en studiekonsulent i lönegraden Ce 26, som erhåller full tjänst vid skolan.

Överstyrelsen anser det viktigt, att rektor och studiekonsulent så tidigt

som möjligt vid sin sida får ett par lärare, vilka helt kan ägna sig åt sin skola och bilda en kollegiekärna, som ägnar mycken tid åt att följa elevernas studier och att på grundval av erfarenheterna från försöksverksamheten arbeta fram en statlig organisationsform och studieplanering.

Med hänsyn till att undervisningen i denna skolform kräver särskilt kvalificerade lärare, bör, framhåller överstyrelsen, tjänsterna avlönas så att de tillfredsställer lämpliga sökande. Överstyrelsen anför i anslutning härtill följande.

Därför böra avlöningsförmånerna vara lika med dem för lektorstjänst (f. n. Ca 30). Då tjänsterna efter försökstiden dock kunna tänkas bli förändrade eller överflyttade till samma skolform på annan ort, torde det vara riktigtast, att de tills vidare inrättas som e. o. lektorstjänster (Ce 30) i tyska, engelska och franska samt matematik, fysik och kemi.

För dessa tjänster bör krävas lektorskompetens men möjlighet även givas att tillsätta adjunktskompetenta lärare. Vid tillsättning bör hänsyn tagas till de speciella krav, som bör ställas på innehavarna av dessa tjänster, särskilt erfarenhet från korrespondensundervisning och koncentrerad muntlig undervisning för äldre elever.

Övriga lärare vid skolan förutsättes till en början utgöras av timlärare.

Slutligen föreslås som medhjälpare på expeditionen heltidsanställt kanslibiträde i lönegrad Ce 11. Såsom sekreterare torde studiekonsulenten under de första två åren kunna fungera utan särskilt arvode.

För det första läsåret i läroverket för vuxna beräknar skolöverstyrelsen följande k o s t n a d e r :

A v l ö n i n g a r

Avlöningar till en rektor i lönegraden Cb 12, två lektorer i lönegraden Ce 30, en studiekonsulent i lönegraden Ce 26 och ett kanslibiträde i lönegraden Ce 11 (beräknad efter 32 procents löneförhöjning)	86 000
Arvoden till timlärare i läroämnena	7 000
Arvoden till timlärare i övningsämnena	1 000
Arvoden för brevrättning i gymnasiet	6 000
Arvoden för brevrättning i realskolan	2 000
Summa kronor	102 000

S t i p e n d i e r

Medellösa utan familj (20 elever à 7 kr./dag och 154 dagar)	22 000
Medellösa familjeförsörjare (5 elever à 12 kr./dag och 154 dagar) . .	9 000
Resebidrag (3 dubbla resor à 50 kr. för i genomsnitt 30 elever) . .	5 000
Summa kronor	36 000

O m k o s t n a d e r

Korrespondenskurserna i gymnasiet	20 000
Korrespondenskurserna i realskolan	8 000
Lokalhyra, städning m. m.	15 000
Utnyttjande av institutionslokaler, materielkostnader m. m.	2 000
Inventarier till rektorsexpedition m. m.	5 000
Annonser och reklam	15 000
Expenser	5 000
	<hr/>
	Summa kronor 70 000
	<hr/>
	Totalsumma kronor 208 000

Fullt utbyggt beräknas läroverket för vuxna enligt skolöverstyrelsen komma att innehålla tre gymnasielinjer om 18 varandra avlösande avdelningar för muntlig undervisning samt 7 huvudsakligen varandra avlösande realskoleavdelningar samt 11 korrespondensperioder, varvid kostnaden efter liknande beräkningsgrunder, som här tillämpats, beräknas uppgå till 472 000 kronor per år.

Remissyttranden.

Allmänna synpunkter. Reformens omfattning. Statskontoret anser, att man bör börja med en gymnasielinje och inte utsträcka verksamheten till att omfatta också realskola:

För vuxna, som har god studielämplighet, torde för realexamen erforderliga kunskaper utan större svårigheter kunna inhämtas med anlitande av korrespondenskurser eller aftonskolor. Det må också erinras, att den som vid brevskola bedriver enskilda studier eller studier med kombinerad undervisning med realexamen som mål kan i mån av behov erhålla stipendier till gäldande av kursavgifterna.

Utredningen om vidgat tillträde till högre studier ger sin fulla anslutning i huvudfrågan att det allmänna bör ta initiativ till grundande av ett läroverk för vuxna:

Genom en sådan åtgärd skulle man effektivt kunna underlätta tillträdet till högre studier för teoretiskt begåvade, som inte fått gymnasieutbildning. Det nya gymnasiet kommer sannolikt att få särskild betydelse för personer på landsbygden, för vilka gymnasiestudier tidigare legat utanför möjligheternas ram.

Brevskolan anför:

Utän tvivel skulle ett statligt läroverk, varigenom vuxna kan beredas tillfälle avlägga real- och studentexamen möta ett behov och utgöra ett led i den undervisningens demokratisering, som alltjämt måste betraktas som en angelägen uppgift. Inte minst torde skolan ha en uppgift att fylla för landsbygdens och de mindre tätorternas folk, vilkas möjligheter att delta i aftonkurser, som kan leda till motsvarande kunskapsmätt, är ytterst begränsade.

NKI-skolan anser det självfallet, att det är önskvärt med någorlunda bekväma vägar till högre utbildning för dem som inte kunnat gå den vanliga skolvägen, men finner det planerade nya läroverket mindre väl lämpat för sin uppgift:

Först under läsåret 1955—56 kommer två studentgrupper om i bästa fall sammanlagt 40 abiturienter att delta i examen. De fortsatta examensresultaten beräknas bli av liknande omfattning. Det förefaller därför, som om det mera skulle svara mot situationens krav att genom en utvidgning av planen försöka att nå de verkligt stora kadrenna av lämpliga aspiranter på högre utbildning och samtidigt söka finna en form för att inom en lämplig organisatorisk ram tillfullo utnyttja undervisnings- och rekryteringskapaciteten hos de skolor och institutioner, mestadels enskilda, som hittills svarat för de vuxna studerandenas undervisning fram till real- och studentexamen.

Detta skulle kunna spara de stora fasta kostnader, som är förknippade med permanenta anordningar. I stället för de senare borde man inrikta sig på att skapa en organisation, som lätt kunde utvidgas eller krympas med hänsyn till föreliggande situation:

Man kunde då tänka sig, att denna knöts till läroverket för vuxna och svarade för examination, examensförberedelser i mera inskränkt mening, muntliga kurser enligt vissa fastställda planer, ekonomiska stödåtgärder, m. m. Med utnyttjande av de förmåner, som härigenom kunde erbjudas eleverna, kunde nu existerande skolor och undervisningsanstalter fortsätta att i samförstånd och samverkan med den nya organisationen bedriva sin verksamhet.

Något mera detaljerat förslag till en organisation av det antydda slaget har inte skolan ansett sig böra gå in på.

Kombinerad muntlig undervisning och korrespondensundervisning. Samtliga remissinstanser har varit eniga om att undervisningen vid läroverket för vuxna bör vara kombinerad muntlig undervisning och korrespondensundervisning. I fråga om fördelningen mellan de två typerna av undervisning har remissinstanserna i stort sett varit eniga med utredningen.

Korrespondensstudiernas anordning. *Statskontoret* anför:

Högsta ringens brevkurs torde, som överstyrelsen framhållit, lämpligen böra rättas av skolans lärare. Däremot synes brevrättningen i de två första årskurserna alltid böra ombesörjas av vederbörande korrespondensinstitut.

Hermods Korrespondensinstitut säger sig tillfullo förstå det krav som framställes om att högsta klassens och ringens brevkurs bör rättas av den blivande skolans lärare:

Institutet kan däremot inte gå med på vad som säges om rektors rätt att även i övrigt bestämma om brevrättningen. *Hermods* vill för sin del inte

släppa kontakten med eleverna och endast bli en leverantör av undervisningsmaterial.

NKI-skolan anser skolöverstyrelsens förslag att läroverkets lärare skall ombesörja brevrättningen vara ett opraktiskt och ekonomiskt onödigt arrangemang samt att det också är ganska tivelaktigt, om det alltid blir pedagogiskt lika effektivt, som om korrespondensinstitutens egna lärare skötte granskningen.

Brevskolan däremot anser, att läroverkets lärare i största möjliga utsträckning skall anlitas för rättningen av elevsvaren:

Att räkna med att eleven sedan han fått sina uppgifter tillbaka från korrespondensskolan skulle sända dem till läroverkets lärare synes *Brevskolan* vara en otillfredsställande anordning. Dels är det önskvärt att eleven har sina granskade pensa till hands under det fortsatta arbetet, dels förorsakas läroverkets lärare rätt mycket arbete om de undan för undan skall gå igenom dessa pensa och bilda sig en uppfattning om elevens situation.

Åldersgränserna för tillträde. *NKI-skolan* anser utredningens förslag för snävt:

Det vore vida rimligare att sätta en gräns för tillträde till gymnasiet vid 16 eller 17 år. De svårigheter att på vanligt sätt bedriva gymnasiestudier, som kunna finnas för 20-åringar, uppstå ofta också för 17- eller 18-åringar. Det finnes knappast något rationellt skäl för att låta en 17- eller 18-åring med lämpliga förutsättningar gå och vänta ett par år innan han får börja studera.

Den enskildes kostnader för undervisningen. *Statskontoret* anför:

Till förhindrande av att personer, som sakna lämplighet för studier, söker inträde vid skolan, synes emellertid lärjungarna själva böra bekosta första årskursens brev. *Statskontoret* ansluter sig visserligen i princip till tanken, att terminsavgifterna vid de högre läroanstalterna bör avskaffas, men håller före, att sådan avgift bör uttagas vid gymnasiet för vuxna, så länge avgiftssystemet icke avvecklats vid andra allmänna läroverk, däri inbegripet statens aftonskola.

Personal m. m. *Statskontoret* utgår i sitt yttrande från sin uppfattning, att endast gymnasielinje bör inrättas, och förordar liknande arrangemang, som tillämpats vid statens aftonskolas anknnytning till högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm:

Rektor vid den läroanstalt, i vilken gymnasielinjen eller linjerna för vuxna ingår, bör sålunda mot särskilt arvode vara skolans föreståndare. I den mån elevtillströmningen ger anledning därtill, synes emellertid till lättnad av rektors arbetsbörda inrättandet av en befattning som studierektor böra övervägas. Undervisningen bör väsentligen bestridas av vid anknnytningsläroverket anställda lärare, vilkas antal bör avvägas under beaktande av de nytillkomna arbetsuppgifterna.

Inrättandet av en tjänst för studiekonsulent avstyrkes av statskontoret. Kuratorsgröromålen bör fullgöras av en med arvode avlönad deltidsanställd tjänsteman. Nu utgående arvoden till sekreterare och annat biträde än sekreterare anses emellertid böra justeras uppåt med hänsyn till de nytillkommande arbetsuppgifterna.

Statens lönenämnd har inget att invända mot att rektorstjänsten hänföres till Cb 12 och de två lektorstjänsterna till Ce 30 under förutsättning att för sistnämnda tjänster fordras lektorskompetens. I fråga om studiekonsulenten i Ce 26 anses inte utredningen ge tillräckligt underlag för ett bedömande av lönens skälighet.

Departementschefen.

Som redan 1946 års skolkommision påpekat, erbjudes endast ett fåtal lämpliga möjligheter till gymnasial utbildning för vuxna i vårt land. Detta innebär, att såväl »senväckta begåvningar» som de som av andra anledningar först vid mogen ålder kan ägna sig åt högre teoretiska studier ofta anser sig tvingade att avstå från en sådan utbildning. Såväl av sociala rättviseskäl som ur den synpunkten, att samhället bör taga tillvara de begåvningar, som vill ägna sig åt högre studier, inte minst med tanke på rekryteringen av lärare för enhetsskolan, är det otvivelaktigt av intresse för det allmänna att underlätta dessa kategoriers strävanden att vidareutbilda sig genom att ställa för ändamålet lämplig undervisning till deras förfogande.

Jag delar emellertid helt skolöverstyrelsens mening, att en reform på detta område inte blott bör omfatta inrättande av ett gymnasium för vuxna utan även en realskola. Ofta, i all synnerhet för glesbebyggelsens ungdomar, är vägen fram till realexamen eller till inhämtande av eljest erforderliga förkunskaper för gymnasiestudier minst lika svår som den fortsatta vägen fram till studentexamen. Anslutningen till korrespondensinstitutens undervisning och uttalanden från många av dessas elever visar visserligen, att åtskilliga redan nu genom trägna självstudier kan nå både real- och studentexamen. Enbart korrespondensstudier utgör emellertid för många ett så stort företag, att de hellre avstår från vidareutbildning än anlitar den vägen. Men även för de kategorier, som redan nu läser in real- eller studentkurser per korrespondens, skulle ett inrättande av såväl realskola som gymnasium för vuxna betyda en avsevärd lättnad och en säkrare studieväg. Jag föreslår därför, att från och med nästa budgetår som en försöksanordning successivt inrättas ett läroverk för vuxna, vid vilket skall meddelas undervisning motsvarande den som ges i realskola samt i gymnasium med real- och latinlinje. Studiegången vid läroverket torde böra bli i huvudsak den som skolöverstyrelsen föreslagit. För att en betryggande

organisation av läroverket skall medhinnas, torde själva undervisningen böra taga sin början först höstterminen 1954.

Som vuxen bör i enlighet med skolöverstyrelsens förslag i detta sammanhang räknas, vid tillträde till realskola den som fyllt 16 år och vid tillträde till gymnasium den som fyllt 20 år. Dock bör en lägre inträdesålder kunna godtagas i speciella fall.

Beträffande undervisningens anordning har skolöverstyrelsen föreslagit en kombination av muntlig undervisning och korrespondensundervisning. Jag ansluter mig till detta förslag. De personer, läroverket är avsett för, kan beräknas självmant söka sig dit. Det kan därför förutsättas, att deras studieintresse och mognad är av den art, att de bör kunna lämnas tämligen fria händer vid inläsningen av de olika ämnena. En stor del av läroverkets elever kommer dessutom sannolikt att utgöras av personer, som antingen redan är familjeförsörjare eller i varje fall självförsörjande, varför ett längre avbrott i deras förvärvsarbete skulle åstadkomma stora ekonomiska och personliga uppoffringar. Det förefaller mig därför naturligt att utnyttja de fördelar korrespondensundervisningen har. Samtidigt är det emellertid av vikt, att eleverna får tillfälle att erhålla en muntlig undervisning, som på ett systematiskt sätt binder ihop det genom korrespondensstudierna inlärd kunskapsstoffet. Det är också betydelsefullt för eleverna att därunder erhålla praktiska anvisningar för korrespondensstudiernas rationella bedrivande. Vidare anser jag, att gymnasiestudierna i enlighet med förslaget i regel bör genomföras medelst koncentrationsläsning av respektive ämnen.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att såväl Hermods Korrespondensinstitut som NKI-skolan och Brevskolan tills vidare engageras i undervisningen vid läroverket för vuxna. Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolags korrespondensskola LTK bör i så fall jämväl komma ifråga på liknande grunder som Brevskolan, då de bägge skolorna i fråga om realskolekurser har gemensamt studiematerial. Även om vissa skäl talar för att samtliga dessa skolor engageras, vill jag dock samtidigt peka på de praktiska svårigheter, som fördelningen av kurser mellan skolorna otvivelaktigt kommer att medföra, liksom också på de rent pedagogiska problem, som uppstår därigenom att eleverna studerar olika korrespondenskurser. Av dessa skäl bör skolöverstyrelsen i samråd med det nya läroverkets rektor ytterligare överväga den ändamålsenligaste lösningen av detta problem under beaktande av främst pedagogiska och praktiska synpunkter. Härvid torde eventuellt en koncentrerad undervisning till en av korrespondensskolorna visa sig vara den lämpligaste lösningen.

Beträffande korrespondensundervisningens anordnande i övrigt ansluter jag mig i stort sett till vad skolöverstyrelsen föreslagit. I fråga om brev-rättningen anser jag dock en viss modifikation lämplig. Överstyrelsen har ansett, att rektor för läroverket bör medgivas rätt att efter eget bedö-

mande från fall till fall avgöra om brevrättningen skall utföras av läroverkets lärare eller av korrespondensskolorna utom i de högsta grupperna eller stadierna, där läroverkets lärare under alla förhållanden ansetts böra utföra rättningen. Vad beträffar sista studieåret såväl i gymnasiet som i realskolan anser jag i likhet med överstyrelsen, att brevrättningen bör omhändertas av läroverkets lärare. Därigenom ges bättre möjligheter för läraren att under avslutningsstadiet följa sina elevers arbete och bilda sig en uppfattning därom. Däremot anser jag i likhet med vissa remissinstanser, att de lägre stadiernas brevrättning bör utföras av korrespondensinstitutet själva, då detta både blir billigare och är mera praktiskt än om rättningen skulle ske vid läroverket. Men framför allt utnyttjas därigenom bättre den sakkunskap och erfarenhet, som korrespondensskolorna besitter.

För att hålla läroverkets lärare informerade om elevernas studieprestationer mellan de muntliga kurserna, kan institutet lämpligen översända vissa rättade brev till läroverkets lärare i ämnet, särskilt om det gäller att för läraren påpeka vissa svagheter hos eleven. Dessutom torde vissa (av eleven på förhand okända) brev även i övrigt böra översändas till läraren efter samråd mellan institutet och denne. Hur informationsverksamheten om de särskilda eleverna slutgiltigt skall utformas får emellertid i sista hand bli en fråga för läroverkets rektor att avgöra i samråd med vederbörande korrespondensinstitut. På skolöverstyrelsen torde däremot få ankomma att efter förslag av rektor träffa överenskommelse med korrespondensskolorna om kostnaderna för undervisningen och därmed sammanhängande frågor. Därvid bör gälla, att ersättning, såsom överstyrelsen föreslagit, endast skall utgå för brev, som elev mottagit. Om en elev avbryter studierna och detta meddelas institutet, skall läroverket inte ha skyldighet att ersätta den ej utnyttjade delen av kursen.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att eleverna vid läroverket för vuxna inte skall belastas med terminsavgifter. Jag biträder detta förslag.

Beträffande studiehjälpen ansluter jag mig till det förslag, som framförts av studielånenämnden, nämligen att eleverna i läroverket för vuxna ges möjlighet att erhålla studielån och behovsprövade stipendier enligt de grunder för studiehjälp, som godkänts av 1952 års riksdag. De behovsprövade stipendierna torde böra maximeras till 800 kronor per läsår, fördelade på högst 400 kronor per termin.

Jag föreslår, att vid läroverket inrättas en rektorstjänst i lönegraden Cb 14, avlöningsgrupp II. Tjänsten torde böra tillsättas från och med den 1 januari 1954. Därigenom synes rektor få erforderlig tid till det förberedelsearbete, som måste utföras för att läroverket skall vara redo att ta emot eleverna höstterminen samma år.

I fråga om personal i övrigt har skolöverstyrelsen föreslagit en tjänst som studiekonsulent, två lärartjänster och en heltidstjänst som kanslibiträde.

I likhet med överstyrelsen anser jag det nödvändigt, att två fasta lärartjänster inrättas redan från och med läroverkets start. Av dessa bör en avses för moderna språk och en för matematik, fysik och kemi. Även om lärarna under första läsåret inte kan beredas full sysselsättning i den egentliga undervisningen, torde deras arbetsbörda ändå bli krävande. Tillsammans med rektor måste de nämligen svara för den första planläggningen av undervisningen och följa dess utveckling samt själva göra sig förtrogna med uppläggningsen av de korrespondenskurser eleverna använder. Man kan också förutsätta, att de kommer att få anlitas för viss studierådgivning samt för andra på förhand mera svårbestämbara uppgifter. Undervisningens karaktär av försöksundervisning måste vidare beaktas. Jag föreslår, att lärartjänsterna inrättas från och med den 1 juli 1954. De torde tills vidare bära inrättas som e. o. lektorstjänster i lönegraden Ce 31 eller Ce 33. Såväl rektor som lärare bör om möjligt ha förtrogenhet med korrespondensundervisning.

Någon tjänst som studiekonsulent anser jag däremot inte för närvarande bära inrättas. De rent praktiska råd, som eleverna kan behöva i samband med de muntliga kurserna, bör kunna lämnas av rektor och lärare. Man torde också kunna räkna med att korrespondensinstitutet, liksom hittills, kommer att lämna en stor del av den rådgivning, som är nödvändig. För att rektor skall få erforderlig biträdeshjälp föreslår jag, att en e. o. tjänst som kanslibiträde inrättas från och med den 1 april 1954.

I förberedelsearbetet för läroverket måste också reklamen för dess verksamhet inräknas. Jag räknar därför med att en viss annonsering måste genomföras på ett tidigt stadium, så att skolans verksamhet blir känd.

Skolöverstyrelsen har föreslagit Stockholm som förläggningsort för läroverket. Enligt min mening är det emellertid att föredraga, om läroverket kan placeras å annan ort, under förutsättning att tillräckligt gynnsamma förhållanden för läroverket erbjuder sig där. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning bestämma förläggningsort för läroverket.

Vad angår läroverkets lokalfråga torde jag få erinra om att det vid upprättandet av allmänna läroverk regelmässigt som villkor för upprättandet brukat föreskrivas, att vederbörande kommun åtager sig vissa förpliktelser i fråga om lokaler m. m. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i detta fall besluta om och i vad mån dylika villkor bör föreskrivas.

Kostnaderna för läroverket för vuxna beräknar jag för nästa budgetår till omkring 36 000 kronor och för första läsåret (1954/55), med den organisation jag i det föregående tillstyrkt, till 155 000 kronor. Fullt utbyggt med tre gymnasielinjer om 18 varandra avlösande avdelningar för muntlig undervisning samt 7 huvudsakligen varandra avlösande realskoleavdelningar och 11 korrespondensperioder torde läroverket kunna beräknas kosta 300 000 kronor per år. I dessa belopp ingår såväl avlöningskostnader som

omkostnader men ej kostnaderna för stipendier till de studerande. Medel till avlöningar och till omkostnader torde böra anvisas under de allmänna läroverkens avlönings- respektive omkostnadsanslag. Jag återkommer härtill i det följande. Utgifterna för stipendier torde böra bestridas från samma anslag som studiebidrag och stipendier åt elever vid andra allmänna läroverk.

3. Organisationsfrågor.

a) Utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen.

I propositionen nr 140 till förra årets riksdag anmälde jag ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag om fortsatt utbyggande av läroverksorganisationen med nya statliga gymnasier. Därvid uttalade jag, att det vore önskvärt, att det statliga gymnasieväsendet kompletterades med ett kommunalt. I fråga om gången vid upprättandet av nya statliga gymnasier anförde jag vidare, att ett kommunalt stadium utom i undantagsfall borde föregå upprättandet av ett statligt gymnasium. Under hänvisning bland annat till att särskilda utskottet vid 1950 års riksdag i sitt huvudutlåtande angående skolreformen uttalat sig för en utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen samt till att den då pågående utredningen rörande en provisorisk gymnasierreform förts så långt, att tvekan ej längre behöfve råda om den första etappen av den önskvärda utbyggnaden av gymnasieorganisationen, föreslog jag samtidigt som en dylik första etapp successivt förstatligande av sex kommunala gymnasier. Någon erinran framställdes icke från riksdagens sida mot den angivna principen för den statliga gymnasieorganisationens utbyggnad. Förslaget om förstatligande av sex kommunala gymnasier tillstyrktes av statsutskottet, som därvid också betenade, att detta förstatligande endast vore en första etapp av omorganisationen. Det bifölls därefter av riksdagen.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår föreslår *skolöverstyrelsen* som en andra etapp successivt förstatligande av de med statliga samrealskolor förenade kommunala gymnasierna i H e d e m o r a, K a r l s k o g a, M a l m b e r g e t, S o l n a, T r e l l e b o r g och V a r b e r g. Ytterligare föreligger — utöver vissa i nyssnämnda proposition berörda framställningar om utbyggande av den statliga läroverksorganisationen med nya gymnasier — framställningar från *vederbörande lokala myndigheter* om utbyggande av samrealskolorna i B l a c k e b e r g och G u b b ä n g e n i S t o c k h o l m samt samrealskolan i L y c k s e l e med statliga gymnasier.

Vad först angår de av överstyrelsen till förstatligande föreslagna sex kommunala gymnasierna, torde i följande sammanställning få ges en översikt över vissa förhållanden rörande desamma. För varje gymnasium angives det år, då verksamheten tog sin början, förefintliga bildningslinjer,

varvid ännu ofullständiga sådana anges inom parentes, antalet lärjungar höstterminen 1952 i första ringen och i gymnasiet i dess helhet, procenten lärjungar hemmahörande i andra kommuner enligt av skolöverstyrelsen upprättad statistik för läsåret 1950/51, avståndet i kilometer till närmaste högre allmänna läroverk och slutligen det för innevarande budgetår utgående statsbidraget i kronor.

Läroverksort	Start- år	Bildnings- linjer	Antal lärjungar i		Proc. lärj. från andra kommuner	Avstånd i km. till närmaste h. a. l.	Stats- bidrag kronor
			första ringen	hela gymn.			
Hedemora	47	R, L	37	101	57	51	45 000
Karlskoga	44	R, L	35	94	10	35	60 000
Malmberget . . .	47	R	26	72	13	107	30 000
Solna	48	R, (L), (R)	65	185	24	4	—
Trelleborg	45	R, L	46	109	51	31	90 000
Varberg	48	L, (R)	30	66	52	70	15 000

Ytterligare inhämtas av tillgängliga handlingar följande beträffande gymnasiefrågan å nämnda orter.

1. **Hedemora.** Stadsfullmäktige i Hedemora har anhållit om förstatligande av stadens kommunala gymnasium och därvid uttalat, att södra Dalarna i jämförelse med andra bygder vore missgynnade i fråga om statliga gymnasier samt att Hedemora vore den naturliga förlägningsorten inom nämnda trakt för ett sådant gymnasium. Någon brist på lärare anses ej behöva befaras, eftersom stadens kommunala gymnasium hittills haft att tillgå kommunala lektorer med god kompetens, av vilka en del beräknas kunna bevaras åt läroverket genom ett förstatligande.

2. **Karlskoga.** Lokalstyrelsen vid samrealskolan i Karlskoga anhöll den 16 juni 1947 — utan närmare motivering — att det med realskolan förenade kommunala gymnasiet snarast måtte övertagas av statsverket. Sedermera har insänts en räkenskapsöversikt, varav framgår, att Karlskoga stads utgifter för det kommunala gymnasiet kalenderåren 1944—50 med 351 049 kronor överstigit inkomsterna i form av terminsavgifter och statsbidrag.

3. **Malmberget.** Från kommunalt håll i Malmberget har upprepade framställningar gjorts om inrättande av ett statligt gymnasium. Befolkningsunderlaget anses mer än tillräckligt och det framhålles som ett starkt önskemål, att bygdens ungdom skall få möjlighet till gymnasieutbildning i hemorten.

4. **Solna.** Solna stads drätselkammare samt lokalstyrelsen vid samrealskolan och kommunala gymnasiet i Solna har i flera olika framställningar hemställt om inrättande av ett statligt gymnasium i staden. I den senaste framställningen framhålles, att Solna stad nedlagt mer än 5 milj. kronor på den nuvarande läroverksanläggningen samt att stadens driftsutgifter för samrealskolan och det kommunala gymnasiet under åren 1948—1951 uppgått till i medeltal 525 000 kronor per år. I 1952 års stat var driftsutgifterna för kommunala gymnasiet upptagna till 235 000 kronor.

Solna stad har ungefär 40 000 invånare, men det område, från vilket lärjungar kommer till Solnaläroverket, omkring 90 000. Det anses obilligt, att Solna stad i så stor utsträckning som nu sker skall bära kostnaderna för utbildningen av ungdomar från andra, ekonomiskt bättre ställda kommuner.

5. **Trelleborg.** Stadsfullmäktige i Trelleborg har senast i skrivelse den 27 februari 1951 hemställt, att det kommunala gymnasiet i staden måtte förstatligas. Fullmäktige framhåller, att elevtillströmningen till samskolan och det kommunala gymnasiet i staden ökat starkt och att gymnasiets rekryteringsområde efterhand ökats därigenom att barn från andra orter, där barnen tidigare sökt sig till Malmö, på grund av platsbrist i gymnasierna där nu i allt större utsträckning söker sig till Trelleborg.

6. **Varberg.** Framställning om inrättande av ett statligt gymnasium i Varberg har gjorts av en av stadsfullmäktige tillsatt gymnasiekommitté. Det framhålles, att elevunderlaget icke bara i Varberg utan även i övriga orter varifrån ett gymnasium i Varberg rekryteras under senare år ökat betydligt. Vidare uttalas, att det för staden kommer att efter hand medföra nästan orimliga kostnader, om gymnasiet även i fortsättningen helt eller delvis skall bekostas av staden.

Överstyrelsen anför till stöd för sitt förslag följande.

Gymnasiet i Karlskoga föreslogs av överstyrelsen till förstatligande redan 1951, medan beträffande gymnasiet i Trelleborg överstyrelsen då stannade för att låta detta stå över till den grupp, som närmast borde stå i tur. För Solna och Varberg gäller, att de hinder, som tidigare förelegat, nu bortfallit i och med att gymnasiet i Solna fört fram sina första gymnasielärjungar till studentexamen och att lokalfrågan i Varberg fått sådan lösning, att reallinje kunnat komma till stånd. Vad slutligen Hedemora och Malmberget beträffar, synas dessa båda gymnasier böra komma ifråga till förstatligande före övriga återstående ännu icke förstatligade gymnasier, Hedemora med hänsyn till dess storlek och Malmberget med hänsyn till den geografiska spridningen av de statliga gymnasierna. Då de nya gymnasiernas organisation kan påverkas av den provisoriska gymnasiereform, som nu förberedes, ämnar överstyrelsen senare inkomma med förslag beträffande gymnasiernas organisation.

Statskontoret erinrar i avgivet yttrande om att förra årets beslut om förstatligande av sex kommunala gymnasier endast utgjorde en första etapp men tar icke ställning till frågan om hur många gymnasier, som bör omfattas av en andra etapp av omorganisationen.

De av överstyrelsen till förstatligande föreslagna sex kommunala gymnasierna är alla treåriga utom gymnasiet i Solna, som har en fyraårig latinlinje samt en tre- och en fyraårig reallinje. I särskild skrivelse föreslår *överstyrelsen*, att denna organisation bibehålles vid förstatligandet endast med det undantaget, att vid Solnaläroverket den treåriga reallinjen utbytes mot en fyraårig allmän linje. Förstatligandet föreslås skola påbörjas budgetåret 1953/54 eller vid senare tidpunkt, som bestämmes av Kungl. Maj:t, och genomföras successivt, så att första året endast första ringen av varje gymnasielinje övertages av staten.

Av rektorstjänsterna vid de nuvarande samrealskolorna skall den i Solna allt efter rektors behörighet till adjunktstjänst vara placerad i lönegraden Cb 13 eller 11, den i Trelleborg i Cb 12 eller 10 och de övriga i Cb 11 eller 9.

Vid skolornas ombildning till högre allmänna läroverk föreslås rektorstjänsterna i Hedemora, Malmberget, Karlskoga och Varberg placerade i avlöningsgrupp II, lönegrad Cb 14, tjänsten i Trelleborg i avlöningsgrupp III, lönegrad Cb 14, och tjänsten i Solna i avlöningsgrupp IV, lönegrad Cb 14. Vid vart och ett av läroverken i Hedemora, Karlskoga, Solna, Trelleborg och Varberg föreslås vidare inrättande av två lektorstjänster och vid läroverket i Malmberget en lektorstjänst.

Av efterföljande tabell framgår statsverkets beräknade kostnader för de nya gymnasierna, dels första året och dels efter fullbordad omorganisation.

	Första året kronor	Slutlig kostnad kronor
Hedemora	62 063	232 040
Karlskoga	74 342	249 053
Malmberget	43 949	150 591
Solna	105 967	479 163
Trelleborg	74 286	249 249
Varberg	66 674	240 603
	<hr/>	<hr/>
Summa kronor	427 281	1 600 699
Avgår statsbidrag enligt nuvarande grunder . .	165 000	570 000
	<hr/>	<hr/>
Nettokostnad kronor	262 281	1 030 699

Förutnämnda framställning om utbyggande av samrealskolorna i Blackeberg och Gubbängen med statliga gymnasier har gjorts av *stadsfullmäktige i Stockholm* och tillstyrkts av *överståthållarämbetet*. I ärendet återopas en av borgarrådet för kulturroteln upprättad promemoria, i vilken framhålles, att närmaste gymnasium för eleverna i Blackeberg är Ängby läroverk och för eleverna i Gubbängen Enskede läroverk. Dessa gymnasier är dock — i likhet med övriga i staden belägna gymnasier — fullbelagda redan med nuvarande realskoleorganisation, Blackebergs och Gubbängens samrealskolor samt folkskolornas försöksklasser oräknade.

Med skrivelse den 14 januari 1953 har vidare *av stadskollegiet i Stockholm utsedda delegerade* för förhandlingar angående gymnasieorganisationen i Stockholm ingivit en promemoria angående nämnda gymnasieorganisation. I promemorian redovisas utförligt de skäl, som anses tala för att statliga gymnasier direkt upprättas i Stockholm utan något kommunalt genomgångsstadium. Därjämte beröres frågan om en interimistisk gymnasiestyrelse för eventuella kommunala gymnasier i Stockholm.

I yttrande över stadsfullmäktiges framställning förklarar sig *skolöverstyrelsen* sakna anledning att frångå den principiella uppfattning i frågan om upprättande av nya statliga gymnasier, varåt överstyrelsen tidigare givit uttryck, nämligen att ett kommunalt stadium normalt bör föregå upprättandet av ett statligt gymnasium. Överstyrelsen avstyrker därför stadsfullmäktiges förevarande framställning.

I fråga om inrättandet av ett statligt gymnasium i *Lycksele* har flera olika framställningar ingivits, senast den 12 januari 1953 av *Lycksele stads gymnasiekommitté*. Därvid har hävdats, att intet län är i större behov av ytterligare ett gymnasium än Västerbottens, att Lycksele är lämpligast som förläggningsort för detta, att tanken på ett kommunalt gymnasium i Lycksele av olika skäl ej är realiserbar samt att därför enda möjligheten att få ett gymnasium i Lycksele är, att ett statligt sådant direkt inrättas. Gymnasiekommittén utvecklar ytterligare de nu angivna synpunkterna och framhåller därvid, att varken Lycksele eller någon annan kommun inom Västerbottens läns lappmark med högre skolor har ekonomiska möjligheter att bestrida kostnaderna för driften av ett kommunalt gymnasium. Vidare uttalas, att svårigheterna med lärarrekruteringen ingalunda är särskilt framträdande i Lycksele. Tvärtom anses läget vid läroverket i Lycksele relativt gynnsamt. Sålunda har, framhålles det, all undervisning i de eljest av lärarbristen hårdast drabbade ämnena matematik, fysik, kemi och biologi kunnat uppehållas av ordinarie lärare.

Skolöverstyrelsen erinrar i avgivet yttrande om att överstyrelsen förra året uttalade, att starka skäl talade för upprättande av ett gymnasium för Västerbottens lappmark med placering i Lycksele. Överstyrelsen är fortfarande av denna mening och anför nu bland annat följande.

Som komplettering till vad som anföres i den nu remitterade skrivelsen har överstyrelsen låtit undersöka inackorderingsförhållandena i staden och möjligheterna för lärare vid ett eventuellt gymnasium där att erhålla fullgoda bostäder. Såsom framgår av skrivelse från drätselkontoret i Lycksele stad, kan båda dessa faktorer bedömas som gynnsamma.

Vad överstyrelsen anför i sitt remissyttrande förra året äger enligt överstyrelsens mening på väsentliga punkter allttjämt giltighet.

Överstyrelsen anser sålunda, att den normala gången vid upprättande av ett statligt gymnasium bör vara, att ett kommunalt gymnasium först upprättas, vilket sedan förstatligas. Överstyrelsen är därför fortfarande beredd att tillstyrka en eventuell framställning från staden om rätt att förena ett kommunalt 3-årigt realgymnasium med samrealskolan i Lycksele under förutsättning att sådana statsbidragsbestämmelser beträffande kommunala gymnasier utfärdas, att dessa blir likställda med de högre kommunala skolorna.

Därest så icke blir fallet, torde ett kommunalt gymnasium i Lycksele av ekonomiska skäl icke kunna upprätthållas. Under sådana förhållanden finner sig överstyrelsen med hänsyn till de här föreliggande särskilda omständigheterna kunna förorda inrättande av ett statligt gymnasium i staden,

dock endast om sådana åtgärder vidtages, att förutsättningar skapas för en tillfredsställande rekrytering av lärare för gymnasieundervisningen.

I detta hänseende synes de av 1952 års riksdag, höstsessionen, beslutade lönegradsplaceringarna för vissa tjänster tillåta en något gynnsammare bedömning än tidigare och erbjuda möjlighet att ytterligare underlätta lärarrekryteringen till mindre eftersökta orter.

Sålunda synes de nyinrättade befordringstjänsterna i Ca 29 kunna placeras vid läroverk med framträdande lärarbrist. Skulle svårigheter yppa sig att få ordinarie lektorstjänst besatt, kan vidare enligt beslut av 1952 års riksdag, vårsessionen, under vissa förutsättningar utbyte av ordinarie tjänst mot extra ordinarie lektorstjänst ifrågakomma. Enligt överstyrelsens mening bör i sådant fall licentiat, som genomgått praktisk lärarkurs, vid förordnande som extra ordinarie lektor på sådan utbytestjänst placeras i lönegrad Ce 33. En placering i Ce 31 för lärare med denna meritering torde nämligen få till följd, att dessa, som numera äger kompetens för ordinarie lektorstjänst, endast kommer att inrikta sig på sådan befattning och därvid i första hand söker sig till de mera tilldragande gymnasiestäderna.

Med anledning av vad överstyrelsen anfört angående lönegradsplaceringen av extra ordinarie lektorstjänst torde jag få erinra om att 1952 års riksdag (skrivelsen nr 334) medgivit, att ordinarie lärartjänster vid högre skolor tills vidare från och med budgetåret 1952/53 må i den omfattning och på det sätt statsutskottet i utlåtande 1952: 175 förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster. I fråga om sådant utbyte gäller från och med den 1 januari 1953 bestämmelser, som meddelats av Kungl. Maj:t den 19 december 1952. Beträffande lektorstjänster innebär dessa bestämmelser bland annat, att högst 15 ordinarie lektorstjänster vid högre allmänna läroverk må kunna utbytas mot extra ordinarie lektorstjänster med samma lönegradsnummer eller med det lägre av de två för ordinarie lektorstjänst gällande lönegradsnumren d. v. s. 31. Som villkor för utbyte av tjänst gäller, att tjänsten skall ha varit ledigförklarad minst två gånger under loppet av minst ett år utan att kunna besättas med ordinarie innehavare. För behörighet till extra ordinarie lektorstjänst gäller samma villkor som för behörighet till ordinarie sådan tjänst, dock att till förordnande å lektorstjänst med placering i lönegraden Ce 31 må kunna ifrågakomma även filosofie licentiat, som ej genomgått praktisk lärarkurs (provår), och filosofie magister med genom praktisk lärarkurs (provår) väl vitsordad lärarskicklighet.

De nu refererade gällande bestämmelserna innebär sålunda, att för behörighet till tjänst som extra ordinarie lektor i lönegraden Ce 33 kräves samma kompetens som för behörighet till ordinarie sådan tjänst d. v. s. bland annat att ha avlagt sådant disputationsprov, som före utgången av år 1952 utgjorde villkor för behörighet till lektorstjänst. Det förslag överstyrelsen härvidlag framlagt i sitt yttrande angående Lyckselegymnasiet innebär åter, att behörighetskravet skulle avse endast filosofie licentiatexamen jämte genomgången praktisk lärarkurs (provår).

Det av överstyrelsen tillstyrkta nya statliga gymnasiet i Lycksele föreslås

organiserat som treårigt realgymnasium. Upprättandet föreslås påbörjat från och med budgetåret 1953/54 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:ts bestämmer, och tillgå sålunda, att ring R I³ upprättas omedelbart och följande ringar successivt under de följande åren. Den nuvarande rektorstjänsten vid samrealskolan, vilken skall vara placerad i lönegrad Cb 10 eller Cb 8, föreslås uppflyttad till Cb 14. Därjämte föreslås inrättande av en ny lektorstjänst. Som villkor för gymnasiets upprättande bör enligt överstyrelsens mening föreskrivas, att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt för gymnasiet erforderlig vaktmästarpersonal.

Kostnaderna för ett nytt gymnasium i Lycksele beräknas under det första året uppgå till omkring 39 600 kronor och vid fullt utbyggd organisation till omkring 139 000 kronor.

Departementschefen. Som jag i det föregående erinrat uppdrogs vid behandlingen förra året av frågan om anslag till de allmänna läroverken vissa riktlinjer för den fortsatta utbyggnaden av den statliga gymnasieorganisationen. Samtidigt beslöts som en första etapp av ett sådant utbyggande successivt förstatligande av sex kommunala gymnasier. Skolöverstyrelsen har nu som en andra etapp föreslagit successivt förstatligande av ytterligare sex kommunala gymnasier nämligen i Hedemora, Karlskoga, Malmberget, Solna, Trelleborg och Varberg samt därjämte utbyggnad av samrealskolan i Lycksele — som ej är förenad med något kommunalt gymnasium — till ett högre allmänt läroverk.

Förra året diskuterades ingående de olika synpunkter, som borde läggas på frågan om vilka kommunala gymnasier, som borde utväljas till förstatligande. Jag torde därför ej här behöva gå närmare in på en ny diskussion av dessa synpunkter. Jag vill endast som väsentliga faktorer, som ansågs böra inverka, nämna följande: vederbörande samhälles struktur, folkmängd och ekonomiska förhållanden samt dess läge ur kommunikationssynpunkt, tillströmningen av lärjungar från andra kommuner, förefintligheten av närliggande gymnasier och platstillgången där samt fördelningen av gymnasier på olika landsändar.

Vid min granskning av förhållandena beträffande de sex kommunala gymnasier, som av överstyrelsen föreslagits till förstatligande, har jag kommit till den uppfattningen, att samtliga bör medtagas i en andra etapp av förstatligandet. Jag tillstyrker därför, att de kommunala gymnasierna i Hedemora, Karlskoga, Malmberget, Solna, Trelleborg och Varberg övertages av staten. Jag biträder även överstyrelsens förslag om de nya statliga gymnasiernas organisation, vilket innebär, att den nuvarande organisationen bibehålles utom vid läroverket i Solna, där gymnasiet i sin statliga form får tre fyraåriga linjer, nämligen en latin- och en reallinje samt en

allmän linje. Förstatligandet bör börja med budgetåret 1953/54 eller vid den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, och tillgå så att första året upprättas första ringen av varje gymnasielinje och därefter successivt en ring om året. Rektorstjänsterna vid de nuvarande samrealskolorna bör utbytas mot samma antal rektorstjänster vid högre allmänt läroverk med den av överstyrelsen föreslagna placeringen, nämligen för tjänsterna i Hedemora, Malmberget, Karlskoga och Varberg avlöningsgrupp II, lönegrad Cb 14, för tjänsten i Trelleborg avlöningsgrupp III, lönegrad Cb 14, och för tjänsten i Solna avlöningsgrupp IV, lönegrad Cb 14. Dessutom bör två lektorstjänster inrättas vid varje läroverk utom läroverket i Malmberget, där endast en sådan tjänst bör tillkomma.

Som villkor för omorganisationen bör föreskrivas, att vederbörande kommuner skall åtaga sig att tillhandahålla läroverket erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal.

Kostnadsökningen för statsverket kan beräknas till omkring 262 000 kronor första året och omkring 1 031 000 kronor efter fullbordad omorganisation.

Tillräckliga skäl föreligger enligt min mening icke för att beträffande samrealskolorna i Blackeberg och Gubbängen frångå den principiella ståndpunkt, som intagits i fråga om den normala gången för ett fortsatt utbyggnad av den statliga gymnasieorganisationen. Jag anser mig därför icke böra biträda den av stadsfullmäktige i Stockholm gjorda framställningen om ombildning av nämnda realskolor till högre allmänna läroverk.

Vad slutligen angår frågan om inrättande av ett gymnasium i Lycksele vill jag till en början erinra om att statsutskottet vid behandlingen av denna fråga förra året anslöt sig till den uppfattning, som uttalats i propositionen, nämligen att beträffande Lycksele skäl föreligger för ett undantag från den uppställda huvudregeln, att ett kommunalt stadium bör föregå upprättandet av ett nytt statligt gymnasium. Dessa skäl föreligger alljämt. Behovet av ett gymnasium i Västerbottens lappmark torde vara obestriddigt, eftersom det befintliga lärjungeunderlaget kan anses tillräckligt och även andra omständigheter, som bör beaktas i detta sammanhang, såsom närheten till andra gymnasier och platstillgången i dessa samt gymnasiernas geografiska fördelning i landet, talar för att ett sådant gymnasium kommer till stånd. Någon ekonomisk möjlighet att tillgodose behovet genom upprättandet av ett kommunalt gymnasium torde dock ej finnas. Det skäl, som förra året gjorde, att gymnasiefrågan i Lycksele ansågs böra vila ytterligare någon tid, var lärarbristen. Skolöverstyrelsen har nu vid sitt tillstyrkande av ett nytt statligt gymnasium bland annat knutit vissa i det föregående redovisade synpunkter på lönegradsplaceringen av e. o.

lektorstjänst, som inrättas i utbyte mot ordinarie lektorstjänst. Vad överstyrelsen därvid förordad är jag icke beredd att biträda. Jag anser mig likväl böra tillstyrka, att samrealskolan i Lycksele från och med budgetåret 1953/54 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, på sätt överstyrelsen föreslagit ombildas till högre allmänt läroverk med treårigt realgymnasium. I samband härmed bör den nuvarande rektorstjänsten utbytas mot en rektorstjänst vid högre allmänt läroverk i avlöningsgrupp II, lönegrad Cb 14. Därjämte bör en lektorstjänst inrättas. Som villkor för omorganisationen bör på sedvanligt sätt gälla, att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal. Kostnaderna för ombildningen kan under första året beräknas till omkring 39 600 kronor och vid fullt utbyggd organisation till omkring 139 000 kronor.

b) Inrättande av en 4-årig realskolelinje vid samrealskolan i Strömstad.

Samrealskolan i Strömstad är organiserad med endast 5-årig realskola, av vilken fr. o. m. läsåret 1950/51 klass 1⁵ varit delad på två avdelningar. Handelslinje såsom i realskolan inbyggd praktisk utbildningslinje, omfattande realskolans två högsta klasser, är anordnad enligt beslut av Kungl. Maj:t den 17 april 1942. Läsåret 1952/53 finnes sålunda sammanlagt 10 klassavdelningar, av vilka i vardera av de två högsta klasserna en tillhör allmänna linjen och en handelslinjen.

Stadsfullmäktige i Strömstad hemställer, att vid stadens samrealskola måtte från och med läsåret 1954/55 upprättas en 4-årig realskolelinje. Till stöd härför åberopas en skrivelse av samrealskolans rektor, av vilken inhämtas följande.

En undersökning beträffande elevintagningen i klass 1⁵ höstterminerna 1950 och 1951 visar, att mer än hälften av de intagna lärjungarna kommit från klass 5 eller högre i folkskolan. Den tidsvinst, som den 5-åriga realskolan medför i jämförelse med den 4-åriga, som anknyter till klass 6 i folkskolan, är för dessa lärjungar eliminerad. För en del landsbygdslärjungar, som övergår till realskolan från klass 4 i folkskolan, anses det innebära vissa fördelar, om övergången kan uppskjutas två år d. v. s. ske till klass 1⁴. Ur folkskolesynpunkt skulle inrättandet av en 4-årig realskollinje vara fördelaktigt, eftersom den starka avgången från klasserna 4 och 5 i folkskolan eljest kan komma att medföra den allt annat än önskvärda konsekvensen, att samläsning måste anordnas mellan klasserna 6 och 7.

Skolöverstyrelsen anser det mycket starkt motiverat att utbyta den från och med läsåret 1950/51 upprättade parallellinjen av 5-årig realskola mot en linje av 4-årig realskola. Omorganisationen bör enligt överstyrelsen genomföras på sådant sätt, att fr. o. m. läsåret 1953/54 endast en avdelning

av klass 1⁵ intages och att från och med läsåret 1954/55 en 4-årig realskolelinje upprättas vid sidan om den befintliga 5-åriga.

För statsverket kommer den föreslagna omorganisationen enligt överstyrelsens beräkningar att medföra en kostnadsminskning, som första året uppskattas till omkring 16 800 kronor och vid fullt genomförd omorganisation till omkring 14 200 kronor.

Departementschefen. Med hänsyn till vad som anförts i ärendet tillstyrker jag, att vid samrealskolan i Strömstad upprättas en 4-årig realskolelinje i stället för den ena parallellavdelningen av den 5-åriga linjen. Omorganisationen, för vilken bör gälla sedvanliga villkor, bör tillgå på sätt skolöverstyrelsen föreslagit.

c) Besparingsåtgärder m. m.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 30 juni 1952 har för innevarande budgetår meddelats vissa föreskrifter angående besparingsåtgärder vid de allmänna läroverken. *Skolöverstyrelsen* uttalar i sina anslagsäskanden för nästa budgetår, att lärarbristen, särskilt i matematik och den naturvetenskapliga ämnesgruppen, alltjämt synes vara i tillväxt. Nyssnämnda besparingsföreskrifter bör därför enligt överstyrelsens mening bibehållas även under budgetåret 1953/54 med de undantag, som betingas av den mellan 1949 års tjänsteförteckningskommitté och vissa personalorganisationer träffade — och av höstriksdagen 1952 konfirmerade — överenskommelsen rörande rektorers och lärares genomsnittliga tjänstgöringsskyldighet. Överstyrelsen anför följande.

Rätten att dela klassavdelning vid nybörjarundervisning i engelska, tyska och franska torde kunna bibehållas i förlitande på att erforderlig undervisning i stor utsträckning skall kunna bestridas i form av övertimmar för lärarna. Att i nuvarande bristsituation återinföra rätten till delning även för nybörjarundervisning i modersmålet anser överstyrelsen icke tillrädligt. Ej heller är det av samma skäl lämpligt att återställa lärjunge-minimum för tillvalsundervisningen i specialmatematik, fysik och kemi på realgymnasiet till fyra lärjungar.

I besparingsföreskrifterna ingår även den bestämmelsen, att intagning av lärjungar i första kretsen, ringen eller klassen icke må äga rum vid vissa angivna läroverkslinjer, därest icke Kungl. Maj:t efter särskild framställning så medgiver. Denna bestämmelse avser första kretsen av lyceilinjen vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö, första ringen av de treåriga latinlinjerna vid högre allmänna läroverken i Karlskrona och Kristianstad, högre allmänna läroverket för gossar i Malmö, å Norrmalm i Stockholm och å Södermalm i Stockholm, högre allmänna läroverket i Västerås och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro samt första klassen av den fyraåriga realskollinjen vid samrealskolan i Trelleborg.

Det har vid anslagsberäkningarna förutsatts, att nybörjaravdelningar av dessa linjer skall kunna komma till stånd, om vid höstterminens början minst tio lärjungar kan intagas.

I detta sammanhang torde jag få anmäla jämväl, att representanter för Kiruna stad och Gällivare kommun till ecklesiastikdepartementet ingivit en framställning om åtgärder för underlättande av lärarrekyteringen vid de högre skolorna i Kiruna och Malmberget. I framställningen hemställes, bland annat, att samtliga eller övervägande antalet tjänster vid läroverken i Kiruna och Malmberget måtte placeras i den högre löneställning, som är möjlig genom riksdagens beslut, samt att vissa speciella förmåner måtte tillerkännas lärarna i förslagsvis malmfältssamhällena.

Departementschefen. Bristen på läroverkslärare gör det alltjämt nödvändigt att strängt hushålla med lärartillgångarna för de högre skolorna. De föreskrifter, som för innevarande budgetår givits i besparingssyfte, bör därför bibehållas under nästa budgetår, dock med de undantag, som skolöverstyrelsen angivit. Vad angår inskränkningen i rätten till intagning av elever i första kretsen och ringen av vissa gymnasielinjer vill jag erinra om att samtliga dessa linjer eventuellt kommer att bli avvecklade i samband med genomförandet av en provisorisk gymnasiereform.

Med anledning av den av representanter för Kiruna stad och Gällivare kommun gjorda framställningen vill jag erinra om att 150 adjunktstjänster i lönegraden Ce 29 från och med den 1 januari 1953 ställts till förfogande för läroverk med särskilt utpräglad lärarbrist. Kungl. Maj:t har vidare genom beslut den 19 december 1952 föreskrivit, att läroverk med framträdande lärarbrist skall under viss förutsättning i första rummet tillgodoses vid ledigblivande av adjunktstjänster i lönegraden Ca 29. Med hänsyn härtill är jag icke beredd att nu till prövning upptaga den väckta frågan om speciella förmåner åt lärare å vissa orter.

4. Biträdesorganisationen på rektorsexpeditionerna.

a) Allmänna läroverk.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1952: 241 godkände förra årets riksdag (skr. nr 438) den av 1949 års tjänsteförteckningskommitté den 4 oktober 1952 med vederbörliga fackorganisationer träffade överenskommelsen om lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. I denna överenskommelse uttalades under rubriken »De allmänna läroverken m. fl.», att åtgärder skulle »vidtagas för ordnande av biträdesorganisationen på rektorsexpeditionerna». Den fråga, som därmed tagits upp, har länge varit aktuell. I själva verket har under en följd av år bestämda önskemål framförts om bättre biträdeshjälp på rektorsexpeditionerna. Ett förslag till ny

organisation har också framlagts av särskilda sakkunniga i ett den 20 december 1947 avgivet, stencilerat betänkande: »Utredning och förslag rörande organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter». ¹⁾ Utredningens förslag har ännu ej för-
anlett något beslut av Kungl. Maj:t.

Till avlönande av arbetshjälp på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken må för närvarande användas medel dels ur avlöningsanslaget, dels ur läroverkens ljus- och vedkassor. I avlöningsstaten för läroverken finnes sålunda för innevarande år en delpost å förslagsvis 284 000 kronor till arvoden åt sekreterare m. m. Av denna post disponeras 221 400 kronor till arvoden åt sekreterare, vilka i regel är lärare vid läroverket, och 62 600 kronor till arvoden åt andra biträden än sekreterare, i regel kvinnliga anställda utan andra funktioner vid läroverket. Det till arvoden åt sekreterare anvisade beloppet skall fördelas av skolöverstyrelsen enligt vissa av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser, vilka innebär, att arvodenas storlek beror bland annat på antalet elever i skolan (se statsliggaren s. 599). Arvode utgår icke vid läroverk med mindre än 6 klassavdelningar.

Det till arvoden åt andra biträden än sekreterare anvisade beloppet fördelas likaså av skolöverstyrelsen enligt bestämmelser av Kungl. Maj:t. Arvode må utgå vid sammanlagt 36 allmänna läroverk.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 6 juni 1952 må vidare ur de allmänna läroverkens ljus- och vedkassor bestridas kostnaderna, förutom för ändamål, som angives i § 217 läroverksstadgan (bland annat renskrivning), jämväl för expeditionsgöromål överhuvudtaget å rektorsexpeditionerna. Därvid har angivits en maximigräns, nämligen att kassorna icke under innevarande budgetår må belastas med utgifter för arbetskraft för expeditionella göromål till högre belopp än sammanlagt 580 000 kronor vid samtliga ifrågakommande skolor. Skolöverstyrelsen har att för varje skola fastställa det maximibelopp, som må utgå ur skolans ljus- och vedkassa till nu nämnda ändamål.

Förutnämnda sakkunniga för utredning av organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna — i det följande benämnda *organisationssakkunniga* — inhämtade från vederbörande rektorer ingående upplysningar om den arbetstid, som erfordrades för ett 60-tal närmare angivna uppgifter av kameral, administrativ eller kontorsteknisk natur, och om arbetets fördelning på rektor, sekreterare, kontorsbiträde och eventuellt andra personer. Därjämte inhämtades svar på åtskilliga frågor rörande arbetet på rektorsexpeditionerna.

Vid sin bearbetning av de inkomna svaren kom de sakkunniga till det resultatet, att arbetet på rektorsexpeditionerna ur rationaliseringssynpunkt

¹⁾ Sakkunniga var undervisningsrådet C. E. Sjöstedt, ordförande, samt numera överdirektören vid karolinska sjukhuset G. W. Dahlberg och dåvarande rektorn vid Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg S. I. Sefve.

måste anses mycket oekonomiskt ordnat, då den använda arbetskraften i stor utsträckning vore överkvalificerad men på samma gång underbetald i förhållande till den tid, som ägnades arbetet. Stundom måste rektor själv utföra typiskt biträdesarbete, emedan han icke ansåge sig med utgående arvoden kunna ålägga sin biträdespersonal arbetsuppgifter i eljest önskvärd omfattning. Vid många läroverk hade svårigheter yppat sig att få sekreterarposten besatt, något som icke kunde förvåna, då lärarbristen gjorde det mycket lätt för en lärare att få extra undervisning mot arvode, som väsentligt översteg vad han skulle få som sekreterare. En rationalisering av arbetet på en stor expedition måste innebära, att en avsevärd del av vad rektor utförde på expeditionen lades över på sekreteraren eller kontorsbiträdet och att likaledes en betydande del av sekreterarens arbete lades över på kontorsbiträdespersonal.

De sakkunniga pekade på vissa möjliga förenklingar i förvaltningsproceduren och bifogade en inom statens organisationsnämnds kansli upprättad promemoria angående kontorsarbetets organisation. De ansåg dock, att vad som ytterligare kunde vinnas genom reduktion eller omläggning av arbetet endast förhållandevis obetydligt skulle nedbringa arbetsmängden på en rektorsexpedition.

Till följd av läroverkens mycket växlande storlek måste personalorganisationen enligt de sakkunnigas mening i hög grad skifta från läroverk till läroverk. De sakkunniga, som ingående undersökte omfattningen av de olika slagen av arbetsuppgifter på expeditionerna och sökte uppskatta kostnaderna för desamma, tänkte sig, att för varje läroverk en kostnadsram skulle fastställas, avsedd att rymma utgifterna för biträdes hjälp vid kamerala och administrativa göromål samt kontorsgöromål.

Kostnadsramens storlek borde bero på elevantalet och utöver ramen borde utgå ersättning för förvaltningen av de av läroverkets fonder, för vilka icke förvaltningsarvode utginge i annan ordning. De sakkunniga beräknade för ändamålet ett anslag utöver ramen motsvarande en promille av fondernas sammanlagda behållning vid nästföregående budgetårs slut.

Rektors rätt att anlita ljus- och vedkassorna för renskrivningsändamål skulle borttagas och tillsynslärarna vid de mindre realskolorna befrias från sitt åliggande att biträda rektor vid expeditiöns göromålen. Skulle de kamerala ärendena längre fram till större eller mindre del centraliseras, hade läroverket att ur de anslagna medlen bestrida kostnaderna för den centraliserade handläggningen enligt av de sakkunniga närmare angivna grunder.

Om de kamerala ärendena låge kvar vid läroverket, borde åtminstone vid de större läroverken en skolkamrerare kunna anställas för mera kvalificerade uppgifter av detta slag. Denne borde enligt de sakkunnigas åsikt ha redogörarens ställning och sålunda fullgöra sina uppgifter på eget ansvar. På samma sätt kunde mera kvalificerade administrativa uppgifter bestriidas av en sekreterare, som i regel borde vara lärare. Vissa av uppgifterna borde skötas av sekreteraren på eget ansvar. Denne borde därjämte vara rektors ställföreträdare och även biträda rektor med pedagogiska uppgifter.

För kontorsgöromålen borde anställas kontorsbiträden med heltids- eller deltidstjänstgöring. Där kontorsbiträde icke kunde anställas med minst halvtidstjänstgöring, skulle den för kontorsgöromål avsedda delen av anslaget ställas till rektors förfogande för anskaffande av den biträdeshjälp, som stode att erhålla.

Ersättningen till lärare för tjänstgöring som skolkamrer eller sekreterare skulle enligt förslaget i regel utgå med ett högsta belopp av 2 000 kronor. Därvid förutsattes, att göromålen vid behov skulle uppdelas på flera personer. Andra än lärare skulle få uppbära arvoden utan dylik begränsning.

Kontorsbiträde skulle placeras i samma lönegrad som motsvarande befattningshavare inom statsförvaltningen i övrigt, alltså i lönegrad Cf 4—Ce 8. Om ett kontorsbiträde anställdes på heltid, skulle därigenom 5 500 kronor anses disponerade, oavsett den lön, som i verkligheten utginge till kontorsbiträdet. Kostnaderna för den föreslagna biträdeshjälpen vid de allmänna läroverken uppskattades på grundval av 1947 års lönenivå till 625 000 kronor.

Över organisationssakkunnigas betänkande har yttranden avgivits av *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* samt i vad avser viss del av betänkandet *statens lönenämnd*. Vidare har skrivelser i ärendet ingivits av *statsläroverkens sekretärförening* och *f. d. ärkebiskopen Eidem*. Slutligen har *1950 års lärarutredning*¹⁾ i sitt den 30 november 1951 till 1949 års tjänsteförteckningskommitté avgivna betänkande rörande de organisatoriska och pedagogiska förutsättningarna för en tjänsteförteckningsrevision för ämneslärare vid högre skolor m. m. behandlat frågan om biträdeshjälpen på rektorsexpeditionerna vid allmänna läroverk samt folk- och småskoleseminarier. Över lärarutredningens betänkande har yttranden avgivits av *statskontoret*, *skolöverstyrelsen*, *statsläroverkens rektorsförening*, *realskolornas rektorsförening*, *seminariernas rektorsförening*, *övre Norrlands rektorsförening* och *samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen*.

I yttrande över organisationssakkunnigas betänkande uttalade sig *riksräkenskapsverket* bestämt för en centralisering av de kamerala göromålen. En avlastning av rektorernas kamerala arbete i den utsträckning, som vore önskvärd, syntes nämligen ej kunna vinnas genom de sakkunnigas förslag. Verket ansåg emellertid, att de sakkunnigas beräkning av anslagsramen kunde godtagas som ett provisorium. Det kunde dock ifrågasättas, huruvida icke de fasta och rörliga anslag, som de sakkunniga föreslagit som beräkningsgrund, kunde sänkas något.

Statskontoret ansåg åter, att förutsättningar icke föreläge för en centralisering av det kamerala arbetet. Under sådana omständigheter fann verket det angeläget, att arbetsbördan något lättades för de allmänna läroverkens rektorer. Statskontoret ville därför icke motsätta sig, att på de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner okvalificerade sysslor överfördes på kon-

¹⁾ Undervisningsrådet II. R. Lundblad, ordförande, samt ledamoten av riksdagens första kammare G. V. Sundelin och Uppsala stads folkskolinspektör K. L. Söderberg.

tors- eller kanslibiträden — däremot ej på kansliskrivare — och icke heller att biträdeshjälp ställdes till förfogande i den utsträckning, de sakkunniga föreslagit. Konsekvenserna av en dylik lösning borde emellertid enligt ämbetsverkets uppfattning bli, att medelsanvisningarna till kvalificerad biträdeshjälp helt upphörde eller i varje fall minskade i stället för att — som de sakkunniga tänkt sig — öka. Därest icke sekreterarinstitutionen ansåges kunna helt avvecklas — såsom statskontoret för sin del helst såge — borde i vart fall anslagsramen icke omfatta mer än dittills utgående belopp till sekreterare med tillägg av vad de sakkunniga beräknat för kontorsgöromål. Valdes denna lösning, borde sekreteraren jämte rektor vara ansvarig för den kamerala förvaltningen.

Skolöverstyrelsen, som räknade med att samma grupper kamerala ärenden som hittills skulle handläggas å rektorsexpeditionerna, tillstyrkte beträffande de allmänna läroverken de sakkunnigas förslag med relativt obetydliga modifikationer, främst i syfte att ge de föreslagna anordningarna större elasticitet, varjämte en viss jämkning föreslogs av anslagsbeloppet för mindre skolor. Vid realskolor med mindre än 200 lärjungar skulle sålunda anslagsbeloppet i dess helhet ställas till rektors disposition utan närmare bestämmelser om fördelningen av beloppet på olika grupper av göromål. För läroverk av mellanstorlek borde skolöverstyrelsen äga bestämma om anslaget fördelning på kvalificerade göromål och biträdesgöromål samt om anställande av biträde. För de större läroverkens expeditioner borde skolöverstyrelsen efter förslag av rektor fastställa en organisationsplan med giltighet tills vidare under en viss tid eller tills vidare, så länge lärjungeantalet hölle sig inom vissa gränser. Med hänsyn till gällande pensionsbestämmelser måste därvid bland annat tjänstgöringens omfattning för de deltidsanställda kontorsbiträdena preciseras. Instruktion för rektorsexpeditionens personal borde uppgöras av rektor. Därest i denna intoges bestämmelse om skyldighet för befattningshavare att på eget ansvar bestrida göromål, som nu ankommer på rektor, borde den underställas överstyrelsen. För att möjliggöra en anslagsförstärkning i de få fall, där en sådan vore uppenbart påkallad, borde ett belopp motsvarande 2 procent av totala anslagssumman ställas till överstyrelsens förfogande.

1950 års lärarutredning har vid sin genomgång av de organisationssakkunnigas förslag funnit, att utgångspunkten och grunderna för detta framstår som orubbade. Enligt utredningens mening bör lösningen av frågan om biträdeshjälpen på de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner baseras på skolöverstyrelsens remissutlåtande över nämnda sakkunnigas förslag. De angivna anslagsbeloppen bör dock räknas upp med hänsyn till lönenivåns förskjutningar efter år 1947. Lärarutredningens ställningstagande kan sammanfattas på följande sätt.

Vid realskolor med lärjungeantal upp till 200 bör utgå ett anslag bestående dels av ett fast belopp om 200 kronor dels av ett rörligt belopp

beräknat efter fem kronor per lärjunge. För realskolor med 201—500 lärjungar bör beräknas ett fast belopp av 1 200 kronor och ett rörligt av 12 kronor för varje lärjunge utöver de 200 första. Vid realskolor med mer än 500 lärjungar bör det fasta anslaget vara 4 800 kronor och det rörliga 8 kronor för varje lärjunge utöver de 500 första.

För realskolestadiet vid högre allmänna läroverk bör utgå anslag med samma belopp som vid realskolor. Därtill bör läggas ett gymnasietillägg bestående av ett fast belopp om 1 800 kronor och ett rörligt belopp beräknat efter 18 kronor för varje lärjunge på gymnasiet.

I de fall då särskilda omständigheter föreligger, bör ett läroverk kunna erhålla högre anslag än enligt de angivna grunderna. För detta ändamål bör det totala anslagsbelopp, som för ett visst budgetår kan beräknas bli erforderligt, ökas med tre procent. Bland särskilda omständigheter, som kan tänkas böra föranleda, att en skola får högre anslag än normalt, är även kostnader för fondförvaltning i den mån ej särskilda medel står till förfogande härför. Till läroverk, där praktisk lärarkurs anordnas, bör slutligen utgå en anslagsförstärkning av 50 kronor per lärarkandidat, vilket vid normalt antal lärarkandidater blir 850 kronor. För Stockholmsläroverken, där beräkningen och utbetalningen av lärarnas löner sker genom direktionen över Stockholms stads undervisningsverk, bör anslaget sänkas med en krona 75 öre per lärjunge.

Vid de minsta realskolorna bör expeditjonsarbetet alltjämt i huvudsak påvila rektor personligen. De anslagsmedel, som ställes till hans förfogande, bör få fritt utnyttjas till avlöande av ett eller flera biträden.

Vid realskolor av mellanstorlek bör överstyrelsen uppdelat anslaget på två poster, en för mera kvalificerade kamerala och administrativa göromål om högst 2 000 kronor och en för enklare kontorsgöromål. Förstnämnda post bör avses för en sekreterare, eventuellt för både en sekreterare och en kamrerare.

Eftersom vid stora läroverk och alldeles särskilt vid de största högre allmänna läroverken erfordras en avsevärt mera komplicerad organisation än vid en realskola av vanlig storlek, bör för varje sådant läroverk av skolöverstyrelsen fastställas en organisationsplan.

När en biträdestjänst anses erforderlig på en rektorexpedition bör medgivande till tjänstens inrättande lämnas av skolöverstyrelsen, som därvid också bör bestämma tjänstgöringstidens omfattning. Eftersom bitrådets lön varierar både efter tjänsteinnehavarens löneplacering och efter skolortens placering i dyrortsgrupp, kommer avlöningskostnaderna för ett biträde av ett visst slag och med en viss tjänstgöringsskyldighet, att kunna bli olika stora i olika skolor. Det belopp, som inom kostnadsramen återstår till övrig biträdeshjälp, kommer därmed också att variera. För att förhindra dessa variationer bör det fastställas, att avlöandet av ett biträde skall anses belasta skolans anslag med ett visst belopp. För kontorsbiträde föreslås detta belopp till 6 500 kronor.

I yttrande över lärarutredningens betänkande har skolöverstyrelsen tillstyrkt utredningens förevarande förslag dock med den ändringen, att lönebeloppen anses böra höjas med ytterligare 15 procent med hänsyn till lönenivåns förskjutningar under år 1952. Därjämte har överstyrelsen anfört, att det belopp, som bör stå till förfogande för jämkning av anslagen i de fall då särskilda skäl föreligger, bör uppgå till 5 procent av hela anslagssumman.

Statskontoret vidhåller i sitt yttrande över lärarutredningens förslag, att medelsanvisningen till kvalificerad biträdeshjälp i princip bör upphöra och sekreterarinstitutionen avvecklas, samt inskränker sig därför till att föreslå en höjning med 20 procent av medelsanvisningen för andra biträden än sekreterare. Skulle det anses ofrånkomligt att förbättra sekreterararvodena bör grundarvodena enligt statskontorets mening höjas med omkring 20 procent och tilläggsarvodet jämkas från en krona 75 öre till två kronor.

Jag torde i detta sammanhang jämväl få anmäla, att *skolöverstyrelsen* i särskild skrivelse hemställt om anvisande under allmänna läroverkens omkostnadsanslag av sammanlagt 27 000 kronor till anordnande av en kurs för sekreterare (13 000 kronor), till utgivande av en handbok för sekreterare (4 000 kronor) samt till utgivande av ett sakregister och utarbetande av blanketter för rektorsexpeditionerna (10 000 kronor). Nämda sakregister skulle under lämpliga uppslagsrubriker upptaga hänvisningar till författningsrum samt föreskrifter eller anvisningar, meddelade av Kungl. Maj:t eller av skolöverstyrelsen och andra myndigheter.

Statskontoret har avstyrkt den begärda medelsanvisningen och därvid uttalat, att arbetet med upprättande av sakregister och utformande av blanketter borde ankomma på överstyrelsens tjänstemän och bekostas ur tillgängliga medel under omkostnadsanslaget.

b) Folk- och småskoleseminarier.

Vid den redogörelse jag i det föregående lämnat för det av särskilda sakkunniga framlagda förslaget rörande organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna har jag endast uppehållit mig vid de allmänna läroverken. Organisationssakkunniga har emellertid i sitt betänkande i särskilda kapitel också behandlat motsvarande fråga vid folk- och småskoleseminarierna samt vid de tekniska läroverken. Vad seminarierna angår, är de nuvarande förhållandena följande.

Vid folkskoleseminarierna finnes under avlöningsanslaget en delpost till arvoden åt sekreterare m. m. om förslagsvis 24 700 kronor. Denna post disponeras till sekreterararvoden om 1 300 kronor vid ettvar av de nitton folkskoleseminarierna. Vid seminarierna må vidare under innevarande budgetår dels disponeras erforderliga medel för anställande av ett heltidstjänstgörande biträde för kontorsgöromål vid varje seminarium, dels ur icke-ordinarieposten utgå 43 000 kronor till förstärkning av biträdeshjälpen å rektorsexpeditionerna och 3 800 kronor till bestridande av utgifter för renskrivning vid fyra av seminarierna.

Vid småskoleseminarierna finnes på motsvarande sätt under avlöningsanslaget en delpost till arvoden åt sekreterare m. m. om 8 800 kronor, vilken fördelas av skolöverstyrelsen efter vissa av Kungl. Maj:t angivna

grunder. Vidare må vid dessa seminarier dels disponeras erforderliga medel till avlönande av ett halvtidstjänstgörande biträde för kontorsgöromål vid ettvart av fyra seminarier, dels ur icke-ordinarieposten utgå sammanlagt 9 600 kronor till skrivhjälp på rektorsexpeditionerna vid sex av seminarierna, ävensom sammanlagt 28 500 kronor till förstärkning av biträdes-hjälpen på rektorsexpeditionerna, att enligt skolöverstyrelsens bestämman-de fördelas mellan seminarierna.

Organisationssakkunniga uttalar, att vad de anfört om arbetets nuvarande anordning på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken samt om de mest iögonenfallande bristerna där och sättet för dessas avhjälpande i det stora hela torde gälla även om folk- och småskoleseminarierna. De sakkunniga föreslår för seminarierna samma system som för läroverken med en kostnadsram, inom vilken skall inrymmas kostnaderna för all biträdes-hjälp på rektorsexpeditionerna. Vid beräkningen av de fasta och rörliga beloppen har de sakkunniga beträffande handläggningen av löneärenden ansett sig kunna utgå från de vid läroverken beräknade kostnaderna per lärjunge multiplicerade med 3 vid folkskole- och 2,5 vid småskoleseminarierna. Multipliceringen motiveras med att antalet lärare vid seminarierna är betydligt större än vid läroverken. Med utgångspunkt häri har de sakkunniga beräknat kostnaderna per lärjunge även för övriga typer av göromål och funnit, att man även härvidlag kan räkna med de för läroverken beräknade kostnaderna multiplicerade med 3 respektive 2,5.

För fondförvaltning och lärarkurs föreslås samma extra anslag som vid de allmänna läroverken.

De sakkunniga har vid den nu angivna anslagsberäkningen icke tagit hänsyn till elevantalet i seminariernas övningsskolor. För seminarier med mindre än 50 lärjungar har skolöverstyrelsen föreslagits skola få bestämma anslagsramen i varje särskilt fall.

Statskontoret har i yttrande över organisationssakkunnigas förslag uttalat, att förhållandena vid folk- och småskoleseminarierna enligt statskontorets uppfattning icke ger anledning till några omedelbara ingripanden.

Skolöverstyrelsen anser det mindre lämpligt att som de sakkunniga vid anslagsberäkningen bortse från övningsskolorna, enär därigenom de provisoriska seminarierna, som saknar fast övningsskola, blir gynnsammare ställda än de permanenta. Vidare anför överstyrelsen, att de sakkunnigas förslag låter obetydliga förändringar i elevantalet alltför mycket påverka anslagsbeloppen. I stället för det av de sakkunniga föreslagna systemet med fasta och rörliga bidrag, av vilka de sistnämnda bero på elevantalet i seminariet men ej i övningsskolan, föreslår överstyrelsen fasta belopp för varje seminarieavdelning och därutöver fasta belopp för varje av riksdagen beslutad övningsskollärartjänst vid seminariets övningsskola samt för varje av riksdagen beslutad dylik tjänst inom seminariestadens folkskola. Då överstyrelsen ifråga om övningsskolan vill knyta anslaget till

övningsskollärartjänst i stället för till klassavdelning, är detta en rent praktisk åtgärd för att undvika möjligheter till ovisshet eller missförstånd av den anledningen, att en övningsskollärare kan förestå mer än en klassavdelning och att övningsskollärartjänst vid seminariestadens folkskola kan utbytas mot arvode, som i sin tur kan delas på flera lärare. För seminarium med lärarkurs samt för fondförvaltning föreslår överstyrelsen samma tillägg som vid de allmänna läroverken. För att möjliggöra jämkningar av kostnadsramen föreslås liksom vid läroverken, att ett belopp motsvarande 2 procent av de sammanlagda kostnaderna ställes till överstyrelsens förfogande.

1950 års lärarutredning ansluter sig i sitt i det föregående angivna betänkande till överstyrelsens förslag med endast smärre modifikationer. Utredningen föreslår, att kostnadsramen för seminarierna i första hand beräknas med utgångspunkt i följande belopp:

1 200 kronor för varje avdelning av folkskoleseminariernas studentlinjer,

1 100 kronor för varje avdelning av folkskoleseminariernas fyraårslinjer och småskoleseminariernas seminarieklasser,

225 kronor för varje av riksdagen inrättad övningsskollärartjänst vid seminariets övningsskola och

150 kronor för varje sådan tjänst vid seminariestadens folkskola.

För de fall då realskolelinje finnes inbyggd i övningsskolan föreslås, att seminariets anslagsram i regel utökas med det belopp, som enligt de för de allmänna läroverken föreslagna grunderna skulle utgå för en självständig realskola med samma elevantal som klasserna 7—9 i den inbyggda realskolan. Att hänsyn här tagits endast till realskolans övre del beror på att undervisningen i övrigt kan beräknas ankomma på övningsskollärare och att det för övningsskolan beräknade fasta beloppet just satts i relation till antalet dylika lärare.

För praktisk lärarkurs föreslår utredningen ett belopp motsvarande 50 kronor per lärarkandidat d. v. s. 550 kronor per provårseminarium. Liksom ifråga om de allmänna läroverken föreslås, att ett utjämningsbelopp av tre procent skall stå till skolöverstyrelsens förfogande.

I yttrande den 5 november 1952 över lärarutredningens förslag erinrar statskontoret om att ersättningen åt biträdena på rektorsexpeditionerna från och med budgetåret 1952/53 uppräknats med 20 procent och förklarar sig icke kunna förorda någon ytterligare uppräkning.

Skolöverstyrelsen anser, att någon skillnad icke bör göras mellan permanenta och provisoriska seminarier och att fördenskull samma belopp bör beräknas för övningsskollärartjänst vid seminariets övningsskola och vid seminariestadens folkskola. För att icke de minsta seminarierna skall bli sämre ställda än för närvarande föreslås vidare, att överstyrelsen för jämkning av de belopp, som de föreslagna beräkningsgrunderna leder till, får

disponera ett belopp motsvarande fem procent av anslaget för varje grupp av läroanstalter.

Seminariernas rektorsförening uttalar bland annat, att den av lärarutredningen beräknade anslagsramen bör höjas icke blott med 15 procent motsvarande ändringen i löneläget utan med en väsentligt högre procent. Jämningsmarginalen föreslås höjd till fem procent och det framhålls, att kontorsbiträdestjänsterna vid de större seminarierna bör kunna utbytas mot kanslibiträdes- eller kansliskrivartjänster.

c) Högre tekniska läroverk.

Som förut antytts har organisationssakkunniga i ett särskilt kapitel behandlat frågan om organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna vid de högre tekniska läroverken. För närvarande är förhållandena följande.

Vid läroverket i Stockholm utgår ersättning motsvarande timarvode för två veckotimmar till en biträdande rektor, för vilken dessutom undervisningsskyldigheten nedsatts till 14 veckotimmar i medeltal för läsår. Vid samma läroverk är anställda en förste kansliskrivare i Ce 17, ett kanslibitråde i Ce 11, och tre biträden i befordringsgången, varav två telefonister.

Vid övriga läroverk utgår ur arvodesposten till arvoden åt bokförings- och skrivbiträden åt rektorer sammanlagt 44 300 kronor. Några grunder för dessa arvoden finnes icke fastställda. För närvarande är högsta beloppet 5 400 kronor (Örebro) och lägsta beloppet 2 200 kronor (Karlskrona).

Organisationssakkunniga framhåller, att de tekniska läroverken i fråga om arbetet på rektorsexpeditionerna avviker mera från de allmänna läroverken än vad seminarierna gör, beroende bland annat på att de tekniska läroverken är mindre homogena än övriga anstalter i fråga om lärjunge-material och utbildning. De sakkunniga påpekar vidare, att de större tekniska läroverken har ett flertal olika utbildningslinjer, vilket medför, att arbetet på rektorsexpeditionerna blir mera komplicerat och av större omfattning än vad blotta ökningen i lärjungeantal medför. I de inkomna svaren har enligt de sakkunniga framhållits behovet av arbetskraft med utbildning för de kamerala arbetsuppgifterna, medan önskemålen om hjälp med mera kvalificerade administrativa uppgifter varit mindre uttalade.

Beträffande tekniska läroverket i Stockholm ifrågasätter de sakkunniga ingen ändring i nuvarande ordning. För de övriga tekniska läroverken förordar de sakkunniga det förut nämnda systemet med en efter lärjungeantal för varje skola bestämd kostnadsram, inom vilken olika alternativ för biträdeshjälpen kan tillgodoses. För kostnadsramens beräkning föreslår de sakkunniga följande normer:

1) vid tekniskt läroverk med högst 150 lärjungar utgår dels ett fast anslag av 1 000 kronor och dels ett rörligt anslag av 10 kronor per lärjunge;

2) vid tekniskt läroverk med mer än 150 lärjungar utgår dels ett fast anslag av 2 500 kronor och dels ett rörligt anslag av 30 kronor för varje lärjunge, varmed lärjungeantalet överstiger 150.

Det förutsättes därvid, att överstyrelsen för yrkesutbildning får bestämman kostnadsramen för nyupprättat tekniskt läroverk.

Utöver kostnadsramen skulle utgå ersättning för fondförvaltning med 1 ‰ av fondernas behållning vid nästföregående budgetårs slut.

Statskontoret har i yttrande över de sakkunnigas förslag icke velat motsätta sig, att för arbetshjälp åt rektor anvisas belopp, ungefär motsvarande skillnaden mellan den av de sakkunniga förordade kostnadsramen och vad som beräknats för kamerala och administrativa ärenden. De sakkunnigas utredning tyder enligt statskontorets mening på att kontorspersonalen vid Stockholmsläroverket är tilltagen i överkant, varför en indragning av vissa tjänster vid detta läroverk syntes påkallad.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag i stort sett tillstyrkt detsamma. Överstyrelsen har dock bland annat anmärkt, att anslaget till läroverk med mellan 100 och 200 elever kommer att understiga 20 kronor per lärjunge och föreslår, att anslaget icke i något fall må understiga 20 kronor per lärjunge.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår beräknar överstyrelsen det i första hand erforderliga beloppet för sakkunnigförslagets genomförande med nämnda modifikation till 82 800 kronor. Med hänsyn till penningvärdets fall samt höjningen av det rörliga tillägget till lönegradsplacerad personal borde emellertid nämnda belopp höjas med omkring 40 procent eller 33 200 kronor till 116 000 kronor.

Högre tekniska läroverkens rektorsförening anhåller, att medel till biträdeshjälpen anvisas i enlighet med överstyrelsens beräkningar.

Departementschefen.

Bristen på lämplig biträdeshjälp på rektorsexpeditionerna har uppenbarligen länge varit besvärande och under de senaste åren otvivelaktigt blivit än mer kännbar till följd av olika förhållanden såsom lärjungeantalets starka ökning och tillkomsten av nya arbetsuppgifter icke minst av socialvårdsnatur. I ett sådant läge gör sig givetvis de inom all förvaltning ständigt aktuella kraven på rationalisering och förenkling av förvaltningsförfarandet gällande med särskild styrka. Man torde kunna förutsätta, att såväl rektorerna ute i skolorna som de centrala skolmyndigheterna haft och framgent kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på de möjligheter, som kan förefinnas till dylik rationalisering och förenkling. De båda sakkunnigutredningar, som behandlat förevarande problem, har emellertid — och säkerligen med all rätt — påpekat, att en rationalisering icke löser problemet. Den minskning i arbetsmängden, som kan åstadkommas, är

relativt ringa. Vad som behövs är bättre tillgång till arbetskraft med utbildning och kompetens avpassad efter de olika arbetsuppgifterna. Härför krävs ökade medel. Jag förordar, att åtgärder nu i enlighet med den träffade förhandlingsuppställningen vidtages för ordnande av biträdesorganisationen på rektorsexpeditionerna. Vid framläggande i det följande av förslag till sådana åtgärder anser jag mig böra utgå från att i stort sett samma arbetsuppgifter som nu åtminstone tills vidare kommer att påvåla rektorsexpeditionerna.

Vad först angår de allmänna läroverken är jag enig med organisationssakkunniga om att för varje läroverk bör fastställas en kostnadsram, inom vilken utgifterna för biträdeshjälp av olika slag normalt skall rymmas. Alla dessa utgifter bör bestridas ur läroverkens avlöningsanslag och den rätt som nu finnes att utnyttja ljus- och vedkassorna för expeditionsgöromål bör därför upphöra. Därigenom vinnes, att överblicken över medelsbehovet blir bättre, och möjligt är också, att man i vissa fall kan vinna en sådan avlastning av nämnda kassor, att terminsavgiften kan sänkas.

För att få en grundval för bedömandet av kostnadsramens storlek har organisationssakkunniga i detalj undersökt omfattningen av arbetsuppgifter av olika slag på expeditionerna och gjort en bedömning av vilken arbetskraft, som lämpligen bör sysselsättas med dessa uppgifter. Med utgångspunkt i administrationskostnaderna vid direktionen över Stockholms stads undervisningsverk har de sakkunniga därnäst sökt beräkna kostnaderna per lärjunge för de olika slagen av arbetsuppgifter och med ledning av de därvid framräknade beloppen konstruerat särskilda skalor — en för fristående realskolor och en för högre allmänna läroverk — ur vilka de normala anslagsbeloppen för olika skolor kan utläsas. Dessa belopp är i huvudsak beroende av elevantalet. Utöver normalbeloppen föreslås tillägg få utgå, då så är föranlett av särskilda omständigheter såsom kostnader för fondförvaltning, befintligheten av lärarkurs m. m. Jag är medveten om att de sakkunniga vid uppbyggandet av sina skalor måst arbeta med många osäkerhetsmoment. Jag anser dock, att det resultat, de i denna del nått fram till, bör kunna läggas till grund för en beräkning av medelsbehovet. Vissa jämkningar synes dock böra ske.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag det sålunda erforderligt att sätta de minsta skolorna i en något bättre ställning. Jag ansluter mig vidare till 1950 års lärarutrednings förslag att använda samma skala för alla realskolor och komplettera denna med regler om särskilda gymnasietillägg. De belopp lärarutredningen föreslagit synes emellertid böra höjas med hänsyn till den förändring i lönenivån, som skett sedan utredningens förslag framlades. Jag föreslår följande grunder för beräkning av de normala anslagsbeloppen:

för realskola med högst 200 lärjungar utgår ett fast belopp av 200 kronor och ett rörligt belopp av 6 kronor per lärjunge;

för realskola med 201—500 lärjungar utgår ett fast belopp av 1 400 kronor och ett rörligt belopp av 14 kronor per lärjunge över 200;

för realskola med mer än 500 lärjungar utgår ett fast belopp av 5 600 kronor och ett rörligt belopp av 9 kronor per lärjunge över 500;

för gymnasium utgår ett fast belopp av 1 800 kronor och ett rörligt belopp av 20 kronor per lärjunge;

för praktisk lärarkurs utgår ett fast belopp av 850 kronor.

För Stockholmsläroverken bör de normala anslagsbeloppen minska med två kronor för varje lärjunge, med hänsyn till att lärarnas lön vid dessa läroverk utbetalas genom direktionen över Stockholms stads undervisningsverk.

Då kostnader för fondförvaltning eller andra särskilda omständigheter föranleder därtill, bör skolöverstyrelsen i det enskilda fallet äga jämka det belopp, som bör utgå enligt de nyss angivna grunderna. För sådana jämkningar — i den mån de gå uppåt — bör överstyrelsen få disponera ett belopp, som jag föreslår till omkring tre procent av de sammanlagda anslag, som normalt kan beräknas erforderliga för alla ifrågakvarande skolor.

De belopp, som enligt de nu föreslagna normerna kan komma att utgå, varierar mellan omkring 1 000 kronor vid de helt små realskolorna och 12 000 à 16 000 kronor — i enstaka fall något mer — vid de största högre allmänna läroverken (med 800 à 1 000 elever).

Organisationssakkunniga har tänkt sig, att på rektorsexpeditionerna i princip skall få förekomma dels arvodesbefattningar för sekreterare och kamrerare, dels extra ordinarie tjänster som kontorsbiträde, kanslibiträde eller kansliskrivare, dels ock tillfälligt anlita arbetshjälp. För egen del vill jag framhålla, att ett inrättande av extra ordinarie tjänster på rektorsexpeditionerna säkerligen kommer att betydligt underlätta för rektorerna att erhålla och i skolan behålla duglig biträdespersonal. Jag vill också betona, att det synes mig mycket angeläget, att man icke genom alltför snäva bestämmelser äventyrar möjligheterna att få bästa utbyte av de medel, som anvisas. Förhållandena och behoven växlar betydligt från skola till skola. I det ena fallet kan det vara lämpligt att anställa både sekreterare och kamrerare och därutöver endast anlita mindre kvalificerad biträdespersonal, exempelvis ett deltidsanställt kontorsbiträde. I det andra kan det vara bättre att i stället för både kamrerare och kontorsbiträde anställa ett heltidstjänstgörande biträde i högre lönegrad. I detta biträdes arbetsuppgifter kan då även komma att ingå en del av de göromål, som brukat handhavas av sekreteraren. Med hänsyn till vad jag nu anfört synes vid rektorsexpeditionerna i princip böra få inrättas extra ordinarie tjänster med hel- eller deltids-tjänstgöring förutom för kontorsbiträden i den reglerade befordringsgången även för kanslibiträden, kontorister och kansliskrivare. Jag förutsätter därvid, att vid prövningen i det enskilda fallet

av behovet av en tjänst av visst slag skall följas de normer för lönegrads-placeringen av biträdestjänster, som angivits i propositionen 1952: 14. I avslutning till vad organisationssakkunniga och lärarutredningen anfört föreslår jag vidare, att förefintligheten av en biträdestjänst på en rektorsexpedition skall anses belasta skolans anslag med ett fixt belopp.

Vad angår de föreslagna arvodesbefattningarna torde enligt min mening i första hand komma att föreligga ett behov av sekreterarbefattningar. I vissa fall torde det emellertid också visa sig lämpligt att anställa kamrerare. I fråga om arvodesättningen förordar jag en maximering av de arvoden, som normalt må utgå till lärare för uppdrag som sekreterare eller kamrerare. Det av organisationssakkunniga föreslagna beloppet 2 000 kronor torde dock med hänsyn till ändringarna i lönenivån böra höjas till 2 400 kronor. Jag förutsätter, att samma maximibelopp skall gälla om uppdrag som sekreterare och kamrerare förenas hos en och samma lärare.

Utöver det nu anförda torde jag icke i detta sammanhang behöva gå närmare in på de bestämmelser angående dispositionen av anslagsmedlen vid de olika skolorna, som må bli erforderliga. Det synes nämligen böra få ankomma på Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande skolöverstyrelsen att meddela dylika bestämmelser.

Som av det föregående framgått ansluter sig föreliggande förslag angående biträdesorganisationen på rektorsexpeditionerna vid folk- och småskoleseminarierna nära till förslaget angående de allmänna läroverken. Vad jag anfört i fråga om sistnämnda läroanstalter gäller därför i tillämpliga delar och i den mån ej annat framgår av det följande även seminarierna.

Vad först angår anslagsramen anser jag, att denna i princip bör beräknas på det sätt 1950 års lärarutredning angivit. Jag kan sålunda icke biträda skolöverstyrelsens mening, att någon skillnad icke bör göras mellan permanenta och provisoriska seminarier. Ej heller kan jag tillstyrka överstyrelsens förslag om en höjning från tre till fem procent av det jämningsbelopp, som skall stå till överstyrelsens förfogande. Vad angår detta jämningsbelopp vill jag framhålla, att vid utnyttjandet av detsamma särskilt de mindre seminariernas behov synes böra beaktas.

Vissa av lärarutredningen föreslagna belopp synes liksom vid de allmänna läroverken böra höjas med hänsyn till höjningen i löneläget. Därjämte synes det mig befogat att något minska den skillnad mellan permanenta och provisoriska seminarier, som lärarutredningens förslag innebär. Jag föreslår för min del följande belopp

1 400 kronor för varje avdelning av folkskoleseminariernas studentlinjer,

1 250 kronor för varje avdelning av folkskoleseminariernas fyraårslinjer och småskoleseminariernas seminarieklaser,

260 kronor för varje av riksdagen inrättad övningsskollärartjänst vid seminariets övningsskola,

200 kronor för varje sådan tjänst vid seminariestadens folkskola och 550 kronor för praktisk lärarkurs.

Vid seminarierna synes i princip samma arvodesbefattningar och tjänster böra få förekomma som vid de allmänna läroverken. Erforderliga bestämmelser om anslagsdispositionen bör även här få meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av skolöverstyrelsen.

Vad jag i det föregående anfört om biträdeshjälpens organisation vid de allmänna läroverken torde vidare, i den mån ej annat framgår av det följande, böra i tillämpliga delar gälla även vid de tekniska läroverken.

Beträffande tekniska läroverket i Stockholm ifrågasätter jag, i likhet med organisationssakkunniga, ingen ändring i biträdeshjälpens nuvarande organisation.

Vid övriga tekniska läroverk torde de av organisationssakkunniga föreslagna beloppen med hänsyn till förändringarna i penningvärde och rörligt tillägg böra undergå viss uppräknig. Jag föreslår emellertid också en viss omläggning av de av organisationssakkunniga föreslagna principerna för beloppens fastställande. Sålunda bör vid läroverk med högst 200 lärjungar utgå ett rörligt belopp av 28 kronor per lärjunge, dock att hela anslaget till dylikt läroverk icke må understiga 1 400 kronor. Vid läroverk med mer än 200 lärjungar bör utgå ett fast belopp av 5 600 kronor och ett rörligt belopp av 35 kronor per lärjunge utöver de första 200 lärjungarna.

De belopp, som enligt de nu föreslagna grunderna kommer att utgå vid nuvarande elevantal i de tekniska läroverken, varierar mellan 4 200 kronor och 17 500 kronor.

Ett jämningsbelopp, motsvarande omkring tre procent av summan av de automatiskt utgående beloppen, bör få disponeras av överstyrelsen för yrkesutbildning till bestridande av kostnader för fondförvaltning eller andra särskilda utgifter.

Vid de tekniska läroverken synes i princip samma arvodesbefattningar och tjänster böra få förekomma som vid de allmänna läroverken. Erforderliga bestämmelser om anslagsdispositionen bör få meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Skolöverstyrelsens förslag om anvisande av sammanlagt 27 000 kronor till en sekreterarkurs samt till utgivande av en handbok och ett sakregister m. m. är jag icke beredd tillstyrka.

Ett genomförande av de åtgärder, jag här förordat, kommer att för statsverket medföra vissa kostnadsökningar. Dessa ökningar kan med utgångspunkt i innevarande års förhållanden beräknas till ungefär 450 000 kronor för de allmänna läroverken, 91 000 kronor för seminarierna och 61 000 kronor för de tekniska läroverken. För nästa budgetår kan beräknas något avvikande belopp beroende på ändringar i elevantal och organisation. Jag återkommer i det följande till frågan om anvisande av medel till biträdesorganisationen vid de allmänna läroverken och de tekniska läroverken.

För seminariernas del har redan i årets statsverksproposition äskats anslag till avlöningar. Därvid har förutsatts, att Kungl. Maj:t, därest riksdagen ej gjorde erinran däremot, i mån av behov skulle få medgiva överskridande av delposterna till arvoden åt sekreterare m. m., därest i annat sammanhang beslut fattades om en omreglering av dessa arvoden. Den biträdesorganisation, som jag i det föregående föreslagit, förutsätter, att samtliga kostnader utom de som avser rörligt tillägg skola utgå ur icke-ordinarieposterna. Dessa poster, som är betecknade förslagsvis, torde därför vid bifall till dessa förslag få belastas med större belopp än som avsetts vid anslagsavvägningen. Däremot bör delposterna till sekreterararvoden icke tagas i anspråk.

5. Anslagsberäkningar.

a) Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Anslagsposten är för innevarande budgetår uppförd med 43 700 000 kronor.

Under oförändrade organisatoriska förutsättningar uppskattar *skolöverstyrelsen* antalet klassavdelningar i realskola och gymnasium hösten 1953 till 3 571, innebärande en automatisk ökning med 115 avdelningar. Dessutom beräknas 14 avdelningar tillhörande statens normalskolas flickskole-, folkskole- och enhetsskolelinjer, vilket antal är detsamma som innevarande år. Härtill kommer de 12 avdelningar av gymnasiets första ring, som nästa år skulle övertagas av staten i samband med förstatligandet av vissa kommunala gymnasier, samt slutligen en avdelning vid det föreslagna nya statliga gymnasiet i Lycksele. Överstyrelsens beräkningar av det erforderliga antalet lärartjänster grundas på antagandena, att den automatiska ökningen av antalet klassavdelningar och förstatligandet av kommunala gymnasier skall få den omfattning överstyrelsen beräknat.

Ä m n e s l ä r a r e. *Skolöverstyrelsen* har för nästa budgetår föreslagit inrättande av ett betydande antal nya ordinarie ämneslärartjänster. Dess förslag framgår av följande sammanställning.

Förslagets motivering	Lektorer	Adjunkter
1. Förstatligande av vissa kommunala gymnasier samt ombildning av samrealskolan i Lycksele till högre allmänt läroverk	12	—
2. Upprättande eller omorganisation av vissa läroverk enligt tidigare beslut samt förbättring av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare vid dessa läroverk	12	46
3. Förbättring av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare samt förbättring av lektorsrepresentationen vid vissa läroverk	8	200
Summa	32	246

Därjämte skulle rektorstjänsterna vid de sju realskolor, som komme att utvidgas med gymnasium, på sätt redan omnämnts i det föregående uppflyttas i lönegraden Cb 14.

Vid sin beräkning av det antal nya ordinarie tjänster, som erfordras för uppnående av en bättre proportion mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie tjänster, har överstyrelsen som riktpunkt haft, att marginalen lärare över stat vid de särskilda skolorna icke borde överstiga 10 procent. Överstyrelsen har jämväl undersökt möjligheten att vid de särskilda läroverken täcka behovet av ökat antal ordinarie tjänster genom överflyttning av tjänster från andra läroverk men funnit, att någon sådan möjlighet icke för närvarande föreligger.

Statskontoret har icke framställt någon erinran mot beräkningen av det erforderliga antalet lektorstjänster vid de gymnasier, som föreslagits till förstatligande, respektive redan är under förstatligande. I övrigt anför statskontoret i detta sammanhang följande.

Av föreslagna 46 nya adjunktstjänster vid läroverk under förstatligande eller pågående uppbyggnad belöper 26 på utökning av antalet klassavdelningar, medan 20 hänför sig till den jämväl i år framförda anhållan om ändring av proportionen mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie befattningar. För tillgodoseende av sagda önskemål vid övriga allmänna läroverk har överstyrelsen hemställt om inrättandet av 8 lektorat och 200 adjunkturer.

Statskontoret har icke något att invända mot förslaget, i vad det avser förstnämnda 26 befattningar. Beträffande ökning av antalet lektorstjänster får ämbetsverket uttala, att det synes tveksamt, om ytterligare ett lektorat bör inrättas i Skellefteå. Vad åter angår spörsmålet om höjning av det totala antalet ordinarie adjunkturer med $(20 + 200 =) 220$, lärer detta få bedömas i sammanhang med den allmänna prövningen av läroverkslärarnas löneställning och anställningsvillkor i övrigt.

Ö v n i n g s l ä r a r e. *Skolöverstyrelsen* anser, att för nästa budgetår bör inrättas nya övningslärartjänster i de fall, då ett varaktigt behov föreligger av tjänstgöring till en omfattning av minst 30 veckotimmar. Med utgångspunkt häri föreslår överstyrelsen, att följande nya ordinarie övningslärartjänster inrättas, nämligen:

3 lärartjänster i teckning i lönegraden	Ca 21,
1 lärartjänst i musik i lönegraden	Ca 21,
2 lärartjänster i gymnastik med lek och idrott i lönegraden	Ca 23,
2 lärartjänster i gymnastik med lek och idrott i lönegraden	Ca 21,
16 lärartjänster i manlig slöjd i lönegrad	Ca 18 eller Ca 16.

Statskontoret tillstyrker.

Under förutsättning av bifall till förslaget om förstatligande av sex kommunala gymnasier anholder *överstyrelsen* vidare, att följande ordinarie övningslärartjänster vid de med nämnda gymnasier förenade samrealskolorna ombildas till motsvarande tjänster vid högre allmänna läroverk, nämligen sju tjänster i teckning, fyra i musik och åtta i gymnastik med lek och idrott.

Skolsköterskor. Å personalförteckningen för de allmänna läroverken finnes för närvarande uppförda 11 tjänster som skolsköterska i lönegraden Ca 12. Beträffande innehavarna av dessa tjänster har Kungl. Maj:t medgivit, att de under innevarande budgetår må vara anställda som extra ordinarie tjänstemän i lönegraden Ce 14. *Skolöverstyrelsen* föreslår nu, att nämnda tjänster uppflyttas till lönegraden Ca 14.

Vidare anför *överstyrelsen*, att det under de senaste åren blivit allt svårare att erhålla kompetenta sköterskor för deltidstjänstgöring i läroverken, under det att befattningar på heltid visat sig vara mycket eftersökta även av högt kvalificerade sköterskor. Med anledning härav föreslår *överstyrelsen*, att 6 nya ordinarie skolsköterskebefattningar med heltidstjänstgöring i lönegrad Ca 14 inrättas.

Statskontoret tillstyrker förslaget om återförande av 11 skolskötersketjänster å ordinarie stat men anser sig däremot icke kunna förorda någon ökning av antalet heltidsanställda sköterskor.

Vaktmästare och värmeskötare. I sina den 30 augusti 1952 dagtecknade anslagsäskanden för nästa budgetår erinrar *skolöverstyrelsen* om att den av Kungl. Maj:t anbefallts att verkställa översyn av vaktmästarorganisationen vid de allmänna läroverken. I avvaktan på resultatet av denna översyn räknar *överstyrelsen* för nästa budgetår med samma antal vaktmästar- och värmeskötarartjänster som under innevarande år. Sedermera har *överstyrelsen* med särskild skrivelse inkommit med förslag angående vaktmästarorganisationen vid de allmänna läroverken.

Anslagsberäkning. Vid bifall till *överstyrelsens* i det föregående redovisade förslag beräknas kostnaderna för avlöning åt ordinarie tjänstemän för budgetåret 1953/54 uppgå till i runt tal 52 000 000 kronor.

b) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Anslagsposten är för innevarande budgetår upptagen till förslagsvis 1 276 500 kronor.

Skolöverstyrelsen, vars anslagsäskanden avgavs, medan arbetet med tjänsteförteckningsrevisionen beträffande bland annat de allmänna läroverken alltjämt pågick, har föreslagit anvisande av följande belopp under de olika delposterna:

	Belopp kronor	Ökning kronor
a) Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	500	—
b) Arvoden åt tillsynslärare	18 500	1 500
c) » » skolläkare m. m.	605 000	75 000
d) » » bibliotekarier	208 000	61 000
e) » » sekreterare m. m.	1 500 000	1 216 000
f) Särskilda arvoden vid läroverk med lärarkurs ..	1 107 000	818 500
g) Särskilda arvoden vid statens aftonskola	7 900	100
h) Arvode åt biträdande föreståndarinna	1 200	—
i) Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer	500	—
	<hr/>	<hr/>
Summa kronor	3 448 600	2 172 100

Arvoden åt kvinnliga sakkunniga och tillsynslärare. Den höjning, som föreslagits av *skolöverstyrelsen*, är avsedd att täcka den automatiska kostnadsökning, som följer av läroverksorganisationens utvidgning och lärjungeantalets ökning. Emellertid föreligger därjämte ett förslag av 1950 års *lärarytredning* om avskaffande av de särskilda arvoden åt kvinnliga sakkunniga och tillsynslärare. Den skyldighet, som åligger de sistnämnda att i vissa fall biträda med arbetet på rektors-expeditionen, anses böra upphöra. Detsamma gäller den skyldighet, som åvilar både tillsynslärare och kvinnliga sakkunniga, att om lokalstyrelsen så beslutar föra dess protokoll. Till kvarstående arbetsuppgifter — mestadels av relativt ringa omfattning — anses hänsyn böra tagas vid bestämmande av omfattningen av vederbörandes undervisning.

I särskilt yttrande tillstyrker *överstyrelsen* utredningens förslag. Även *statskontoret* tillstyrker.

Arvoden åt skolläkare m. m. Av den av *överstyrelsen* föreslagna höjningen under denna delpost avser 24 000 kronor en automatisk kostnadsstegring för arvoden åt skolläkare. Av återstoden belöper 21 000 kronor på en föreslagen höjning av arvoden till deltidsanställda skolsköterskor och 30 000 kronor på merkostnader i samband med förslag om nedläggning av elevantalet per heltidsanställd skolsköterska. Vid oförändrade arvodesgrunder beträffande skolsköterskorna beräknas en automatisk kostnadsökning av 1 700 kronor.

Statskontoret tillstyrker endast en automatisk höjning med 25 700 kronor.

Arvoden åt bibliotekarier. Denna delpost, som nu är uppförd med 147 000 kronor, må under innevarande budgetår överskridas med högst 29 400 kronor. Den av skolöverstyrelsen föreslagna verkliga kostnadsökningen uppgår alltså till 31 600 kronor. Av detta belopp avser 4 500 kronor en uppräknings av posten med hänsyn till dels den fortsatta utbyggnaden av läroverksorganisationen samt det föreslagna förstatligandet av vissa kommunala gymnasier, dels det ökade elevantalet inom läroverken. Återstoden avser att möjliggöra en fortsatt anpassning av arvoden efter det allmänna löneläget.

Beträffande bibliotekariearvodena föreligger jämväl ett förslag av 1950 års lärarutredning. Ifråga om detta förslag må här anföras följande.

Utredningen förutsätter, att ersättningen till skolbibliotekarierna vid de allmänna läroverken i fortsättningen liksom hittills kommer att utgå som arvode och ej i form av nedsättning i undervisningsskyldigheten. Arvodet anses på samma sätt som nu är fallet böra utgå med belopp, som till storleken i huvudsak är beroende av antalet elever i skolan. Enligt de nuvarande bestämmelserna är läroverken indelade i tre storleksgrupper — skolor med mer än 600, med mellan 400 och 600 och med mindre än 400 elever. Med hänsyn till den betydande förskjutning i skolornas storlek, som inträtt, sedan denna gruppindelning gjordes, föreslår utredningen följande nya gruppindelning:

grupp 1: minst 900	lärjungar,
» 2: 700—899	» ,
» 3: 500—699	» ,
» 4: 300—499	» ,
» 5: mindre än 300	» .

Vid sin bedömning av arvodesbeloppens storlek har utredningen utgått från den uppfattningen, att bibliotekariens arbete vid de största läroverken kan jämföras med 4 à 5 veckotimmars undervisning. Med hänsyn härtill föreslås ett högsta arvode av 2 100 kronor. Övriga arvodesbelopp har beräknats i relation härtill och med iakttagande av att skillnaden i arvodesbeloppen mellan jämnstora läroverk med eller utan gymnasium i någon mån minskats i förhållande till vad som nu gäller. Utredningens förslag framgår av följande sammanställning.

Grupp	Arvode i kronor vid	
	högre allm. läroverk	realskola
1	2 100	1 800
» 2	1 800	1 500
» 3	1 500	1 200
» 4	1 200	900
» 5	900	600

Läroverk med praktisk lärarkurs anses oavsett lärjungeantalet böra hänföras till grupp 1. Det förutsättes vidare, att skolöverstyrelsen skall äga jämka arvodesbeloppen uppåt och nedåt, då sådant på grund av särskilda

förhållanden befinnes nödigt och lämpligt. För att underlätta jämkningar anses överstyrelsen böra disponera ett belopp motsvarande omkring 3 procent av den schematiskt beräknade sammanlagda anslagssumman.

Utredningens förslag avser jämväl bibliotekariervodena vid folk- och småskoleseminarier. Vid dessa utgår nu på motsvarande sätt som vid de allmänna läroverken bibliotekariervodet med belopp, som bestämmas av skolöverstyrelsen i anslutning till föreskrifter av Kungl. Maj:t. Högsta, respektive lägsta arvodesbelopp är vid folkskoleseminarierna nu 3 325 (endast ett seminarium), respektive 1 500 kronor och vid småskoleseminarierna 1 850, respektive 1 150 kronor. Utredningen föreslår, att arvodessystemets huvuddrag bestämmas i viss anslutning till det för de allmänna läroverken förordade, på sätt följande tabell närmare utvisar:

Grupp nr	Antal avdelningar av seminarieklasserna	Arvode i kronor	
		folkskoleseminarium	småskoleseminarium
1	Minst 8 avdelningar	2 400	2 100
2	6 à 7 avdelningar	2 100	1 800
3	4 à 5 avdelningar	1 800	1 500
4	Mindre än 4 avdelningar	1 500	1 200

Anm. Seminarier med praktisk lärarkurs för ämneslärare hänföres oavsett antalet avdelningar till högsta gruppen.

Även i fråga om seminarierna föreslås skolöverstyrelsen få rätt att jämka de angivna beloppen. För detta ändamål föreslås liksom vid läroverken ett treprocentstillägg.

Skolöverstyrelsen finner det av lärarutredningen föreslagna arvodessystemet lämpligt och betonar särskilt vikten av att överstyrelsen erhåller den föreslagna jämkningsrätten. Överstyrelsen anser, att de angivna arvodesbeloppen bör räknas upp med hänsyn till den ändring i löneläget, som skett sedan 1951. Som högsta belopp föreslås för de allmänna läroverken och småskoleseminarierna 2 400 kronor och för folkskoleseminarierna 2 760 kronor.

Statskontoret erinrar om att arvodena till bibliotekarier vid de allmänna läroverken för innevarande budgetår räknats upp med 20 procent samt anför vidare följande.

Mot bakgrunden härav kan statskontoret icke förorda annan ändring av arvodessystemet vid dessa skolor, än att nu föreskrivna arvodesgrupper ökas med en grupp, avsedd för de största läroverken. Arvodena i denna grupp, vilken torde böra avse skolor med minst 800 lärjungar, föreslås skola utgöra 1 512 kronor vid högre allmänt läroverk och 1 080 kronor vid real-skola. Som grupp nr 2—4 skulle därefter följa nuvarande grupper med oförändrade ersättningsbelopp.

Bibliotekarierna vid seminarierna synes vara jämförelsevis väl tillgodosedda. Då därjämte skolöverstyrelsen äger befogenhet att med hänsyn till i varje fall föreliggande omständigheter vidtagna jämkningar uppåt eller nedåt av arvodesbeloppen, torde det icke vara påkallat att införa nya beräkningsgrunder för arvodessättningen vid dessa undervisningsanstalter.

Arvoden åt sekreterare m. m. Den höjning, som föreslagits under denna delpost, sammanhänger med det förslag om ordnande av arbetsförhållandena å rektorsexpeditionerna, som behandlats i ett särskilt avsnitt i det föregående.

Särskilda arvoden vid läroverk med lärarkurs. Vid förra årets tjänsteförteckningsrevision reglerades flertalet av de arvoden, som utgår i samband med praktisk lärarkurs. Kvar står orörda endast arvodena till föreståndare för förberedande lärarkurs. Beträffande dessa innebär skolöverstyrelsens förslag en höjning från 700 till 1 000 kronor per kurs i Stockholm och från 500 till 750 kronor per kurs i Lund och Göteborg. Denna höjning motiveras både med den höjning i löneläget, som skett sedan arvodesbeloppen beräknades, och med att uppdraget som föreståndare visat sig mycket tidskrävande och ansvarsfullt.

Huvuddelen av den beräknade ökningen i medelsbehovet under delposten hänför sig till nyssnämnda av riksdagen beslutade arvodesreglering. I övrigt är den föranledd — förutom av förslaget om förbättring av arvodena till föreståndare för förberedande lärarkurs — av att överstyrelsen räknat med att behovet av föreläsningar vid de praktiska lärarkurserna, som för innevarande budgetår uppskattats till 1 288, kommer att uppgå till samma antal, som beräknades för 1951/52, nämligen 1 388.

Särskilda arvoden vid statens aftonskola. Även de arvoden, som utgår vid statens aftonskola, har reglerats vid förra årets tjänsteförteckningsrevision. Den av skolöverstyrelsen äskade höjningen med 100 kronor avser att möjliggöra frivillig undervisning i instrumentalmusik vid skolan.

Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer. Under denna delpost utgår ett belopp av 500 kronor som personlig lönefyllnad åt nuvarande rektorn vid statens normalskola. Vid förra årets tjänsteförteckningsrevision har förutsatts, att arvodet skall indragas.

c) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Denna anslagspost är nu upptagen till förslagsvis 16 000 000 kronor.

Ämneslärare. Skolöverstyrelsen motser, som förut framgått, en automatisk ökning av antalet klassavdelningar med 115. Vidare tillkommer 13 avdelningar vid de föreslagna nya statliga gymnasierna. Vid oförändrad timplan motsvarar detta enligt de beräkningsgrunder, överstyrelsen tillämpat, ett behov av 151 lärare med heltidstjänstgöring.

Därtill kommer en ökning i lärarbehovet av andra orsaker. Den av riksdagen godkända överenskommelsen mellan 1949 års tjänsteförteckningskommitté och vederbörande fackorganisationer innebär nämligen, att man vid beräkningen av lärarbehovet skall utgå från en något lägre genomsnittlig undervisningskyldighet för ämneslärare än den, som gällde då inne-

varande års anslag beräknades (se prop. 1952: 241, anm. 8 å sid. 69*, samt riksdagens skrivelse 1952: 438). Detta medför en ökning i behovet av lärartjänster, som överstyrelsen uppskattar till 95 heltidstjänster. Genomförande av 1950 års timplan medför slutligen en ökning i lärarbehovet, som beräknas motsvara 49 heltidstjänster.

Den totala ökningen i lärarbehovet kan sålunda enligt de av överstyrelsen tillämpade beräkningsgrunderna uppskattas till 295. Överstyrelsens i det föregående redovisade förslag beträffande ordinarie tjänster innebär inrättande av sammanlagt 278 nya ordinarie tjänster. Det antal nya icke-ordinarie heltidstjänster, som anses erforderligt, uppgår sålunda till (295 — 278 =) 17.

Övningslärare. Med utgångspunkt i den motsedda ökningen i antalet avdelningar beräknar *skolöverstyrelsen*, att undervisningens omfattning under nästa budgetår kommer att öka på sätt framgår av följande sammanställning.

Ämne	Antal veckotimmar 1952/53	Ökning i veckotimmar 1953/54
Teckning och välskrivning	6 702	284
Musik	4 810	765
Gymnastik med lek och idrott	10 090	705
Manlig slöjd	4 690	350
Kvinnlig slöjd	3 650	160
Hemkunskap och hushållsgöromål	2 782	233

I fråga om beräkningen av behovet av veckotimmar för de olika ämnena inhämtas av handlingarna följande.

Den beräknade ökningen av antalet veckotimmar i teckning och välskrivning synes vara av automatisk natur.

I fråga om musik avser 165 av de beräknade nya veckotimmarna den obligatoriska undervisningen, och av dessa timmar torde ungefär hälften vara föranledda av det ökade antalet avdelningar. För instrumentalmusiken beräknas en ökning av 600 timmar, varav 100 timmar på grund av det ökade elevantalet. En förstärkning av instrumentalmusikens ställning framhålles som synnerligen önskvärd, och det påpekas, att fördelningen av lärartimmar på olika läroverk är ojämn, vilket i regel ej är möjligt att ändra, utan att tilldelningen av timmar ökas.

För frivillig undervisning i gymnastik beräknas 200 veckotimmar. Till detta ändamål har överstyrelsen tidigare äskat medel utan att vinna bifall. Det framhålles nu ånyo, att skolungdomen bör äga tillgång till gymnastiksalarna även på annan tid än under själva skoldagen och då ha möjlighet att erhålla handledning av lärare. — Enligt övningslärarstadgan må ordinarie och extra-ordinarie gymnastiklärare, som handhar planläggning och övervakning av elevernas friluftsverksamhet, härför tillgodoräkna en eller två veckotimmar beroende på omfattningen av hans undervisning. Överstyrelsen anser, att denna förmån bör efter enahanda grunder tillerkännas

även timlärare. Vid bifall härtill beräknas behovet av veckotimmar öka med 70.

Ökningen av timantalet i manlig slöjd är föranledd förutom av tillkomsten av nya avdelningar av att den möjlighet, överstyrelsen har, att medge befrielse från anordnande av undervisning i ämnet beräknas bli tagen i anspråk i mindre omfattning än hittills.

Behovet av timmar för obligatorisk undervisning i kvinnlig slöjd beräknas öka med 110. Den frivilliga undervisningen är nu maximerad till en omfattning av 80 timmar. Detta anses otillräckligt och en höjning föreslås med 50 timmar.

Den beräknade ökningen i timantalet i ämnet hemkunskap och hushållsgöromål är av automatisk natur.

Statskontoret uttalar, att den frivilliga undervisningen i musik, gymnastik med lek och idrott, manlig slöjd och kvinnlig slöjd icke torde böra äga rum i vidgad omfattning jämfört med innevarande läsår, bortsett från sådan utökning, som kan anses vara av automatisk natur. Förslaget om rätt för timlärare i gymnastik att för arbete med friluftsverksamheten tillgodoräkna vissa veckotimmar avstyrkes av statskontoret.

V a k t m ä s t a r e o c h v ä r m e s k ö t a r e. Beträffande vaktmästar- och värmeskötartjänsterna vid de allmänna läroverken föreligger, som förut omnämnts, ett särskilt förslag av skolöverstyrelsen.

Skolpsykologer och skolkuratorer. För innevarande budgetår har Kungl. Maj:t till arvoden åt kuratorer vid de allmänna läroverken ur icke-ordinarieposten anvisat sammanlagt i runt tal 28 400 kronor. I sina anslagsäskanden räknar *överstyrelsen* med ett behov av 70 000 kronor. Emellertid föreligger i fråga om skolkuratorsverksamheten även en av överstyrelsen den 7 februari 1953 gjord särskild framställning, i vilken överstyrelsen efter verkställd utredning föreslår viss utvidgning av nämnda verksamhet. Remissbehandlingen av detta förslag pågår.

S ä r s k i l d a ä n d a m å l. För sexualundervisning disponeras nu 6 000 kronor. *Överstyrelsen* räknar med något minskad omfattning av denna undervisning men föreslår å andra sidan en höjning av utgående föreläsningens arvoden från 30 till 40 kronor i fråga om det differentierade gymnasiet och från 15 till 30 kronor i fråga om högsta klasserna av inbyggda tekniska linjer. Sammanlagt beräknas en kostnadsökning av 600 kronor.

Till ersättning för institutionsarbete m. m. disponeras nu 5 000 kronor. Med hänsyn till den stora efterfrågan på bidrag hemställer överstyrelsen om en höjning till 8 000 kronor.

För examinationer efter läsårets slut äskas oförändrat belopp 500 kronor.

För frivillig undervisning i maskinskrivning hemställs om en höjning från nuvarande belopp 5 000 kronor till 10 000 kronor med hänsyn till omfattningen av framkomna önskemål om sådan undervisning.

Slutligen hemställer överstyrelsen om bemyndigande att medgiva sammanlagt 20 rektorer och lärare tjänstledighet med bibehållen lön under

högst 6 dagar för att följa undervisningen vid andra läroanstalter. Till bestridande av kostnaderna för ersättning åt vikarier för nämnda rektorer och lärare bör enligt överstyrelsens mening under icke-ordinarieposten beräknas omkring 7 000 kronor.

Statskontoret kan icke förorda större ökning av arvodena för föreläsningar i sexuella frågor än från 30 till 35 kronor, respektive från 15 till 20 kronor. De framlagda förslagen om ökade belopp till ersättning för institutionsarbete m. m. och till frivillig undervisning i maskinskrivning samt om anvisande av medel till auskultation vid andra skolor avstyrkes av statskontoret.

A n s l a g s b e r ä k n i n g. Skolöverstyrelsen framhåller, att beräkningen av kostnaderna för icke-ordinarie lärare måste arbeta med många osäkerhetsmoment. Överstyrelsen räknar emellertid med att medelsbehovet under icke-ordinarieposten, vid bifall till de förslag av överstyrelsen, för vilka redogörelse lämnats i det föregående, kommer att utgöra i runt tal 18 340 000 kronor.

d) Rörligt tillägg.

Under förutsättning att rörligt tillägg skall utgå efter oförändrade grunder beräknar överstyrelsen, att medelsbehovet under denna anslagspost kommer att uppgå till i runt tal 37 500 000 kronor.

Departementschefen.

Ordinarieposten. Jag torde här först få erinra om att jag i det föregående föreslagit, att samrealskolorna i Hedemora, Karlskoga, Lycksele, Malmberget, Solna, Trelleborg och Varberg skall ombildas till högre allmänna läroverk samt att rektorstjänsterna vid dessa läroanstalter skall hänföras till vissa närmare angivna avlöningsgrupper. Därjämte har jag föreslagit inrättande vid dessa skolor av sammanlagt 12 lektorstjänster. Jag har vidare föreslagit inrättande av en rektorstjänst vid läroverket för vuxna.

Behovet av nya heltidstjänster i läroämnena, utöver nu nämnda 12 lektorstjänster samt rektorstjänsten vid läroverket för vuxna, kan enligt skolöverstyrelsens beräkningar uppskattas till sammanlagt 283, av vilka 266 enligt överstyrelsens mening bör placeras som ordinarie dels med hänsyn till behovet av ordinarie tjänster vid läroverk under upprättande eller omorganisation, dels för att en bättre proportion överhuvudtaget skall ernås mellan ordinarie och icke-ordinarie tjänster.

Överstyrelsens beräkning av det totala antalet behövliga heltidstjänster i läroämnena har icke givit mig anledning till erinran. Vad åter angår frågan om hur många av de erforderliga nya tjänsterna, som bör vara ordinarie, torde jag först få erinra om att genom ändring från och med den 1 ja-

nuari 1953 av gällande personalförteckning för de allmänna läroverken antalet ordinarie adjunktstjänster ökats med 200. Anledningen härtill är, att 1952 års tjänsteförteckningsrevision beträffande de allmänna läroverken innebär, bland annat, att antalet adjunktstjänster i lönegraden Ca 27 skall avpassas så, att befordran till sådan tjänst normalt kan ske vid högst 35 års ålder. En tillämpning av denna princip medför enligt en inom ecklesiastikdepartementet verkställd beräkning för nästa budgetår, att ytterligare 200 nya ordinarie adjunktstjänster behöver inrättas. Av dessa bör enligt det nyss åberopade riksdagsbeslutet 150 placeras i lönegraden Ca 29 och återstoden i Ca 27.

Med hänsyn till, jämte annat, behovet av nya lektorstjänster vid läroverk under omorganisation och vid läroverk med särskilt ringa lektorsrepresentation, bör 20 nya lektorstjänster inrättas. Sammanlagt innebär vad jag här förordat, fränsett rektorstjänsterna, inrättande av 32 lektorstjänster i lönegraden Ca 33 eller 31, 150 adjunktstjänster i Ca 29 och 50 adjunktstjänster i Ca 27. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen att besluta om placeringen av de nya tjänsterna, liksom av övriga å personalförteckningen upptagna tjänster.

Vid de sju samrealskolor, som föreslagits utbyggda till högre allmänna läroverk, finnes nu sammanlagt sju ordinarie lärartjänster i teckning, fyra i musik och åtta i gymnastik med lek och idrott. Dessa tjänster bör uppflyttas från Ca 21 till Ca 23.

Skolöverstyrelsen föreslår inrättande av sammanlagt 24 nya ordinarie övningslärartjänster under åberopande, att det i samtliga fallen föreligger ett varaktigt behov av tjänstgöring till en omfattning av minst 30 veckotimmar. Enligt de uppgifter, överstyrelsen lämnat, kan man i själva verket räkna med att behovet av tjänstgöring icke i något fall kommer att understiga 32 veckotimmar utan i flertalet fall kommer att uppgå till avsevärt mer. Jag tillstyrker förslaget.

Som en konsekvens av den lönereglering för vård- och ekonomipersonal, som beslöts hösten 1951, bör de 11 tjänsterna som skolsköterska uppflyttas från Ca 12 till Ca 14. Någon utökning av antalet heltidsanställda skolsköterskor anser jag mig däremot icke kunna tillstyrka.

Till det av överstyrelsen nyligen framlagda förslaget angående vaktmästarorganisationen vid de allmänna läroverken är jag ännu icke beredd att taga ställning. Därest det vid närmare granskning av nämnda förslag visar sig, att särskilt starka skäl talar för att något eller några läroverk redan från och med nästa budgetår erhåller extra eller extra ordinarie vaktmästar-tjänst, torde Kungl. Maj:t få medge inrättande av dylik tjänst.

I personalförteckningen för de allmänna läroverken bör vidtagas de ändringar, som föranledes av vad jag i det föregående anfört eller av beslut före förteckningens fastställande om ombildning av adjunktstjänst till ämneslärarinnetjänst eller av ämneslärarinnetjänst till adjunktstjänst.

Med utgångspunkt i skolöverstyrelsens uppskattning av ordinarieposten beräknar jag medelsbehovet under denna post till 51 400 000 kronor, vilket innebär en höjning med 7 700 000 kronor. Jag har härvid tagit hänsyn jämväl till de kostnader, som kommer att föranledas av ett bifall till förslaget om inrättande av ett läroverk för vuxna.

Arvod es post en. Med hänsyn till vad 1950 års lärarutredning anfört i ämnet tillstyrker jag, att de särskilda arvoden, som nu utgår till kvinnliga sakkunniga och tillsynslärare, avskaffas. De för dessa ändamål avsedda delposterna erfordras därför ej längre. Detsamma gäller delposten till personlig lönefyllnad åt vissa rektorer.

Beträffande delposten till arvoden åt skolläkare m. m. kan jag i likhet med statskontoret endast tillstyrka en automatisk höjning med 25 700 kronor till 555 700 kronor. Jag ifrågasätter sålunda icke någon ändring av de deltidsanställda sköterskornas arvoden och ej heller av det på varje heltidsanställd skolsköterska belöpande lärjungeantalet.

Goda skäl synes mig tala för en revidering av de nuvarande grunderna för arvoden åt skolbibliotekarierna. Framför allt tänker jag då på att skolbiblioteken ökat i omfattning och efterhand fått allt större betydelse för lärjungarna både i och utanför det egentliga skolarbetet, vilket i sin tur medfört en ökning av bibliotekariernas arbetsbörda. Nämnas må därjämte, att det ofta torde ha visat sig svårt att med den nuvarande ersättningen finna lärare, som är villiga att åtaga sig bibliotekariesysslan. Det förslag, lärarutredningen framlagt, anser jag vara väl uppbyggt. De av utredningen föreslagna arvodesbeloppen anser jag mig kunna acceptera. Jag tillstyrker, att utredningens förslag beträffande de allmänna läroverkens bibliotekarier lägges till grund för beräkningen av medelsbehovet under delposten till arvoden åt bibliotekarier. Med hänsyn härtill torde denna post böra uppföras med ett förslagsvis betecknat belopp av 249 000 kronor.

Vad angår bibliotekariearvodena vid folk- och småskoleseminarierna, vilka jämväl behandlats av lärarutredningen, torde jag få erinra om att i årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, under punkterna 210 och 214 uttalats, att respektive delposter till dylika arvoden borde få överskridas med erforderliga belopp, därest i annat sammanhang beslut fattades om en reglering av nämnda arvoden. Under hänvisning härtill vill jag framhålla, att jag anser mig kunna ge min anslutning jämväl till lärarutredningens förslag i fråga om seminariebibliotekariernas arvoden. Detta förslag torde därför få läggas till grund för ett beslut om överskridande av vederbörliga delposter.

Enligt mitt i det föregående framlagda förslag skall kostnaderna för sekreterare och övrig arbetshjälp å rektorsexpeditionerna i fortsättningen i sin helhet bestridas ur icke-ordinarieposten. Den nuvarande delposten till arvoden åt sekreterare m. m. erfordras därför ej längre.

Jag anser mig böra föreslå en viss uppräknig av arvoden till föreståndare för förberedande lärarkurs. För kurs i Stockholm räknar jag med en höjning från 700 till 900 kronor och för kurs i Lund och Göteborg en höjning från 500 till 650 kronor. Överstyrelsens beräkning av föreläsningsbehovet har ej givit mig anledning till erinran. Medelsbehovet under delposten till särskilda arvoden vid läroverk med lärarkurs beräknar jag till ett avrundat belopp av 1 100 000 kronor.

Förslaget om ökad medelsanvisning för undervisning i instrumentalmusik vid statens aftonskola kan jag icke tillstyrka. Medelsbehovet till särskilda arvoden vid denna skola beräknar jag till 12 700 kronor, innebärande en höjning med 4 900 kronor. Delposten torde böra betecknas förslagsvis.

Delposten till arvode åt biträdande föreståndarinna torde böra uppföras med oförändrat belopp, 1 200 kronor.

Vid bifall till vad jag nu förordat i fråga om arvodesposten bör denna för nästa budgetår uppföras med 1 918 600 kronor, vilket innebär en höjning med 642 100 kronor.

I c k e - o r d i n a r i e p o s t e n . Jag har i det föregående tillstyrkt, att sammanlagt 232 nya ordinarie ämneslärartjänster inrättas. Då emellertid det totala behovet av nya lärartjänster i teoretiska och praktiska läroämnen beräknats till 295, kommer ökningen i lärarbehovet icke att i sin helhet täckas av upprättade ordinarie tjänster. Antalet icke-ordinarie lärartjänster bör sålunda ökas med 63. Det sammanlagda antalet sådana tjänster kan med utgångspunkt i överstyrelsens beräkningar samt med hänsynstagande till att 200 adjunktstjänster från och med den 1 januari 1953 överförs på ordinarie stat uppskattas till 500. Vidare erfordras vikarier till ett antal, som överstyrelsen uppskattar till 600. Tillräckligt material för fastställande av antalet e. o. adjunktstjänster i Ce 27 föreligger ännu icke. Det torde därför få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen bestämma högsta antalet dylika tjänster.

Överstyrelsens beräkningar av det ökade behovet av veckotimmar i de olika övningsämnena har icke givit mig anledning till erinran såvitt angår sådana ökning, som är att anse som automatiska på grund av elevantalets ökning m. m. Som framgått av den lämnade redogörelsen har överstyrelsen emellertid på flera punkter även framlagt förslag om ökning utöver de automatiska. Dessa förslag anser jag mig endast kunna biträda i begränsad omfattning. Jag tillstyrker sålunda på de av överstyrelsen anförda skälen, att för instrumentalmusik beräknas medel till en icke-automatisk ökning av antalet veckotimmar med 100. Vidare föreslår jag, att för frivillig undervisning i kvinnlig slöjd beräknas sammanlagt 130 veckotimmar i stället för nuvarande 80. Jag är icke beredd att nu taga ställning till förslaget om en utsträckning till timlärare av den rätt, ordinarie och extra ordinarie gymnastiklärare nu har att för sitt arbete med friluftsvksamheten tillgodoräkna veckotimmar, vilket förslag icke torde vara av beskaffenhet att be-

höva underställas riksdagens prövning. Övriga av överstyrelsen framlagda förslag om icke-automatiska ökningar anser jag mig ej kunna förorda.

För avlöning åt skolkuratorer, skolpsykologer och praktikanter vid läroverk, där försök med kuratorsverksamhet nu pågår, räknar jag nu med ett belopp av 30 000 kronor. I avvaktan på resultatet av beredningen av det föreliggande förslaget om kuratorsverksamheten bör i övrigt frågor om anslag för hithörande ändamål som hittills bedömas från fall till fall.

Jag föreslår beträffande sexualundervisningen, att medel beräknas för en uppräknig av föreläsningsarvodena från 30 till 35 kronor vid det differentierade gymnasiet och från 15 till 20 kronor vid inbyggda tekniska linjer. Undervisningens omfattning beräknas emellertid minska därigenom, att undervisning i biologi anordnas i de inbyggda handelslinjernas sista årskurs. Sammanlagt kan därför det nuvarande beloppet till sexualundervisning, 6 000 kronor, sänkas till 5 200 kronor.

Överstyrelsens förslag om ökad medelsanvisning till ersättning för institutionsarbete m. m. och till frivillig undervisning i maskinskrivning kan jag icke tillstyrka. Ej heller kan jag förorda vad överstyrelsen föreslagit om lärares tjänstledighet för auskultation vid andra skolor. För detta ändamål beräknar jag därför icke några medel.

Till arbetshjälp å rektorsexpeditionerna beräknar jag ett belopp av 1 360 000 kronor.

Medelsbehovet under icke-ordinarieposten beräknar jag till i runt tal 19 800 000 kronor, vilket innebär en ökning med 3 800 000 kronor. Jag har härvid tagit hänsyn till det ökade medelsbehov, som föranledes av förslaget om inrättande av ett läroverk för vuxna.

Rörli g t t i l l ä g g . S ä r s k i l d a u p p b ö r d s m e d e l . Posten till rörli g t t i l l ä g g torde böra uppskattas till 37 700 000 kronor eller för avrundning av anslagets slutsumma till 37 681 400 kronor. De särskilda uppbördsmedlen kunna upptagas till oförändrat belopp av 1 000 000 kronor.

A v l ö n i n g s a n s l a g e t i s i n h e l h e t b ö r v i d b i f a l l t i l l v a d jag i det föregående föreslagit för nästa budgetår uppföras med 109 800 000 kronor, vilket innebär en ökning med 30 800 000 kronor.

6. Hemställan.

Under återopande av vad jag i det föregående anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta att från och med budgetåret 1953/54 skall å ort, som Kungl. Maj:t bestämmer, successivt upprättas ett läroverk för vuxna med den organisation, jag i det föregående förordat; skolande som förutsättning för läroverkets upprättande gälla, att vederbörande kommun åtager sig de villkor i fråga om tillhandahållande för läroverket av lokaler m. m., som Kungl. Maj:t kan komma att föreskriva;

2. besluta, att samrealskolorna i Hedemora, Karlskoga, Lycksele, Malmberget, Trelleborg och Varberg från och med budgetåret 1953/54 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall ombildas till högre allmänna läroverk, läroverken i Hedemora, Karlskoga, Trelleborg och Varberg med treårigt latin- och realgymnasium samt läroverken i Lycksele och Malmberget med treårigt realgymnasium, skolande ombildningen tillgå sålunda, att första ringen vid ombildningen omedelbart upprättas och sedan ytterligare en ring per år, till dess gymnasiet är i sin helhet färdigbildat; allt under villkor att vederbörande kommuner åtager sig att tillhandahålla för respektive högre allmänna läroverk erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att samrealskolan i Solna från och med budgetåret 1953/54 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall ombildas till högre allmänt läroverk med fyraårigt gymnasium, bestående av en latin- och en reallinje samt en allmän linje, skolande ombildningen tillgå sålunda, att första ringen vid ombildningen omedelbart upprättas och sedan ytterligare en ring per år av varje linje, till dess gymnasiet är i sin helhet färdigbildat; allt under villkor att Solna kommun åtager sig att tillhandahålla för det högre allmänna läroverket erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal;

4. besluta, att vid samrealskolan i Strömstad skall från och med budgetåret 1954/55 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt inrättas en fyraårig realskollinje i stället för den ena parallellinjen av den femåriga realskolan under villkor, att Strömstads kommun åtager sig att tillhandahålla för den ombildade samrealskolan erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, vilka föranledes av vad jag i det föregående förordat;

6. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts

bemyndigande, skolöverstyrelsen att — utan hinder av fastställd personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1953/54, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärartjänst vid allmänt läroverk skall tillsättas, besluta, huruvida tjänsten skall kungöras ledig såsom adjunktstjänst eller ämneslärarinnetjänst;

7. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

A v l ö n i n g s s t a t .

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>		51 400 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt skolläkare m. m., <i>förslagsvis</i>	555 700	
b) Arvoden åt bibliotekarier, <i>förslagsvis</i>	249 000	
c) Särskilda arvoden vid läroverk med lärarkurs, <i>förslagsvis</i> ..	1 100 000	
d) Särskilda arvoden vid statens aftonskola, <i>förslagsvis</i>	12 700	
e) Arvode åt biträdande föreståndarinnan	1 200	1 918 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>		19 800 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>		37 681 400
	Summa kronor	110 800 000

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stockholms stad ...	15 000	
2. Av kommuner och lärare erlagda hyror	274 000	
3. Avkastning av donationer från kronan m. m.	37 600	
4. Av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse	120 000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarpersonalens avlöning	553 400	1 000 000

Nettoutgift kronor 109 800 000

8. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 109 800 000 kronor.

II. Allmänna läroverken: Omkostnader.

De allmänna läroverkens omkostnadsanslag är för innevarande budgetår uppfört med 447 000 kronor och disponeras på följande sätt:

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	325 000
2. Rese- och flyttningersättningar, <i>förslagsvis</i>	100 000
3. Bidrag till biblioteks- och materielkassan vid statens normal- skola	4 000
4. Utrustning för skolhälsovården vid de allmänna läroverken ..	18 000
	Summa kronor 447 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslagsposten till sjukvård m. m. med hänsyn till belastningen höjes med 25 000 kronor. I fråga om posten till rese- och flyttningersättningar föreslår *överstyrelsen* med hänsyn till belastningen en höjning med 5 000 kronor samt därutöver en höjning med ytterligare 5 000 kronor för att bereda medel till resekostnads- och traktementsersättningar åt lärare vid tjänstledighet för auskultation vid andra skolor. Under anslagsposten till biblioteks- och materielkassan vid statens normalskola beräknar *överstyrelsen* oförändrat belopp, medan posten till utrustning för skolhälsovården föreslås utbruten ur omkostnadsanslaget och uppförd som ett särskilt riksstatsanslag av reservationsanslags natur. Motiveringen för sistnämnda förslag är, att det ofta dröjer länge — ibland flera år — innan beställningar av instrumentarier och dylikt kan effektueras. Anslaget föreslås uppfört med 3 000 kronor.

Överstyrelsen föreslår slutligen två nya poster under omkostnadsanslaget: dels en post å 30 000 kronor till bestridande av kostnader för skyddsbe-
klädnad åt skolläkare och deltidsanställda skolsköterskor samt förbrukningsartiklar för skolhälsovården, dels ock en anslagspost till övriga utgifter å 20 000 kronor. Avsikten är, att ur sistnämnda post skall bestridas dels kostnaderna för olika oförutsedda ändamål, dels ifrågakommande kostnader för annonsering vid statens aftonskola, dels ock, efter prövning i varje särskilt fall, vissa kostnader för auskultations- och instruktionsdagar samt konferenser och möten, s. k. pedagogdagar. I fråga om sistnämnda utgiftsändamål erinrar *överstyrelsen* om att läroverksstadgan numera i § 18 mom. 4 innehåller bestämmelser om tjänstledighet för lärare för deltagande i av *överstyrelsen* anordnade auskultations- och instruktionsdagar. Nämnda författningsrum anses av *överstyrelsen* innefatta även de s. k. pedagogdagarna. De kostnader, som beräknas ifrågakomma, är i första hand ersättning för utgifter för föredragshållare, vaktmästare, städhjälp och övriga expenser samt resebidrag till lärare.

I detta sammanhang torde jag få anmäla jämväl en av *Övre Norrlands rektorsförening* gjord framställning om bestridande ur läroverkens byggnadsfonder och premiekassor av kostnader för rese- och traktamentsersättningar åt deltagare i lokala rektorsmöten. I yttrande över denna framställning erinrar *överstyrelsen* om den skyldighet rektorerna vid de allmänna läroverken har att, då Kungl. Maj:t på skolöverstyrelsens framställning finner sådant påkallat, deltaga i allmänna rektorsmöten. Överstyrelsen anser emellertid, att även lokala rektorsmöten — mellan de allmänna mötena — har en stor uppgift att fylla samt att det även för seminarierektorer och statens folkskolinspektörer föreligger ett starkt behov att få samlas till lokala möten. Enligt överstyrelsens mening är det önskvärt och skäligt, att nämnda rektorer och inspektörer får tillfälle att en eller två gånger om året deltaga i dylika lokala möten samt att de därvid bör erhålla rese- och traktamentsersättning. Av ekonomiska skäl begränsar sig överstyrelsen emellertid till att föreslå, att de av ifrågavarande befattningshavare, som är stationerade i övre och mellersta Norrland, får rätt till rese- och traktamentsersättning för ett lokalt möte om året. Sådan ersättning bör, anser överstyrelsen, få utgå ur vederbörligt omkostnadsanslags reseersättningspost. Som villkor för rätten till ersättning bör dock enligt överstyrelsens mening gälla, att överstyrelsen funnit mötet erforderligt.

Statskontoret, som avstyrker bifall till rektorsföreningens framställning, uttalar, att något bemyndigande enligt ämbetsverkets mening icke föreligger att disponera omkostnadsanslagen på sätt överstyrelsen föreslagit. Vad angår de av överstyrelsen i dess anslagsäskanden gjorda framställningarna avstyrker statskontoret förslagen om medelsanvisningar till traktamenten åt lärare under auskultation vid andra skolor samt om skyddsbeklädnad och förbrukningsartiklar för skolhälsovården. Med hänsyn bland annat till att överstyrelsen äger möjlighet att i förekommande fall utverka Kungl. Maj:ts bemyndigande att överskrida anslagsposten till utrustning för skolhälsovården, är statskontoret icke berett att förorda ändrade bestämmelser beträffande formen för denna medelsanvisning. Statskontoret erinrar vidare om att ämbetsverket i ett tidigare yttrande förklarat sig inse angelägenheten av att särskilda medel finnes disponibla för oförutsedda behov inom skolväsendet, men därvid tillika förklarat sig anse det lämpligast med en för hela skolväsendet gemensam anslagspost. Mot överstyrelsens övriga förslag har statskontoret icke något att erinra.

Departementschefen. Med hänsyn till anslagsbelastningen under förra budgetåret föreslår jag en uppräknig av sjukvårdsposten med 25 000 kronor till 350 000 kronor. Posten till rese- och flyttningsersättningar åter synes på grund av de höjda kostnaderna för resor m. m. böra räknas upp med 10 000 kronor till 110 000 kronor. Däremot kan jag med hänsyn till den ståndpunkt, jag vid min anmälan av avlöningsanslaget intagit till

frågan om rektorers och lärares tjänstledighet för auskultation vid andra skolor, icke tillstyrka, att medel under denna post beräknas till resekostnads- och traktamentsersättningar vid sådan tjänstledighet. Ej heller kan jag tillstyrka de av Övre Norrlands rektorsförening och skolöverstyrelsen framförda olika förslagen angående bestridande av kostnaderna för rese- och traktamentsersättningar åt deltagare i lokala rektorsmöten. Emellertid torde Kungl. Maj:t vilja efter ansökan i varje särskilt fall pröva i vad mån bidrag bör utgå till dylika möten ur tillgängliga anslagsmedel, exempelvis den nya anslagspost till Övriga utgifter, som jag i det följande föreslår.

Överstyrelsens förslag om ett särskilt riksstatsanslag till utrustning för skolhälsovården kan jag icke förorda. Medel till detta ändamål torde alltjämt böra utgå ur en särskild post under förevarande anslag. Denna post bör uppföras med 3 000 kronor.

Jag anser mig icke böra föreslå, att medel under en ny anslagspost anvisas till skyddsbeklädnad åt läkare och sköterskor samt till förbrukningsartiklar för skolhälsovården.

Goda skäl talar enligt min mening för ett bifall till överstyrelsens förslag om anvisande av en särskild anslagspost till Övriga utgifter. För detta ändamål föreslår jag, att under förevarande anslag beräknas 10 000 kronor.

Med hänsyn till de förslag, jag i det föregående framlagt, bör under omkostnadsanslaget beräknas medel till omkostnader vid läroverket för vuxna. För detta ändamål beräknar jag 19 500 kronor.

Utöver vad som framgår av det föregående ifrågasätter jag icke för nästa budgetår någon ändring beträffande förevarande anslag, som därför bör höjas med 49 500 kronor till 496 500 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Allmänna läroverken: Omkostnader* för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 496 500 kronor.

III. Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna.

Detta anslag är för innevarande budgetår uppfört med 3 185 000 kronor.

Jämlikt läroverksstadgan § 217 skall ur läroverkens ljus- och vedkassor huvudsakligen bestridas kostnaderna för belysning, uppvärmning och renhållning av läroverkens lokaler, för renskrivningsgöromål samt för avlöning åt vaktmästare, eldare och övrig betjäning. Ljus- och vedkassas inkomster är terminsavgifter och hyresmedel. Om för bestridande av nödvändiga utgifter skulle ha erfordrats högre terminsavgift än 30 kronor, skall bristen fyllas genom bidrag av statsmedel. Dylikt bidrag utgår ur förevarande anslag.

Den möjlighet, som läroverksstadgan sålunda ger rektorerna att anlita ljus- och vedkassorna för bestridande av kostnaderna för renskrivningsgöromål å rektorsexpeditionerna, har numera genom beslut av Kungl. Maj:t utvidgats till att avse expeditionsgöromål överhuvudtaget. Därvid har tillika föreskrivits, att ljus- och vedkassorna icke under innevarande budgetår må belastas med utgifter för arbetskraft, som av vederbörande rektorer anlitas för expeditionella göromål, till högre belopp än sammanlagt 580 000 kronor vid samtliga ifrågakommande skolor.

Skolöverstyrelsen förutsätter i sina anslagsäskanden, att kostnaderna för expeditionsgöromål å rektorsexpeditionerna icke längre skall belasta ljus- och vedkassorna. Beträffande kassornas utgifter i övrigt anför överstyrelsen, att kostnaderna för bränsle samt för avlöning av städerskor och annan personal ökat avsevärt. Med utgångspunkt i anslagsbelastningen under budgetåret 1951/52, 3 848 805 kronor, samt med hänsynstagande till den ökning av kostnaderna för olika kvarvarande utgiftsändamål, som beräknas ha skett sedan nämnda år, uppskattar överstyrelsen medelsbehovet under förevarande anslag till 3 500 000 kronor.

Departementschefen. I det föregående har jag tillstyrkt, att alla kostnader för expeditionsgöromål å rektorsexpeditionerna skall avlastas från ljus- och vedkassorna. Kassornas kvarstående utgifter är emellertid så stora, att en väsentlig höjning av förevarande bidragsanslag synes erforderlig. Jag föreslår, att anslaget i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag höjes med 315 000 kronor till 3 500 000 kronor, och hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna* för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor.

IV. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

Under anslagsrubriken Arvoden åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. finnes å riksstaten för innevarande år uppfört ett förslagsanslag av 940 000 kronor. Vid anvisandet av detta anslag avsågs, att ur detsamma skulle utgå dels arvoden åt deltagare i praktiska lärarkurser, dels rese-kostnads- och traktamentsersättningar åt deltagare i förberedande lärarkurser, dels oek expenser vid förberedande lärarkurser (se statsliggaren s. 603). Sedermera har emellertid frågan om ekonomiska förmåner åt deltagarna i praktiska lärarkurser kommit i nytt läge genom den av förra årets riksdag under höstsessionen beslutade tjänsteförteckningsrevisionen (prop. 1952: 241 och riksdagens skrivelse 1952: 438). Enligt riksdagens beslut skall nämligen reglerad befordringsgång anordnas för lärarna i anslutning till de av 1950 års lärarutredning föreslagna grunderna. Härvid skall samtliga under statens allmänna avlöningsreglemente inordnade läroanstalter betraktas som en enhet i tjänstgöringshänseende. Detta innebär bland annat, att lärare i befordringsgången skall erhålla oavkortad lön under deltagande i praktisk lärarkurs, medan förut endast utgått arvode. Enligt medgivande av riksdagen må under innevarande år nämnda lönekostnader samt rese- och traktamentsersättningar åt deltagare i praktiska lärarkurser bestridas ur förutnämnda anslag.

För nästa budgetår föreslår jag, att för ändamålet anvisas ett särskilt förslagsanslag med rubriken »Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.». Ur detta anslag bör bestridas lönekostnader samt rese- och traktamentsersättningar åt deltagare i praktiska lärarkurser ävensom expenser vid förberedande lärarkurser.

Beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår måste bli ganska osäker. Jag anser mig böra föreslå, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 2 000 000 kronor, vilket är 1 060 000 kronor mer än innevarande års anslag.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

V. Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.

Anslaget är nu uppfört med 780 000 kronor. Huvuddelen av detta belopp eller 720 000 kronor är avsedd för den grupp av läroanstalter, som rubriken anger, och har fördelats enligt grunder, som tillämpats sedan flera år. Återstoden av anslaget avser statsbidrag med 20 000 kronor för envar av realskollinjerna vid kommunala flickskolorna i Karlstad, Linköping och Uppsala.

K o m m u n a l a g y m n a s i e r. I sina anslagsäskanden för nästa budgetår anför *skolöverstyrelsen*, att den finner ett ökat statligt stöd till driften av de kommunala gymnasierna synnerligen önskvärt. Överstyrelsen anser sig dock icke böra ånyo framföra sitt för innevarande budgetår gjorda förslag om ändrade grunder för understöd till kommunala gymnasier utan bygger sin beräkning av medelsbehovet på de hittills tillämpade grunderna. Därvid anför överstyrelsen följande.

De kommunala gymnasierna i Arvika, Karlshamn, Katrineholm, Kiruna, Söderhamn och Åmål står från och med budgetåret 1952/53 under successivt förstatligande. För dessa gymnasier beräknas sålunda statsbidrag under 1953/54 utgå endast för den högsta ringen. Vidare har överstyrelsen föreslagit ytterligare sex kommunala gymnasier till förstatligande från och med budgetåret 1953/54, nämligen gymnasierna i Hedemora, Karlskoga, Malmberget, Solna, Trelleborg och Varberg. Statsbidrag beräknas därför för gymnasierna i Hedemora, Karlskoga, Malmberget och Trelleborg till endast de två högsta ringarna och för gymnasiet i Varberg till endast näst högsta ringen. Den fyraåriga reallinjen vid kommunala gymnasiet i Solna samt latinlinjerna i Katrineholm och Söderhamn, vilka första gången fördes fram till studentexamen vårterminen 1952, skulle enligt praxis ha föreslagits till statsbidrag men medtages icke i beräkningarna med hänsyn till förstatligandet.

För det kommunala gymnasiet i Mariestad beräknas statsbidrag utgå för samma antal ringar som under innevarande budgetår.

Som en automatisk följd av tidigare beslut beräknas statsbidrag under budgetåret 1953/54 utgå till ytterligare en realgymnasiering vid kommunala gymnasierna i Avesta, Bollnäs, Borlänge, Enköping, Falköping, Filipstad, Hedemora, Köping, Lidköping, Malmberget, Nässjö, Oskarshamn, Tranås och Åmål samt till ytterligare en latینگymnasiering vid kommunala gymnasierna i Hedemora, Karlshamn, Karlskoga och Varberg. Vid gymnasierna i Hedemora, Malmberget, Åmål, Karlshamn, Karlskoga och Varberg beräknas dock samtidigt statsbidraget till första ringen eller första och andra ringarna bortfalla beroende på förstatligandet.

Beträffande de kommunala gymnasierna i Alingsås och Ängelholm, där studentexamen avlades första gången vårterminen 1952, har ansökningar om statsbidrag ingivits till överstyrelsen. Ansökningar om statsbidrag har vidare inkommit från de kommunala gymnasierna i Bollnäs och Köping för

en latinlinje, som förts fram till studentexamen för första gången vårterminen 1952. Elevtillströmningen har varit tillfredsställande. Gymnasierna synes sålunda fylla ett förefintligt och enligt överstyrelsens mening varaktigt behov. Undervisningen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och har visat goda resultat. Starka skäl talar enligt överstyrelsens mening för att dessa gymnasier och gymnasielinjer kommer i åtnjutande av understöd.

Med hänsyn till det anförda föreslår överstyrelsen, att statsbidrag till kommunala gymnasier under budgetåret 1953/54 beräknas på följande sätt:

Kommunala gymnasiet i	Statsbidrag kronor	
	nuvarande belopp	föreslaget belopp
Alingsås	—	30 000
Arvika	30 000	15 000
Avesta	30 000	45 000
Bollnäs	15 000	45 000
Borlänge	15 000	30 000
Enköping	15 000	30 000
Falköping	15 000	30 000
Filipstad	30 000	45 000
Hedemora	45 000	45 000
Karlshamn	45 000	30 000
Karlskoga	60 000	45 000
Katrineholm	30 000	15 000
Kiruna	60 000	30 000
Köping	15 000	45 000
Lidköping	30 000	45 000
Malmberget	30 000	30 000
Mariestad	45 000	45 000
Nässjö	15 000	30 000
Oskarshamn	30 000	45 000
Söderhamn	30 000	15 000
Tranås	15 000	30 000
Trelleborg	90 000	60 000
Varberg	15 000	15 000
Åmål	15 000	15 000
Ängelholm	—	15 000
Summa kronor	720 000	825 000

Realskollinjer vid vissa kommunala flickskolor.
Ett av huvudsyftena vid 1927 års skolreform var ordnandet av den kvinnliga ungdomens utbildning på ett sätt, som bättre överensstämde med den sociala rättvisans krav. »En ny skolorganisation bör bygga på den grundvalen, att varje läroverkssamhälle bör erbjuda möjlighet för flickor att erhålla tillträde till statsläroverk under samma villkor som gossar», yttrade 1927 års riksdag (skr. 262 s. 37).

På de flesta läroverksorter kunde flickorna beredas tillgång till realskoleutbildning helt enkelt genom att det allmänna läroverket öppnades för flickor. I några av de större städerna kunde detta icke ske, emedan de exis-

terande läroverken redan till sin fulla kapacitet hade tagits i anspråk för den manliga ungdomens behov. Kungl. Maj:t föreslog upprättande av högre allmänna läroverk för flickor i fyra av dessa städer: Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag i denna del men fann behovet av ytterligare sådana läroverk vara styrkt. »Riksdagen anser, att högre flickläroverk böra inrättas även i de övriga städer, där utrymme för flickor ej kan beredas i det högre allmänna läroverket», säger den redan citerade riksdagsskrivelsen (s. 69). »En plan för inrättandet av dylika läroverk bör upprättas, däri även fastställes, i vilken ordning och vid vilken tid de olika läroverken böra komma till stånd.»

Förslag i frågan förelades 1929 och 1930 års riksdagar men ledde endast i mindre utsträckning till positivt resultat. Ett högre allmänt läroverk för flickor upprättades dock i Örebro.

För närvarande är de statliga allmänna läroverken i Jönköping, Karlstad, Linköping och Uppsala på realskolestadiet förbehållna för gossar. I Borås är den fyraåriga men icke den femåriga realskolan öppen för flickor; i Göteborg, Hälsingborg, Norrköping och Örebro saknas femåriga linjer vid de statliga läroverk, som mottager flickor. Formellt är frågan löst i Västerås, där flickor äger tillträde till realskolans båda linjer; i verkligheten fylles dock $4\frac{1}{2}$ av de 5 nybörjaravdelningarna i den femåriga realskolan av gossar.

I Karlstad, Linköping, Uppsala och Västerås har frågan provisoriskt lösts genom upprättande av realskollinjer, som utan att tillhöra den kommunala flickskolans organisatoriskt anslutits till denna. Dessa linjer är treåriga: de är anknutna till flickskolans klass 2⁷ (respektive klass 1⁶) och leder fram till realexamen det tredje året. Lärjungeantalet är

i Karlstad	.....	91,	varav	35	i startklassen,
» Linköping	.....	176,	»	66	»
» Uppsala	.....	150,	»	62	»
» Västerås	.....	82,	»	33	»

Linjerna ägs antingen av kommunen eller av särskild stiftelse. Statsbidrag utgår innevarande budgetår till linjerna i Karlstad, Linköping och Uppsala med vardera 20 000 kronor, däremot icke till linjen i Västerås.

I Borås och Jönköping finnes åter sedan ett par år femåriga realskollinjer vid de kommunala flickskolorna. Linjerna i fråga, som ännu endast omfattar de två lägsta klasserna, har följande lärjungeantal:

i Borås	.....	63,	varav	31	i startklassen,
i Jönköping	.....	71,	»	35	»

Dessa linjer ingår i den kommunala flickskolan och åtnjuter statsbidrag ur förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor enligt för skolformen gällande bestämmelser.

Jag vill erinra om att frågan om upprättande av linjer av sistnämnda slag var före vid 1951 års riksdag. Vid avlåtandet av statsverkspropositionen nämnda år anmälde dåvarande departementschefen en framställning

från skolöverstyrelsen om bemyndigande att i vissa fall medge ändring av en parallellinje vid kommunal flickskola till realskollinje med bibehållen rätt för kommunen att åtnjuta statsbidrag till linjen (prop. I: Bil. 10 s. 257). Framställningen föranledde icke något positivt förslag från departementschefens sida. Statsutskottet ansåg emellertid, att frågan borde prövas av Kungl. Maj:t från fall till fall (skr. 8 s. 92). Senare medgav Kungl. Maj:t, att vid kommunala flickskolorna i Borås och Jönköping en av parallellavdelningarna av första klassen finge ersättas med en avdelning av första klassen av femårig realskola och därefter successivt även de därpå byggande högre klasserna, med rätt för staden att erhålla statsbidrag för realskoleklasserna enligt gällande bestämmelser angående statsbidrag till avlöning av lärare vid kommunala flickskolor. Sedermera uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen att verkställa utredning av frågan under vilka förutsättningar realskollinje borde få inrättas vid kommunal flickskola och om statsbidrag till sådan linje.

Skolöverstyrelsen anser liksom tidigare, att realskollinje bör ifrågakomma vid kommunal flickskola endast som ny form för en redan befintlig parallellinje vid flickskolan. Förutsättningar för ett dylikt utbyte föreligger enligt överstyrelsens åsikt

- 1) i städer, där flickor helt sakna tillträde till allmän realskola,
- 2) i samhällen, där på grund av läroverksorganisationens otillräcklighet hårdare poängkrav måste uppställas för flickornas än för gossarnas intagning i läroverk, samt
- 3) i samhällen, där flickor eljest har väsentligt mindre tillgång till allmän realskola än gossar, exempelvis Stockholm, Göteborg, Lund, Norrköping, Örebro.

Huruvida en inbyggd realskollinje skall starta redan i nybörjarklasserna eller utgrenas först efter andra klassen, bör bedömas från fall till fall bland annat med hänsyn till lokalfrågorna.

Överstyrelsen förutsätter, att statsbidrag till de inbyggda linjerna skall utgå i samma ordning och under motsvarande förutsättningar som till övriga linjer inom flickskolorna. Då i de typiska fallen endast utbyte av en linje mot en annan skulle komma i fråga, blir kostnadsökningen obetydlig; besparingar kan till och med uppstå på längre sikt, eftersom en längre linje utbytes mot en kortare.

Utbyte av flickskollinje mot realskollinje bör ifrågakomma endast på framställning av vederbörande huvudman och vara beroende av Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall.

Termen utbyte av linje begagnas emellertid av överstyrelsen i något vidgad mening. Ämbetsverket förutsätter nämligen, att där kommunal flickskola på vanliga grunder av Kungl. Maj:t tilldelas ny parallellavdelning, denna efter omständigheterna skall kunna anordnas som flickskollinje eller realskollinje.

Skolöverstyrelsen har vidare med tillstyrkan överlämnat en framställning från *styrelsen för kommunala flickskolan i Västerås*, vari hemställes om statsbidrag till driften av den med skolan förenade realskollinjen. Kostnaderna för den nuvarande enkla linjen har i budgeten för år 1953 upptagits till 48 300 kronor. Tillströmningen har de senaste åren ökat, så att paral-

lellavdelningar skulle kunna upprättas, om anslag därför beviljades. Av de nuvarande 33 lärjungarna i första realskoleklassen tillhör 11 kommuner utanför Västerås.

Stiftelsen Uppsala högre elementarläroverk och gymnasium för flickor, som är huvudman för den till kommunala flickskolan i Uppsala anknutna realskollinjen, anhåller slutligen om förhöjning av det till linjen utgående statsbidraget till 50 000 kronor.

Statskontoret vill icke motsätta sig, att flickskollinjer under de av överstyrelsen angivna förutsättningarna utbytes mot realskollinjer efter prövning från fall till fall. Därvid bör dock krävas, att organisationsändringen icke vare sig omedelbart eller framdeles påkallar parallellundervisning i större utsträckning än om ombildningen icke kommit till stånd. Då de treåriga realskollinjerna vid vissa kommunala flickskolor för närvarande åtminstone formellt är privata, läser riksdagens prövning vara erforderlig för deras kommunalisering.

Örebro aftonskola. Med anledning av en av styrelsen för Örebro aftonskola gjord framställning har *skolöverstyrelsen* hemställt, att ett anslag av 30 000 kronor måtte beviljas såsom bidrag till nämnda skola. Av överstyrelsens framställning inhämtas till en början följande.

Örebro aftonskola, som varit i verksamhet sedan höstterminen 1944, startades som treårig realskola men omorganiserades efter ett år till fyraårig realskola. År 1948 utbyggdes aftonskolan med ett latin- och realgymnasium, som för närvarande omfattar tre och ett halvt år. Skolan är avsedd för vuxen, yrkesarbetande ungdom, som av olika anledningar icke haft tillfälle att erhålla högre skolundervisning. Elevantalet uppgick höstterminen 1951 till 102, varav 58 elever i realskolan och 44 i gymnasiet, och höstterminen 1952 till 121, varav 65 i realskolan och 56 i gymnasiet.

Då skolan icke har dimissionsrätt, har skolans elever endast såsom lärjungar från enskild undervisning kunnat deltaga i student- eller realexamen. Under åren 1948—1952 har sammanlagt 45 av skolans elever undergått realexamen. Kuggningsprocenten har varit mycket låg. Enligt vad skolans styrelse anför, har under nämnda tid sammanlagt fyra elever underkänts i den skriftliga prövningen. I den muntliga prövningen har ingen elev underkänts. Studentexamen har hittills avlagts endast av några få elever vid skolan.

Terminsavgifterna är fastställda till 75 kronor i realskolan och 100 kronor på gymnasiet. I ömmande fall beviljas befrielse från avgift. Skolans inkomst av terminsavgifterna uppgick år 1951 till 14 250 kronor och beräknas för 1953 till ungefär samma belopp.

Stadsfullmäktige i Örebro har sedan år 1945 lämnat skolan ekonomiskt bidrag. Stadens anslag för år 1951 belöper sig till 57 590 kronor och för år 1952 till 58 300 kronor. För år 1953 beräknas ett bidrag om 64 200 kronor vara erforderligt.

Skolans budget för år 1951 uppgick i sin helhet till 73 168 kronor 97 öre. Den dominerande utgiften är lärarlönerna, som under år 1951 uppgick till 56 192 kronor. Rektors arvode uppgick till 3 591 kronor. Från och med den 1 januari 1950 avlönas aftonskolans lärare enligt statens löneplan för timlärare.

Som lärare vid skolan har under hela dess verksamhetstid varit anställda lärare vid olika högre skolor i Örebro. Rektor vid karolinska högre allmänna

läroverket i Örebro är aftonskolans föreståndare och aftonskolan är inrymd i läroverkets lokaler.

Skolöverstyrelsen uttalar, att aftonskolan enligt överstyrelsens mening fyller en viktig uppgift bland vuxen, yrkesarbetande ungdom och kan förväntas ge erfarenheter, som kan vara av värde vid utformandet av statens läroverk för vuxna. Överstyrelsen tillstyrker därför, att skolan erhåller statsbidrag till sin fortsatta verksamhet, och finner ett belopp av 30 000 kronor skäligt. Som villkor för ett statsbidrag anser överstyrelsen böra föreskrivas, att terminsavgiften vid skolan maximeras till 50 kronor per termin i såväl realskolan som gymnasiet.

Statskontoret tillstyrker ett bidrag av 20 000 kronor och anför därvid följande.

Frågan om förbättrade möjligheter för vuxen, förvärvsarbetande ungdom att erhålla högre utbildning har aktualiserats genom den utredning rörande vidgat tillträde till högre studier, som verkställdes av F. Schmidt (SOU 1952: 29). Sådana möjligheter står nu endast till buds vid statens aftonskola i Stockholm. Ämbetsverket anser det vara av viss betydelse ur försökssynpunkt, att den form av undervisning, som bedrivs vid statens aftonskola, provas även vid annan med statsmedel understödd undervisningsanstalt. Härigenom vinnes ökad erfarenhet av denna skolform, vilket är av värde, innan slutlig ståndpunkt toges till frågan om inrättande av de i ovannämnda utredning föreslagna kompletteringsgymnasierna. Statskontoret finner därför vissa skäl tala för ett bifall till framställningen. För personer i mogen ålder, som har god studielämplighet, står emellertid ett flertal studievägar öppna för erhållande av för realexamen erforderliga kunskaper, vilka sålunda utan större svårigheter torde kunna inhämtas utan att därför särskilda undervisningsanstalter behöver inrättas. Enligt ämbetsverkets mening bör därför bidrag i första hand utgå till undervisningen på gymnasiestadiet. Med hänsyn härtill och till de alltmer ökade krav, som ställs på huvudtiteln, får statskontoret föreslå, att bidraget begränsas till 20 000 kronor.

Departementschefen. Skolöverstyrelsen har vid sin beräkning av medelsbehovet till understöd åt kommunala gymnasier utgått från de för närvarande tillämpade principerna. Vad överstyrelsen därvid anfört och föreslagit angående sådana gymnasielinjer, som hittills erhållit understöd, har ej givit mig anledning till erinran. Ej heller anser jag skäl föreligga att frångå överstyrelsens förslag, att medel för första gången beräknas till understöd för de kommunala gymnasierna i Alingsås och Ängelholm samt för en latinlinje vid ettvar av gymnasierna i Bollnäs och Köping. Med hänsyn till det nu anförda föreslår jag, att under förevarande anslag beräknas ett belopp av 825 000 kronor till understöd åt vissa kommunala gymnasier.

Vad därefter angår frågan om sådana realskollinjer, som är inbyggda i kommunala flickskolor, torde jag få erinra om de allmänna riktlinjer för utvecklingen av realskolestadiets skolformer utanför försöksdistrikten, som godkändes av 1951 års riksdag och som hittills kunnat följas. Förhållandevis omfattande åtgärder torde bli nödvändiga för de stora årskullar, som de

närmaste åren rycker upp i realskoleåldern, men de nya behoven måste, i den mån de icke kan täckas utan organisationsändringar, i det väsentliga tillgodoses inom folkskolans ram eller genom upprättande av nya kommunala realskolor. Anknytningen av realskollinjer till de kommunala flickskolorna ter sig närmast som ett sidospår i utvecklingen, som endast undantagsvis bör komma till användning. Jag anser det föga sannolikt, att bärande skäl för en sådan organisation skall kunna förebringas utanför de orter, där anordningen redan tagits i bruk.

Dessa orter åter intar, såsom jag i det föregående visat, en historiskt betingad särställning. På två ställen, i Borås och Jönköping, har femåriga realskollinjer redan inbyggts i de kommunala flickskolorna enligt medgivande av Kungl. Maj:t för ett år i sänder. Jag anser mig beträffande dessa orter kunna följa skolöverstyrelsens förslag och är således beredd att tillstyrka, att linjer av angivet slag allt fortfarande må vara inrättade vid de kommunala flickskolorna i dessa städer i den utsträckning de befinnes klart motiverade av ortens behov.

Vad så vidkommer de treåriga realskollinjerna i Karlstad, Linköping, Uppsala och Västerås, föreligger för närvarande inga ansökningar om ändrad anknytning till de kommunala flickskolorna. Huvudmännen för linjerna i Karlstad, Linköping och Uppsala torde i likhet med föregående år böra komma i åtnjutande av statsbidrag för driften med 20 000 kronor vardera. Jag anser mig numera kunna tillstyrka enahanda förmån jämväl för den till kommunala flickskolan i Västerås anknutna realskollinjen. Det sammanlagda bidragsbeloppet för i kommunala flickskolor inbyggda treåriga linjer skulle således instundande budgetår komma att uppgå till ett belopp av 80 000 kronor.

Den verksamhet, som bedrivs vid Örebro aftonskola, har av skolöverstyrelsen erhållit goda vitsord. Med hänsyn härtill och under framhållande att verksamheten vid skolan syftar till att för nya grupper öppna tillträde till högre studier föreslår jag, att skolan från och med nästa budgetår erhåller statsbidrag till sin verksamhet. Som lämpligt bidrag föreslår jag 20 000 kronor, vilket belopp torde böra utgå ur förevarande anslag. I anslutning till skolöverstyrelsens förslag torde som villkor för bidragets utgående böra gälla, att terminsavgifterna vid skolan maximeras till 75 kronor i fråga om gymnasiet och 50 kronor i fråga om realskolan. Det inkomstbortfall, som härigenom kommer att uppstå för skolan, kan med nuvarande elevantal beräknas till högst 6 000 kronor.

Vid bifall till vad jag här föreslagit bör anslaget till understöd åt kommunala gymnasier m. m. för nästa budgetår uppföras med 925 000 kronor, vilket innebär en höjning med 145 000 kronor. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.* för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 925 000 kronor.

VI. Kompletteringsgymnasier.

Inledning.

Studentexamen är det vanliga villkoret för tillträde till högre utbildning, även om tillträde vid flera högskolor ges även den som ej avlagt sådan examen och dispens dessutom i vissa fall kan erhållas. Detta studentexamenskrav utestänger från högre utbildning många studiebegåvade, som av olika skäl saknat tillfälle att genomgå gymnasiet. Bristen på akademiskt utbildad arbetskraft gör emellertid, att det ur samhällets synpunkt är av intresse att begåvade personer under vissa förutsättningar beredes tillträde till högre utbildning, även om deras föregående skolutbildning inte helt motsvarar studentexamen. Detta gäller särskilt under den övergångsperiod, då skolreformen ännu inte hunnit tillföra gymnasierna nya grupper av ungdomar.

Den 29 juni 1950 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet professorn Folke Schmidt att utreda villkoren för tillträde till högre utbildning för personer utan studentexamen. Av direktiven för utredningsarbetet framgick bland annat, att utredningsmannen i första hand skulle taga ställning till frågan, om man även i fortsättningen bör lämna individuella dispenser eller ge särskilt kvalificerade grupper generell rätt att under vissa bestämda villkor avlägga akademisk examen.

I första hand ansågs utredningen böra avse rätten att avlägga teologiska, juridiska, medicinska, filosofiska och statsvetenskapliga examina, men den skulle inte begränsa sig till dessa områden utan även behandla frågan om tillträde till alla de högskolor, där studentexamen är det vanliga inträdesvillkoret.

Vidare skulle utredningsmannen yttra sig över huruvida den nuvarande ordningen för dispensprövning vid universitetskanslersämbetet borde bibehållas eller om prövningen i stället borde anförtros åt en särskild nämnd eller eventuellt genomföras efter annan lämplig metod.

Sedermera har åt utredningsmannen uppdragits att även utarbeta förslag om s. k. kompletteringsgymnasier.

Utredningsmannen, som för sitt arbete antagit benämningen Utredningen om vidgat tillträde till högre studier, har den 30 september 1952 avgivit sitt betänkande (SOU 1952: 29).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av universitetskanslerämbetet, efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, skolöverstyrelsen, efter hörande av försvarets läroverk, specialgymnasiet vid folkhögskolan i Vilan med flera, överstyrelsen för yrkes-

utbildning, efter hörande av vederbörande läroanstalter, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, efter hörande av de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg, farmaceutiska institutet, lantbrukshögskolan, skogshögskolan, veterinärhögskolan, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, handelshögskolan i Stockholm, handelshögskolan i Göteborg, socialinstitutet i Stockholm, Göteborg och Lund, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, överbefälhavaren, kommerskollegium, 1948 års tekniska skolutredning, utredningen om kompetensfordringarna inom förvaltningen m. m., studielånenämnden, garantilånenämnden, grafiska institutet, statens brandskola och statens skogsmästarskola.

Dessutom har ett flertal organisationer och sammanslutningar inkommit med yttranden.

Frågan om vidgat tillträde till högre studier genom ändrade regler för dispensgivning åt sådana personer, som icke i vanlig ordning avlagt studentexamen, torde icke vara av den natur, att den behöver underställas riksdagens prövning. Då emellertid utredningsmannens förslag till ändrade villkor för tillträde till högre studier vid universitet och högskolor är huvudanledningen till att jag i det följande ämnar föreslå inrättande av särskilda kompletteringsgymnasier för sådana personer, som önskar studera enstaka skolämnen, anser jag mig likväl böra lämna en kortfattad redogörelse för utredningens resultat.

I utredningens tredje och fjärde kapitel (s. 25—40) lämnas en utförlig översikt över nu gällande inträdesvillkor vid högre läroanstalter samt en redogörelse för den dispenspraxis, som för närvarande tillämpas. Jag hänvisar till dessa kapitel i utredningen.

Vidgat tillträde till högre studier.

Utredningens förslag.

I betänkandet diskuteras först de krav på förkunskaper, som bör ställas på dem som ämnar fortsätta med högre studier. Härvid anföres i huvudsak bland annat följande.

Studentexamen har ansetts garantera en persons förkunskaper för högre studier, bland annat förmåga att klart och koncist uttrycka sig i tal och skrift på det egna språket, en viss allmänbildning samt kunskaper i främmande språk, som anses utgöra ett viktigt instrument både för att kunna utnyttja den vetenskapliga litteraturen och för att bli delaktig av ett internationellt kulturutbyte.

Gymnasiet anses också ha till uppgift att ge den allmänna intellektuella träning, som är nödvändig för högre studier. Det regelbundna studiearbetet och de täta kunskapskontrollerna ger en praktisk studievana och ökar förmågan till koncentration under intellektuellt arbete.

För framgång vid högre studier är också individens intresse och ambition väsentliga faktorer, anser utredningen. Huruvida kravet på studentexamen ger några garantier i detta hänseende torde dock vara svårt att med bestämdhet säga.

Det är emellertid inte alls sagt, fortsätter utredningen, att alla som avlagt studentexamen har förutsättningar för högre studier. Även inom en studentklass är nämligen spännvidden stor mellan de bäst utrustade och de svagare. De akademiska lärarna menar i allmänhet, att minimistandarden är låg. Man betraktar det som naturligt, att många av dem, som börjat vid universiteten och högskolorna, snart avbryter sina studier, därför att de funnit svårigheterna övermäktiga. Erfarenheten visar dock, enligt utredningen, att den som har stark ambition inte sällan lyckas fullfölja sina studier, trots att hans teoretiska begåvning ligger avsevärt under genomsnittet för studenterna. För samhället är detta knappast lyckligt. Man har anledning antaga, att de svagast begåvade bland studenterna, när de efter examen placeras på olika poster, har svårt att motsvara de krav man ställer på akademiskt utbildade.

Studentexamen som tillträdesvillkor ger sålunda, anser utredningen, ingen säkerhet för en fullgod rekrytering av de akademiska yrkena. Detta till trots är det riktigt att betrakta studentexamen som den normala vägen till högre studier. Men det borde, enligt utredningen, inte vara den enda vägen. Studenterna representerar inte ensamma den intellektuella eliten. Utanför deras krets finns med säkerhet ett stort antal med förmåga fullt likvärdig med studenternas genomsnitt. Bland dessa borde ett värdefullt tillskott av lärjungar till högskolorna och universiteten kunna rekryteras.

Man får vidare, anför utredningen, inte heller glömma, att de akademiskt utbildade i sin dagliga gärning väsentligen möter praktiska uppgifter. Det bästa samspelet mellan teori och praktik gynnas måhända inte alltid av en ordning, där den enskilde under sina unga år ägnar sig enbart åt teoretiska studier för att möta de praktiska problemen först vid mogen ålder. Den som under sin ungdom i stället haft praktiskt arbete har ofta särskilda förutsättningar att efter avslutade teoretiska studier bli en god yrkesman. Det kan också vara väsentligt, att han från arbetslivet hämtat kunskaper om människors föreställningssätt och värderingar.

Detta får emellertid, framhåller utredningen, inte leda till att de nya grupper, som kommer att beredas tillträde till högre studier, har sämre förutsättningar än genomsnittet bland dem, som avlagt studentexamen i vanlig ordning. Intresset att standarden skall hållas uppe är inte oförenligt med olika åtgärder att jämna vägen för personer utan studentexamen.

Vid avvägningen av kravet på förkunskaper får man inte bortse ifrån att det för den äldre kan vara svårare än för den yngre att prestera prov på minneskunskaper men att detta inte behöver betyda, att han har sämre förutsättningar för studiearbete. Ofta har han i stället större mognad och förmåga att utnyttja sina resurser.

Utredningen anser, att som allmän riktpunkt bör gälla, att kraven på förkunskaper bör bestämmas med hänsyn till vad som kräves för en grundläggande akademisk examen. Vidare understrykes att den som utan stu-

dentexamen siktar till en akademisk utbildning bör i fråga om vissa ämnen ha uppnått studentexamensnivå, nämligen i svenska språket, historia med samhällslära och i främmande levande språk. Beträffande de senare anser utredningen, att *ett* språk — i regel engelska — borde krävas till ett mått, motsvarande studentexamens fordringar. Som allmän princip borde man vidare uppställa krav på läskunskaper i ett andra språk men däremot helt avstå från fordringar rörande det tredje språket.

Vad olika akademiska myndigheter anfört beträffande fordringarna på språkkunskaper redovisas i betänkandet å s. 50—55.

Rätten till inträde vid högre läroanstalter kan emellertid inte bestämmas enbart genom att ange det oundgängliga minimikravet på förkunskaper, anser utredningen och fortsätter:

Vill man göra ett riktigt urval, bör man ta med även andra faktorer vid bedömningen. Det är väsentligt, att den enskilde fått intellektuell träning och vana vid intellektuellt arbete. Det är gynnsamt, att han visar intresse och ambition. Också kunskaper och erfarenheter från ett praktiskt livsområde kan vara av betydelse. Att en individ kämpat sig fram till en utbildning eller ställning i konkurrens med andra, kan vara ett skäl att antaga, att han har egenskaper, som kommer att skänka honom framgång även på en studiebana. Det sistnämnda får inte tagas för absolut. Framgång i det praktiska yrkesarbetet förutsätter delvis andra egenskaper än framgång i studiearbete. Den känslige och nervöse, som misslyckats i det praktiska, kan visa sig bli en utmärkt studiemänniska. Många personer får över huvud taget inte en sådan ställning i produktionslivet, att de har möjlighet att visa påtagliga yttre framgångar.

I valet mellan att i fortsättningen gå fram på de individuella dispenserernas väg eller ge särskilt kvalificerade grupper generell rätt att under bestämda villkor avlägga akademisk examen eller examen vid annan högre läroanstalt förordar utredningen den senare vägen och anför bland annat följande.

Metoden med generella regler har bestämda fördelar framför de individuella dispenserernas väg. Den enskilde får under eget ansvar bedöma sina förutsättningar. De akademiska myndigheterna befrias från bördan att från fall till fall pröva den inträdessökandes förutsättningar. En generell reglering uppfattas av de flesta som mera rättvis än ett system byggt på individuell bedömning, vilket bland annat sammanhänger med den stora vikt, som tillägges den yttre likformigheten.

Om det inte skall bli fråga om en sänkning av standarden, bör det urvalsinstrument, som väljes, vara i huvudsak lika effektivt som studentexamensvillkoret, framhåller utredningen; särskilt väsentligt är att minimikraven för utbildningen inte ställs för lågt. Man borde därför uppställa som minimikrav, att utbildningen åtminstone inom någon ämnessfär motsvarade eller förde längre än studentexamen. Helt allmänt kunde slutligen sägas, att en utbildning, som skulle likställas med studentexamen som grundval för högre studier, helst borde ha gymnasial karaktär.

Med utgångspunkt från de i det föregående redovisade kraven på förkunskaper för tillträde till högre utbildning föreslår utredningen, att vissa kategorier av studerande medges likställdhet med dem som avlagt studentexamen ifråga om rätten att inskrivas vid universitet eller att antagas som studerande vid högskolor samt att avlägga examina. Därest insikter i vissa kärnämnen icke skulle vara dokumenterade, har utredningen uppställt vissa i betänkandet närmare angivna kompletteringskrav som villkor för likställigheten.

Sammanfattningsvis föreslås följande grupper av s. k. studentlikställda.

Folkskollärare med fyraårig utbildning enligt 1937 års seminariestadga erhåller enligt förslaget likställdhet, under villkor att han i sin examen har godkänt vitsord i engelska samt att han äger läskunskaper i ytterligare ett främmande språk. Den som examinerats enligt 1914 års stadgar skall styrka studentkunskaper i ett språk och läskunskaper i ytterligare ett språk. Läskunskaper skall under vissa förutsättningar anses styrkta genom seminariebetyg. Eftergifter från de juridiska och statsvetenskapliga examensstadgornas krav på studentkunskaper i vissa ämnen föreslås för denna grupp.

Gymnasieingenjör föreslås få likställdhet på villkor om godkänt examensbetyg i engelska och tyska. Dessutom skulle i det tekniska gymnasiet införas ett nytt ämne, nutidshistoria och samhällslära. Ämnet skulle avse en förkortad gymnasiekurs i historia med samhällslära och omfatta fyra veckotimmar i högsta klassen. Godkänt vitsord i detta ämne utgör likaledes likställdhetsvillkor. Förslaget förutsätter, att realexamenskunskaper i historia uppställas som villkor för inträde på tekniskt gymnasium.

Personer med examen från *Vilans specialgymnasium* (enligt skolans reglemente 28 § 1) eller från *försvarets läroverk* ävensom *civilekonomer utan studentexamen* likställes utan särskilda kompletteringsvillkor med dem som avlagt studentexamen. Civilekonom skall bland annat vara behörig att avlägga juris kandidatexamen och statsvetenskaplig examen utan hinder av examensstadgornas krav på studentkunskaper i vissa ämnen.

Den som avlagt *distriktsåklagarexamen* tillägges likställdhet på villkor om studentkunskaper i ett språk och läskunskaper i ett andra språk. Han befrias från det särskilda villkor om insikter i historia, som anges i de juridiska, statsvetenskapliga och filosofiska examensstadgorna.

Den som vunnit inträde höstterminen 1946 eller senare och därefter diplomerats från socialinstitut (*socionom*), likställes med den som avlagt studentexamen på villkor om studentkunskaper i ett språk och läskunskaper i ett andra språk. Befrielse från särskilda kunskapskrav skulle gälla bland annat i fråga om historia och latin för juris kandidatexamen samt i fråga om historia för statsvetenskaplig examen.

För *examinerade från högre lärarinneseminarium* förutsättes ingen änd-

ring. De bör ha tillträde till högre studier enligt de regler, som gäller för närvarande.

Slutligen framlägges förslag om generell likställdhet för *den som utan studentexamen avlagt examen* vid universitet och högskola.

Dispensprövning. De av utredningen som studentlikställda föreslagna grupperna består av personer med en utbildning, vid vilken gallringen varit relativt sträng. Den som inte kan hänvisa till en sådan utbildning bör enligt utredningen liksom hittills bedömas individuellt i samband med prövningen av ansökan om dispens från villkoret om studentexamen. Visar det sig, att dispensstudenter från en viss grupp haft förmåga att med framgång bedriva högre studier, kunde detta vara ett skäl att senare ersätta den individuella prövningen med bestämmelser om generell likställdhet på vissa villkor.

Den dispensprövning, som nu är förlagd till universitetskanslersämbetet, föreslås av utredningen skola omhänderhas av en dispensnämnd med universitetskanslern som ordförande. I övrigt föreslås att i nämnden skall ingå två professorer samt en ledamot med särskild insikt i yrkesvägledning och arbetsmarknadsfrågor. Professorerna borde lämpligen utses så att den ene vore professor i historiskt, rätts- eller samhällsvetenskapligt ämne, den andre professor i matematiskt-naturvetenskapligt ämne. I särskilda fall kunde det vara lämpligt, att i överläggningarna deltog någon direkt sakkunnig, och utredningen föreslår därför att nämnden finge fullmakt att fritt adjungera vilka universitetslärare den önskar. Hos nämnden borde enligt utredningen finnas en sekreterare, som efter ordförandens direktiv skulle förbereda inkomna ärenden för föredragning i nämnden. Sekreteraren borde därtill ha som uppgift att gå enskilda tillhanda med upplysningar och råd i frågor, som hade samband med dispensprövningen.

Då det emellertid inte kunde förutsättas, att sekreteraren ensam kunde åtaga sig en tillfredsställande upplysnings- och rådgivningsverksamhet för att underlätta tillträdet till högre studier för personer utan formell kompetens, har utredningen föreslagit, att det skulle uppdragas åt arbetsmarknadsstyrelsen att genom sin yrkesvägledningsbyrå och de lokala organen för yrkesvägledning delta i denna verksamhet.

För vissa högskolor föreslås ett från det föregående skilt dispensförfarande. För de tekniska högskolorna föreslås sålunda, att dispensprövningen omhänderhas av överstyrelsen för de tekniska högskolorna. För lantbruks-högskolan, skogshögskolan, veterinärhögskolan och Alnarpsinstitutets högre mejerikurs borde dispensärendena ankomma på respektive högskolors styrelse. Upplysnings- och rådgivningsverksamheten borde däremot få en utformning likartad med den som föreslagits för dispensnämnden vid kanslersämbetet.

Remissyttranden.

Allmänna problemställningar. Universitetskanslern anser, att frågan om behovet av akademiskt utbildad arbetskraft på olika områden av samhällslivet bort ingående klarläggas i samband med de frågor, som berör vidgat tillträde till högre studier. Innan man bereder nya grupper av studerande, utöver studenterna, tillträde till de akademiska lärosätena, borde dessas resurser avpassas efter det aktuella behovet av akademiskt utbildad arbetskraft. De akademiska studiebanorna borde i princip förbehållas dem, som har förutsättningar för akademiska studier och som utövare av de yrken, vartill dessa studier leder. Det kunde icke betraktas som ett samhällsintresse att vidga tillträdet på sådant sätt, att man däri-genom åstadkomme en alltför svag rekrytering av de praktiska yrkena.

Skolöverstyrelsen instämmer med utredningen i att både samhället och individen har intresse av att icke-studenter erhåller vidgade möjligheter att på vissa villkor vinna tillträde till akademisk utbildning. Man bör därvid pröva alla de tre vägar utredningen föreslagit. Verkningarna av de föreslagna åtgärderna är emellertid enligt överstyrelsen mycket svåröverskådliga, varför den rekommenderar en försiktigare takt i reformarbetet med plats för framtida utvidgningar, om detta skulle visa sig lämpligt, sedan erfarenheter vunnits. Försiktigheten bör enligt överstyrelsen avse såväl medgivande av generella dispenser som minskningen i de hittills gällande kraven på kunskaper i allmänbildande ämnen.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna anser, att varje medborgare bör beredas möjlighet att oavsett social ställning, ekonomiska villkor och bostadsort erhålla den utbildning, för vilken han är lämpad. Urvalet till de högre utbildningsbanorna bör uteslutande bero av vederbörandes förutsättningar härför. Såväl rättvisesynpunkter som nödvändigheten av att tillvarataga förefintlig studiebegåvning anses tala för detta. Men härav följer ingalunda, fortsätter överstyrelsen, att man beträffande vissa kategorier av studerande för tillträde till högre studier bör ställa kraven på grundläggande kunskaper och teoretisk begåvning lägre än vad som erfarenhetsmässigt befunnits erforderligt för framgång på den ifrågavarande studiebanan.

Styrelsen för handelshögskolan i Göteborg ansluter sig till den motivering för ökat tillträde till högre studier, som utredningsmannen framfört, och anför bland annat följande.

Det kan antagas, att det finnes en rekryteringsreserv för våra universitet och högskolor i meningen av ett antal personer i vuxen ålder, vilka av olika anledningar icke haft tillfälle att genomgå gymnasier och vilka på grund av utpräglad fallenhet för högre studier skulle kunna bli ett värdefullt nytillskott till de akademiska banorna. Den bristsituation, som f. n. kännetecknar vissa yrkesområden, där det kräves akademisk utbildning, understryker vikten av att denna reserv tillvaratages. Huruvida på längre sikt

vårt samhälle är betjänt av att alla resurser i fråga om kvalificerad arbetskraft utnyttjas just i denna form må lämnas öppet.

Man bör dock inte förleda sig till att sänka kraven för tillträde till universitet och högskolor. Den standard i fråga om mognad och kunskaper, som studentexamen avser att garantera får icke sänkas. Huvudvikten i de tilltänkta reformerna bör följaktligen läggas vid att ge icke-studenter goda möjligheter att förvärva kunskaper, som stå i paritet med studentexamen.

Arbetsmarknadsstyrelsen vitsordar riktigheten av de synpunkter utredningsmannen lagt på arbetsmarknadssituationen och yttrar beträffande den s. k. individuella aspekten, d. v. s. principen om individens fria väg till den utbildning, som bäst motsvarar hans förutsättningar och intressen, bland annat att vägen till studentexamen och högre studier för dem, som redan nått mogen ålder, icke är lika väl tillrättalagd som för de unga:

På grundval av erfarenheter vunna under yrkesvägledningsarbete bland vuxna kan arbetsmarknadsstyrelsen vitsorda riktigheten av den framställning utredningsmannen givit av svårigheterna för den, som först i mogen ålder inriktar tankarna på högre studier. Styrelsen vill sålunda understryka önskemålet att jämna vägen till högre studier för personer med begåvning och studiehåg samt framhålla angelägenheten av att i möjligaste mån undanröja formella hinder.

1948 års tekniska skolutredning framhåller, att det säkerligen är riktigt att betrakta studentexamen som den normala vägen till högre studier, men att denna väg inte bör vara den enda möjliga.

Svenska ekonomföreningen anser det vara av ytterst stor betydelse, att de tillgängliga personella resurserna tillvaratas på bästa sätt.

En allmän liberalisering av utbildningsmöjligheterna kan skapa en grund för det maximala utnyttjande av de intellektuella krafterna, som utan tvivel är nödvändig för att landet i det långa loppet skall kunna hävda sin ställning kulturellt och ekonomiskt.

Föreningen Sveriges landsfiskalsassistenter menar, att den synpunkten att varje utbildning har sitt eget självständiga slutmål hittills vunnit alltfört stort beaktande på bekostnad av de tungt vägande skäl av motsatt art, som kan åberopas för ett »naturligt urval» av t. ex. ämbets- och tjänstemän:

På ett särskilt markant sätt framträder denna trånga syn på tidigare utbildnings värde vid en blick på de hinder av ekonomisk, social, geografisk samt i någon mån psykologisk natur, som reser sig för den, som med utgångspunkt i sina hittills förvärvade kunskaper söker finna vägen till en bättre position i samhället. Oftast nödgas han eller hon konstatera, att det blir fråga om att starta på nytt — ända från början — eftersom varje utbildningsväg tycks vara exklusiv i förhållande till andra banor.

Landsorganisationen delar utredningsmannens mening, att den högre undervisningen i ett demokratiskt samhälle bör stå öppen för alla i lika mån, allt efter deras intressen och förutsättningar.

En konsekvens av detta är, att den högre undervisningen bör stå öppen också för dem som av olika anledningar icke följt den ordinarie skolvägen genom gymnasium till studentexamen. Detta är i högsta grad angeläget inte bara med hänsyn till den nuvarande bristen på akademiskt utbildade lärare utan överhuvud taget till att personer i mogen ålder, vilka äger förutsättningar för högre studier, ges tillfälle till inträde i de olika högskolorna oavsett om de innehar den formella kompetens som bestäms av studentexamen eller inte. Avgörande för tillträde bör vara de faktiska kvalifikationerna.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) instämmer i utredningens allmänna synpunkter och anser det riktigt, att man av personer i mogen ålder med en oftast grundlig yrkesutbildning inte bör kräva fullständig studentexamen för tillträde till högre utbildning.

Förslaget om studentlikställda. Förslaget tillstyrkes i stort sett av kommerskollegium, statskontoret, överstyrelsen för yrkesutbildning, överbefälhavaren, 1948 års tekniska skolutredning, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Stockholms handelskammare, tjänstemännens centralorganisation, landsorganisationen, skogshögskolan, statens skogsmästarskola, missionsskolan i Lidingö, handelshögskolan i Stockholm, Stockholms socialinstitut, Göteborgs socialinstitut, sydsvenska socialinstitutet, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, tekniska läroverkens ingenjörskör, elevkåren vid Vilans specialgymnasium, svenska ekonomföreningen, föreningen Sveriges landsfiskalsassistenter, Sveriges socionomförbund, statstjänstemännens riksförbund.

Tveksamma är lantbrukshögskolan, veterinärhögskolan, handelshögskolan i Göteborg, Sveriges förenade studentkårer och gymnastiska centralinstitutet.

Förslaget avstyrkes av universitetskanslern, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, medicinalstyrelsen, farmaceutiska institutets styrelse och Saco.

Skolöverstyrelsen vill ge likställighet endast för distriktsåklagare medan i övrigt individuell dispens skulle lämnas.

Från vissa håll framföres betänkligheter mot vederbörande grupper ringa förkunskaper i språk.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller sålunda:

Enligt utredningsmannen skulle för tillträde till högre studier beträffande språkkunskaper icke ställas högre krav än insikter i ett språk motsvarande fordringarna för studentexamen samt därutöver förmåga att läsa ett annat språk. Denna bestämmelse kan i praktiken lätt komma att leda till att personer, som utan att ha avlagt studentexamen vinna tillträde till högre studier, i stor utsträckning komma att sakna även elementära kunskaper i franska språket. Förbundet kan icke undgå att hysa betänkligheter inför denna konsekvens, i all synnerhet som i andra sammanhang kunnat konstateras, att det franska språkets ställning redan av andra skäl i hög grad försvagats, till förfång för våra kulturella och kommersiella förbindelser med Frankrike och dess kolonier.

Denna uppfattning delas av *Sveriges industriförbund*, *Stockholms handelskammare* och *Statstjänstemännens riksförbund*, vilket sistnämnda förbund framhåller följande.

Kravet på fackkunskaper har lämnats orört, vilket synes riktigt. Enligt SR:s mening böra vissa inskränkningar i övrigt kunna göras i enlighet med utredningsmannens riktlinjer. Förbundet har dock icke övertygats om de skäl, som anförts för ett eftersättande i så stor utsträckning, som här blivit fallet, av kraven framför allt på kunskaper i levande språk för flera av de grupper, som av utredningsmannen ansetts böra erhålla generell likställdhet med dem, som avlagt studentexamen.

Universitetskanslerns avstyrkande av förslaget om generell studentlikställighet motiveras bland annat med att de olika utbildningslinjer, som föreslås få generell likställdhet med studentexamen, inte vore ägnade att meddela tillräckligt grundläggande vare sig allmänbildande eller fackmäsiga kunskaper för fortsatta studier på alla områden. Däremot accepterar kanslern för vissa linjer likställdhet för tillträde till sådana högre studiebanor, som naturligt ansluter sig till vederbörandes tidigare utbildning.

Saco fruktar att studentexamen utan påbyggnad kommer att bli en ganska meningslös examen, om studentlikställighet införes för vissa grupper vars grundläggande utbildning är yrkesinriktad. Fördelarna med att gå i specialskolor anses bli påtagliga, varför man kan vänta, att specialskolorna blir avsevärt mer lockande än de allmänna läroverkens gymnasier.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna anser förkunskaperna inte vara tillfredsställande hos de grupper som föreslagits bli studentlikställda:

Detta innebär ingen kritik mot vederbörande undervisningsanstalter, som i motsats till de allmänna gymnasierna fullfölja särskilda utbildningsmål, efter vilka deras undervisning därför måste vara avpassad. Genomgående gäller emellertid att kunskaperna i främmande språk ej motsvara de krav, som enligt överstyrelsens uppfattning härutinnan måste ställas av universitet och högskolor. I övervägande antalet fall saknas även studentkunskaper i historia med samhällslära, kunskaperna i svenska språket och litteraturen synas beträffande flera grupper otillräckliga och den allmänna bildningsnivån är ofta svagt grundad.

Förslaget om dispensgivningens organisation tillstyrkes av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, veterinärhögskolan, handelshögskolan i Göteborg, medicinalstyrelsen, landsorganisationen, statskontoret, statens skogsmästarskola, tekniska läroverkens ingenjörsförbund, statstjänstemännens riksförbund, tjänstemännens centralorganisation och betelseminariet. Avstyrkanden har framförts av universitetskanslern, farmaceutiska institutet och Sveriges förenade studentkårer. Övriga remissinstanser har inte framfört någon uppfattning på denna punkt.

I regel har tillstyrkandena lämnats utan särskilda motiveringar.

Universitetskanslern inlägger en bestämd gensaga mot att kanslersämbetet skulle vara sämre rustat att avgöra dispensärenden än styrelserna för de i utredningen omnämnda fackhögskolorna.

Vad den föreslagna dispensnämnden vid kanslersämbetet beträffar har den enligt förslaget fått en sammansättning, som med hänsyn till bortfallet av remissförfarandet icke kan giva betryggande garanti för att de till nämndens prövning hänskjutna ärendena kunna få den sakkunniga behandling som erfordras. En nämnd, vari representanter för den högre undervisningen inginge exempelvis en professor i ett juridiskt och en professor i ett matematiskt-naturvetenskapligt ämne, kan näppeligen fylla kravet på nödig expertis i fråga om dispensärenden omfattande teologiska, medicinska eller vissa humanistiska studier. Inrättandet av dispensnämnden skulle vidare innebära, att på ett visst område av kanslersämbetets verksamhetsfält beslutanderätten överflyttades till en kollegial institution. Ämbetets nuvarande karaktär skulle därvid på ett väsentligt sätt förändras. I den viceordförandepost, som föreslås inrättas vid nämnden, skulle vidare på angivna område en vice-kanslersinstitution tillskapas i en form som icke synes mig godtagbar.

Sveriges förenade studentkårer framhåller:

SFS ställer sig avvisande till tanken på en central dispensnämnd; det synes nämligen SFS uppenbart, att icke ens en generöst tillämpad adjungeringsmöjlighet kan tillföra nämnden den sakkunskap, varigenom dispensärendena kan bli sakkunnigt prövade; SFS föreslår i stället att ansökan om dispens ingives *direkt* till den högre läroanstalt, till vilken den dispenssökande önskar vinna tillträde, varefter denna med sitt yttrande vidarebefordrar ansökan för slutgiltig behandling av kanslern för rikets universitet.

Inrättande av kompletteringsgymnasier.

Utredningens förslag.

Utredningen föreslår, att särskilda kompletteringsgymnasier inrättas för dem, som önskar bedriva högre studier och som antingen enligt det föregående räknas som studentlikställda men har behov av att komplettera sina kunskaper i vissa enstaka skolämnen (exempelvis i fråga om språken) eller sådana, som efter viss komplettering kan påräkna dispens för högre studier.

Kompletteringsgymnasier föreslås från och med budgetåret 1953/54 inrättade i Uppsala, Lund, Malmö, Stockholm, Göteborg samt på en ort i Norrland. Verksamheten vid dessa gymnasier skulle bedrivas såsom försöksverksamhet under skolöverstyrelsens ledning.

Vid kompletteringsgymnasium borde enligt utredningen kostnadsfri undervisning av god kvalitet stå till buds i alla gymnasieämnena. Någon större apparat anses inte vara nödvändig för att ordna sådan undervisning. Redan nu anordnas kompletteringskurser i vissa ämnen av lärare vid uni-

versitet eller högskola för där inskrivna studenter, av olika yrkesföreningar och studentorganisationer samt av privata kursgivare. Dessa kurser är främst avsedda för dem, som redan är studenter men som på grund av examensstadgornas krav behöver komplettera sin examen i vissa ämnen. Det enklaste vore, anser utredningen, att utnyttja dessa kurser. Kompletteringsgymnasium skulle därför i första hand hänvisa den som önskar komplettera till sådan kurs (främmande kurs) och betala kursavgiften.

Givetvis kan hänvisning inte ske utan kursgivarens samtycke. Dessutom förekommer inte kurser i alla ämnen. Därför bör enligt utredningen kompletteringsgymnasiet kunna ordna egna kurser för att fylla det behov, som de »främmande kurserna» inte kan tillgodose.

Kompletteringsgymnasium borde svara för undervisning i gymnasiets lärokurser. I mån av behov borde kompletteringsgymnasium enligt utredningen anpassa sina kurser också efter de tekniska gymnasiernas studieplaner, i all synnerhet i fråga om svenska, engelska, tyska samt i det ämne nutidshistoria och samhällslära, som enligt utredningens förslag skulle införas på de tekniska gymnasiernas undervisningsplaner.

Utöver de rent undervisande uppgifterna borde kompletteringsgymnasium även kunna stå till tjänst med studierådgivning. Utredningen föreslår även en anordning, som innebär, att kompletteringsgymnasium får möjlighet att hänvisa enskilda till ett vanligt gymnasium för att under en kortare tid följa undervisningen på olika stadier under lärares personliga överinseende (provelever).

Kompletteringsgymnasium bör enligt utredningen få rätt att självständigt anställa prov och utfärda vitsord om kunskaper enligt fordringarna för studentexamen, enligt fordringarna för avgångsbetyg från tekniskt gymnasium (vissa ämnen) eller enligt det kunskapsmått, som eljest kan komma att föreskrivas.

Utredningen föreslår, att till varje kompletteringsgymnasium knytes en krets av examinatore i de särskilda ämnena.

Personalorganisationen i övrigt bör enligt utredningen vara relativt enkel. Som chef för kompletteringsgymnasium bör stå en studierektor. Uppdraget bör kunna förenas med ordinarie lärartjänst. Som lärare vid kompletteringsgymnasiets egna kurser bör i första hand utnyttjas personer med erfarenhet från undervisning vid gymnasium, främst lektorer och adjunkter, som är villiga att åtaga sig extratimmar.

Beträffande studielånenämndens förslag ifråga om studiehjälp åt elever vid kompletteringsgymnasium hänvisar jag till den i avsnittet I under rubriken Läroverk för vuxna lämnade redogörelsen.

Remissyttranden.

Förslaget om kompletteringsgymnasier har i huvudsak tillstyrkts av samtliga remissinstanser utom av farmaceutiska institutet, som begär ytterligare utredning, medicinalstyrelsen, som är tveksam, och statskontoret, som avstyrker. Universitetskanslern anser dock, att de nuvarande kompletteringskurserna vid universiteten och Stockholms högskola icke bör utsträckas att omfatta andra kategorier än sådana studerande, som för närvarande utnyttja kurserna.

Kostnadsberäkningar.

Av utredningens förslag är endast två förbundna med särskilda kostnader för det allmänna, nämligen förslaget om dispensnämnden vid kanslersämbetet och förslaget om kompletteringsgymnasier.

Kostnaderna för dispensnämnden beräknar utredningen till 11 400 kronor per år, varav 8 400 kronor för arvoden åt nämndens ledamöter, 1 000 kronor för sammanträdesarvoden åt ersättare och speciellt tillkallade samt 2 000 kronor för resor. Det erforderliga anslaget föreslås få karaktären av förslagsanslag.

Kostnadsberäkningen avseende kompletteringsgymnasierna har av utredningsmannen angetts som endast ungefärlig. Vartdera av gymnasierna i Uppsala, Lund-Malmö, Göteborg och Norrland beräknas dra en årskostnad av 41 600 kronor, på sätt framgår av följande tabell:

Rektorsarvode (60 lärjungar)	2 900
Utlägg för elevernas kursavgifter vid främmande kurser (6 000 undervisningstimmar till en genomsnittlig kostnad av 1 kr. 75 öre)	10 500
Timlärararvoden för egna kurser	14 000
Huvudlärararvoden	3 000
Prövningsarvoden	4 800
Kostnader för hänvisning av provelever	1 600
Lokalhyror, städning m. m.	3 000
Skrivmateriel, skrivhjälp, reklam	1 800
Summa kronor	41 600

Stockholms-gymnasiet beräknas bli ungefär dubbelt så stort som vartdera av de övriga gymnasierna och kräva ett årligt anslag av 80 000 kronor. Sammanlagda årskostnaden för kompletteringsgymnasierna beräknas sålunda till ($4 \times 41\,600 + 80\,000 =$) 246 400 kronor. Utredningen framhåller, att om det föreslagna läroverket för vuxna i Stockholm kommer till stånd och kompletteringsgymnasiet i Stockholm samordnas därmed, kostnaderna för kompletteringsgymnasierna reduceras till 166 400 kronor. Till anslaget för nämnda läroverk skulle då läggas ett belopp å 43 000 kronor enligt följande sammanställning:

Utlägg för kursavgifter	20 000
Timlärararvoden	14 000
Övriga arvoden	6 000
Lokalhyror, städning, o. d.	3 000
	Summa kronor 43 000

Anslaget till kompletteringsgymnasierna föreslås få karaktären av reservationsanslag.

Den totala kostnaden för genomförande av utredningens förslag skulle sålunda uppgå till (11 400+246 400=) 257 800 kronor om året eller, där-est även ett gymnasium för vuxna inrättas, till (11 400+166 400+43 000=) 220 800 kronor.

Departementschefen.

Den utan jämförelse vanligaste vägen till högre studier går i vårt land över studentexamen. Varken de individuella dispensererna eller likställig-
heten av viss utbildning med studentexamen för inträde på speciella högre utbildningsområden har kvantitativt hitintills spelat någon större roll. Trots detta utgör emellertid förefintligheten av dispensmöjligheter och studentlik-
ställighet för vissa grupper värdefulla tillgångar såväl för individen som för samhället. De svårigheter av ekonomisk och annan yttre art, som förelig-
ger för många unga att avlägga studentexamen, ändrad intresseinriktning m. fl. orsaker gör det därför i hög grad önskvärt, att studentexamen inte utgör den enda vägen till högre studier.

De som för närvarande borde kunna komma ifråga till högre studier utan att ha studentexamen torde vara betydligt flera än vad som framgår av antalet beviljade dispenser eller av antalet vid universitet och högskolor inskrivna utan studentexamen. Osäkerheten hos många om vilka förkun-
skaper, som kan behövas, svårigheten att bedöma sina egna kunskaper och sina utsikter att få dispens, svårigheten att komma i tillfälle att avlägga formella prov, etc. leder till att med all sannolikhet många med faktiska kunskaper motsvarande studentexamen uteblir från högre studier. Ett enklare dispensförfarande, i varje fall för den som kan uppvisa formell examen eller utbildning, som helt eller delvis kan anses motsvara student-
examen, är därför otvivelaktigt önskvärt. Därigenom skulle större garan-
tieförhållanden nås för att studiebegåvningar utanför studenternas krets verkligen blev tillvaratagna, vilket måste anses såsom angeläget inte minst med nuvaran-
de brist på akademiskt utbildad arbetskraft.

Såsom jag tidigare anfört torde de av utredningen om vidgat tillträde till högre studier behandlade frågorna om s. k. studentlikställda samt om formerna och reglerna för dispensprövningen av dem, som önskar vinna inträde vid universitet och högskolor utan att ha avlagt studentexamen i vanlig ordning, icke vara av den natur, att de behöver underställas riks-

dagens prövning. Då emellertid dessa frågor är nära förbundna med spörsmålet om inrättande av särskilda s. k. kompletteringsgymnasier, vill jag — utan att nu taga slutlig ställning till de av utredningen framförda förslagen om studentlikställighet för vissa grupper av studerande — helt allmänt uttala, att jag framdeles ämnar föreslå Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser i stort sett i enlighet med av utredningen förordade grunder. Jag ansluter mig således i princip till vad utredningen föreslagit beträffande kravet på förkunskaper för tillträde till högre studier. Dock synes det mig nu, som om det borde krävas läskunskaper eller åtminstone kunskaper motsvarande realexamen även i ett tredje främmande språk av den, som önskar vinna inträde vid teologisk, juridisk eller filosofisk fakultet. För socionomer och för dem som avlagt distriktsåklagarexamen torde för inträde vid juridisk fakultet eller för studier för statsvetenskaplig examen det lägre kravet på förkunskaper i främmande språk kunna anses vara tillräckligt. I övrigt anser jag mig icke nu böra ingå på en prövning av utredningens förslag i hithörande frågor.

Utredningen har beträffande den individuella dispensprövning, som under alla förhållanden måste bibehållas, föreslagit en annan ordning än den hittills tillämpade. Dispensärendena skulle sålunda icke längre handläggas av kanslern för rikets universitet utan av en särskild nämnd med kanslern som ordförande. Jag kan inte biträda detta förslag utan anser, att den nuvarande ordningen även i fortsättningen bör kunna tillämpas. Däremot anser jag i likhet med utredningen, att arbetsmarknadsstyrelsen genom sin yrkesvägledningsbyrå och de lokala organen för yrkesvägledning bör medverka i det upplysnings-, utrednings- och rådgivningsarbete, som utgör ett led i strävandena att underlätta tillträdet till högre studier.

Jag delar utredningens uppfattning, att samhället bör åtaga sig ansvaret att ordna lämplig undervisning, som avser studier av enskilda skolämnena såsom förberedelse till högre studier. I likhet med flertalet hörda remissinstanser förordar jag därför i allt väsentligt det av utredningen framlagda förslaget om inrättande av särskilda kompletteringsgymnasier. Jag delar uppfattningen, att kompletteringsgymnasierna bör betraktas som försöksverksamhet och att ledningen av verksamheten bör utövas av skolöverstyrelsen. Innan tillräcklig erfarenhet vunnits torde emellertid antalet gymnasier böra begränsas till tre, och i likhet med vad jag i det föregående uttalat beträffande förläggningssort för läroverket för vuxna torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning bestämma förläggningssort även för kompletteringsgymnasierna. Dessa bör om möjligt träda i verksamhet redan nästa budgetår.

De föreslagna kompletteringsgymnasierna avses i första hand för personer utan studentexamen, och förslaget innebär därför icke någon fullständig lösning av hela problemet om kompletteringsundervisning för studentexamen. Men i likhet med utredningen anser jag, att kompletterings-

gymnasierna i viss utsträckning bör vara tillgängliga även för personer med studentexamen.

I princip anser jag icke heller, att personer utan studentexamen, vilka har ett annat syfte än att vinna inträde vid en högre läroanstalt, bör uteslutas. Vid konkurrens om elevplatserna bör dock självklart företräde ges åt den som förbereder sig för högre studier. Innan erfarenhet av tillströmningen till gymnasierna vunnits, synes därför inträdesvillkoren icke närmare böra preciseras.

Såsom utredningen framhållit anordnas redan nu kompletteringskurser i universitetens och högskolornas regi, av yrkesföreningar och studentorganisationer samt av privata kursgivare. Jag delar också utredningens uppfattning, att man i första hand bör söka utnyttja de nuvarande kursgivarna genom att hänvisa enskilda studerande till sådana »främmande kurser». Ett sådant förfarande förutsätter givetvis kursgivarens samtycke och jag vill tillägga, åtminstone i vissa fall skolöverstyrelsens godkännande av kursplaner och undervisning. I de fall däremot, när några »främmande kurser» i ämnet icke finns eller dessa av olika skäl icke kan godkännas eller icke står öppna för personer utan studentexamen, bör kompletteringsgymnasium kunna anordna egna kurser. Även pedagogiska skäl torde i vissa fall tala för en undervisning i gymnasiet egen regi. Utredningen har vidare föreslagit, att maximiantalet lärjungar i en avdelning sättes till 20 samt minimiantalet till 5, vilket senare antal är det som i regel erfordras för att undervisning skall komma till stånd på det differentierade gymnasiet. Jag biträder detta förslag men anser att minimiantalet bör utgöras av icke-studenter.

Utredningens förslag, att möjligheter skulle öppnas att hänvisa enskilda elever till vanligt gymnasium för att under kortare tid följa undervisningen på olika stadier under lärares personliga överinseende, är jag icke beredd att nu förorda.

Jag ansluter mig däremot till utredningens förslag, att kompletteringsgymnasium får rätt att självständigt anställa prov och att utfärda vitsord om kunskaper enligt fordringarna för studentexamen. Till varje gymnasium bör därför knytas en krets av examinörer i de särskilda ämnena. Beträffande formerna för examinationen torde det få ankomma på skolöverstyrelsen att bestämma.

Enligt utredningen bör undervisningen vid kompletteringsgymnasierna vara kostnadsfri. Även i de fall, då elev hänvisas till »främmande kurs», skulle det allmänna svara för kursavgiften. Jag anser mig böra tillstyrka detta förslag. Utredningen har däremot icke ansett det ligga inom ramen för sitt uppdrag att framföra förslag om att det allmänna skulle betala även studenternas kursavgifter. För egen del är jag icke heller beredd att för personer med studentexamen förorda fri undervisning under kompletteringsstudier, annat än då fråga är om deltagande i kompletteringsgymnasiums egna kurser och studierna avser s. k. ämneskomplettering.

Beträffande studiehjälpen ansluter jag mig till de förslag, som framförts av studielånenämnden, nämligen att eleverna i kompletteringsgymnasium ges möjlighet att erhålla studielån och behovsprövade stipendier enligt de grunder för studiehjälp, som godkänts av 1952 års riksdag. De behovsprövade stipendierna torde bära maximeras till 800 kronor per läsår, fördelade på högst 400 kronor per termin.

Mot den av utredningen föreslagna personalorganisationen har jag icke funnit anledning till erinran. Innan erfarenhet vunnits av den nu föreslagna verksamheten kan, såsom utredningen framhållit, kostnadsberäkningarna avseende kompletteringsgymnasierna endast bli ungefärliga. Jag anser mig emellertid i stort sett kunna godtaga den av utredningen beräknade totalkostnaden för kompletteringsgymnasierna utan att därvid taga ställning till kostnadsberäkningarnas detaljer. För ett eventuellt gymnasium i Stockholm beräknar jag dock för nästa budgetår samma belopp som för övriga eller i runt tal 42 000 kronor. Jag beräknar sålunda kostnaderna för tre kompletteringsgymnasier för nästa budgetår till i runt tal 125 000 kronor, vilket belopp torde bära anvisas såsom reservationsanslag under rubriken Kompletteringsgymnasier. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen meddela de bestämmelser angående anslaget disposition, som må finnas erforderliga. Utgifterna för stipendier torde bära bestridas från samma anslag som studiebidrag och stipendier åt elever vid andra allmänna läroverk.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kompletteringsgymnasier* för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 125 000 kronor.

VII. Högre tekniska läroverk: Avlöningar.

	Anslag	Nettoutgift
1950/51	3 922 900	4 159 391
1951/52	4 000 000	4 966 863
1952/53 (statsliggaren s. 679)	4 890 000	
1953/54 (förslag)	6 300 000	

Överstyrelsen för yrkesutbildning har den 27 augusti 1952 avgivit sina äskanden beträffande detta förslagsanslag. Därefter har överstyrelsen efter anmodan av chefen för ecklesiastikdepartementet med skrivelse av den 21 november 1952 inkommit med vissa uppgifter angående det ökade medelsbehov, som skulle bli en följd av riksdagens bifall till propositionen 1952: 241 angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. Efter riksdagens beslut (riksdagens skrivelse 1952: 438) i anledning av nämnda proposition har Kungl. Maj:t den 19 december 1952 fastställt ny personalförteckning för de högre tekniska läroverken, att tillämpas tills vidare från och med den 1 januari 1953, samt meddelat vissa andra bestämmelser för löneregleringens genomförande.

Sådana av överstyrelsen framförda yrkanden, som efter löneregleringen kommit att helt sakna aktualitet, samt yrkanden, hänförande sig till automatiska utgiftsökningar, redovisas i regel icke i det följande.

Organisationsfrågor.

Överstyrelsen hemställer, liksom i sina anslagsäskanden för budgetåren 1951/52 och 1952/53, att den med kommunala medel uppehållna treåriga maskintekniska fackskolan i Göteborg (två år med aftonundervisning och ett avslutande år med dagundervisning) förstatligas och förenas med tekniska gymnasiet i staden. Detta skulle för nästa budgetår innebära en ökning med två klassavdelningar. Överstyrelsen anför bland annat:

Därest staten icke nu träder in, kommer den av Göteborgs stad igångsatta utbildningen att nedläggas. Staden avser visserligen att fullfölja utbildningen för de elever, som påbörjat sin utbildning i fackskolan, men några nya elever komma icke att vinna inträde. Läsåret 1952/53 kommer således ingen första klass att finnas utan endast andra och tredje klasserna. För möjliggörande av att eleverna i den kommunala fackskolan kunna avlägga en ingenjörsexamen med kompetens, motsvarande den, som erhålles vid de statliga tekniska fackskolorna, har Kungl. Maj:t den 11 juli 1952 medgivit, att ifrågavarande fackskola må läsåret 1952/53 stå under överstyrelsens för yrkesutbildning insende samt att ingenjörsexamen vid skolan må under läsåret avläggas i samma ordning som vid de statliga tekniska fackskolorna.

Det vore ytterst beklagligt, om den av Göteborgs stad bekostade, för industrin och den tekniska utbildningen så viktiga skolformen skulle få lov att avskrivas. Enligt överstyrelsens uppfattning måste det anses vara en statens angelägenhet att övertaga driftskostnaderna för fackskolan.

Vid bifall till överstyrelsens förslag skulle de 15 tekniska läroverken för nästa budgetår komma att omfatta 155 klassavdelningar mot för närvarande 153. Sammanlagda antalet elever beräknas till 4 650.

Statskontoret framhåller, att frågan om förstatligandet av den maskintekniska fackskolan i Göteborg i viss mån kommit i ett nytt läge, därigenom att staden beslutat nedlägga skolan. Statskontoret, som under hand inhämtat att elevtillströmningen till fackskolan varit tillfredsställande och som tidigare uttalat, att skäl i och för sig syntes tala för ett förstatligande, vill icke motsätta sig det nu ånyo framförda omorganisationsförslaget.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Denna anslagspost är nu uppförd med 2 055 000 kronor.

Lektorer. *Överstyrelsen* föreslår en ökning av antalet lektorstjänster (nu 127) med åtta, fördelade med en vid vart och ett av läroverken i Borås, Gävle, Göteborg, Härnösand, Jönköping, Norrköping, Stockholm och Örebro. *Överstyrelsen* beräknar, att av de föreslagna nya lektorstjänsterna sex kommer att tillsättas från och med den 1 januari 1954 och två från och med den 1 juli 1954. *Statskontoret* framhåller, att även om bärande motiv för inrättande av flera nya lektorstjänster i och för sig syntes föreligga, borde ökningen nu begränsas till fyra befattningar.

Kontorspersonal. *Överstyrelsen* hemställer, att kansliskrivartjänsten vid läroverket i Stockholm ersättes med en kontorsskrivartjänst i Ca 17.

Vaktmästare. *Överstyrelsen* föreslår, att de två tjänsterna som laboratorievaktmästare i Ce 12 (en i Borås och en i Norrköping) med hänsyn till tjänsternas stadigvarande natur ordinariesättes. Vidare hemställer överstyrelsen, att en vaktmästartjänst i Ca 11 vid läroverket i Malmö uppflyttas till Ca 12. För *statskontorets* yttrande redogöres under icke-ordinarieposten.

Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Denna anslagspost är nu uppförd med 85 000 kronor.

Arvoden åt skolläkare m m. *Överstyrelsen* beräknar denna delpost till förslagsvis 31 860 kronor, varav 17 840 kronor belöper å skolläkare och 14 020 kronor å skolsköterskor.

Till arvoden åt bibliotekarier beräknar *överstyrelsen* ett belopp av 12 750 kronor, vilket innebär en höjning med 3 950 kronor. Enligt nu tillämpade grunder utgår arvodet med ett grundbelopp av 250 kronor per läsår + 50 kronor per facklinje + 50 öre per elev. *Överstyrelsen* hemställer ånyo om en ändring av grunderna, så att arvodet skulle utgå med ett grundbelopp av 350 kronor per läsår + 50 kronor per facklinje + en krona per elev. *Statskontoret* framhåller, att ämbetsverket, med hänsyn till att arvoden till bibliotekarierna vid de allmänna läroverken från och med den 1 juli 1952 uppräknats med 20 procent, svårligen kan motsätta sig, att bibliotekariearvoden vid de tekniska läroverken höjes i motsvarande mån.

Arvode åt biträdande rektor. Till biträdande rektor vid tekniska läroverket i Stockholm skall numera enligt tilläggsbestämmelserna till statens allmänna avlöningsreglemente (Bilaga D) utgå ersättning motsvarande timarvode för två veckotimmar. *Överstyrelsen* beräknar det för nästa budgetår erforderliga beloppet till 1 758 kronor.

Överstyrelsen hemställer vidare om inrättande av en befattning som biträdande rektor vid tekniska läroverket i Göteborg. *Statskontoret* anser, att även om läroverket utbygges med en fackskola lär en tjänst som biträdande rektor näppeligen böra inrättas vid läroverket.

Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Denna anslagspost är nu uppförd med 1 900 000 kronor.

Adjunkter. På personalförteckningen är nu uppförda 15 adjunkter i Ce 29 och 5 adjunkter i Ce 27. *Överstyrelsen* räknar för nästa budgetår med 20 adjunkter i Ce 29, 14 adjunkter i Ce 27 och 44 adjunkter i Ce 23—25.

Timlärare i tekniskt och merkantilt betonade ämnen. Enligt 4 § timlärarkungörelsen skall i teoretiskt läroämne timarvode efter löneklass 21 gälla för lärare, som är behörig till anställning som extra adjunkt. I merkantilt eller tekniskt betonat teoretiskt läroämne må arvode efter löneklass 21 i regel tillämpas endast för lärare, som avlagt examen vid handelshögskola eller teknisk högskola. Vid högre tekniskt läroverk eller sjöbefälsskola må timarvode utgå efter löneklass 22 eller 23, då vederbörande överstyrelse finner vägande skäl tala för en sådan högre placering med hänsyn till lärarens kompetens och tidigare tjänstgöring såsom lärare.

Överstyrelsen föreslår, liksom i fjol, att timlärarkungörelsen ändras så, att timlärare i tekniskt eller merkantilt betonat läroämne vid högre tekniskt läroverk må kunna erhålla arvode enligt löneklass 24 eller 27.

Statskontoret avstyrker, liksom i fjol, detta förslag på det bestämdaste.

Vaktmästare m. m. *Överstyrelsen* hemställer om inrättande av

en laboratorievaktmästartjänst i Ce 12 vid vartdera av läroverken i Hälsingborg och Örebro. Vidare hemställer överstyrelsen om inrättande av en vaktmästartjänst i Ce 12 vid ettvar av läroverken i Eskilstuna, Gävle, Karlskrona och Skellefteå. Vid de tre sistnämnda läroverken skulle därvid nu utgående arvoden för utförande av maskinist- och eldargöromål indragas.

I fråga om övriga nu utgående arvoden till vaktmästar- och eldarpersonal föreslår överstyrelsen olika höjningar, tillhoppa 2 900 kronor.

Statskontoret påpekar, att överstyrelsens nu nämnda och under ordinarieposten framförda önskemål beträffande vaktmästar- och eldarpersonalen i stort är desamma som i petita för innevarande budgetår. Då den översyn av denna personals arbetsuppgifter och löneställning, som statskontoret föreslagit och som enligt departementschefen borde komma till stånd (se prop. 1952: 140, s. 64 och 66) ännu icke verkställts, kunde ämbetsverket icke förorda de nu framförda förslagen. Beträffande arvodena för vaktmästar- och eldargöromål syntes, med hänsyn till den tjugoprocentiga ökningen från och med den 1 juli 1952, en ytterligare höjning icke böra vidtagas, då det gällde bisysslearvoden. I den mån överstyrelsen kunde visa, att ersättningarna hänförde sig till hel- eller deltidstjänster, ville ämbetsverket däremot icke motsätta sig skälig uppräknings av ifrågakommande arvoden.

Överstyrelsen hemställer slutligen om höjning av anslagsmedlen till övningar i lantmäteri med 2 800 kronor till 16 000 kronor samt av anslagsmedlen till arvoden åt biträden vid laborationer med 150 kronor till 1 200 kronor. *Statskontoret* avstyrker dessa höjningar med hänsyn till att ifrågavarande anslagsmedel för innevarande budgetår uppräknats med tio procent.

Särskilda uppbörsmedel.

Dessa beräknas av överstyrelsen till 94 500 kronor eller 9 500 kronor mera än för innevarande budgetår.

Departementschefen.

Organisationsfrågor. I enlighet med överstyrelsens förslag tillstyrker jag, att den för närvarande med kommunala medel uppehållna treåriga maskintekniska fackskolan i Göteborg (två år med aftonundervisning och ett avslutande år med dagundervisning) från och med nästa läsår övertages av staten och anslutes till tekniska gymnasiet därstädes. Skolan bör under första läsåret få omfatta en första klass med aftonundervisning och en tredje klass med dagundervisning.

Ordinarieposten. Då svårigheter alltjämt föreligger att besätta lektorstjänsterna vid de tekniska läroverken med kompetenta och i övrigt lämpade innehavare, synes antalet nya tjänster böra begränsas till fyra. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta angående fördelningen av dessa tjänster på de olika läroverken. I övrigt anser jag mig icke för närvarande böra ifrågasätta någon ändring beträffande ordinarieposten.

Medelsbehovet under ordinarieposten beräknar jag till 2 250 000 kronor, vilket innebär en ökning med 195 000 kronor.

Arvodesposten. Delposten till arvoden åt skolläkare m. m. torde böra beräknas till förslagsvis 31 900 kronor, vilket innebär en höjning med 1 500 kronor.

Jag anser mig böra biträda överstyrelsens förslag till förbättring av arvodena åt bibliotekarier. Sålunda torde grundbeloppet böra höjas från 250 kronor till 350 kronor per läsår och beloppet per elev från 50 öre till en krona. Beloppet per facklinje torde böra bibehållas vid 50 kronor. Vid bifall härtill bör delposten till arvoden åt bibliotekarier beräknas till 12 800 kronor, vilket innebär en höjning med 4 000 kronor. Med hänsyn till att bibliotekariearvodet är satt i relation till bland annat antalet elever, torde delposten böra betecknas förslagsvis. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen meddela närmare föreskrifter rörande ifrågavarande arvoden.

Överstyrelsens förslag om inrättande av en befattning som biträdande rektor vid Göteborgsläroverket anser jag mig icke kunna tillstyrka.

I fråga om medelsanvisning till biträdande rektor vid Stockholmsläroverket och till biträdeshjälp å rektorsexpeditionerna återkommer jag under icke-ordinarieposten.

Arvodesposten skulle alltså uppföras med $(31\,900 + 12\,800 =) 44\,700$ kronor, vilket innebär en sänkning med 40 300 kronor.

Icke-ordinarieposten. I enlighet med överstyrelsens förslag tillstyrker jag ökning av antalet adjunktstjänster i Ce 29 med fem till tjugu och av antalet adjunktstjänster i Ce 27 med nio till fjorton. Överstyrelsen har beräknat antalet adjunktstjänster i Ce 23—25 till sammanlagt 44. Här emot har jag ingen erinran.

Överstyrelsens förslag om förbättrade timarvoden åt timlärare i tekniskt och merkantilt betonade ämnen torde icke böra föranleda någon åtgärd i detta sammanhang.

Genom beslut den 27 februari 1953 har Kungl. Maj:t uppdragit åt 1948 års tekniska skolutredning att verkställa utredning rörande det vid varje tekniskt läroverk föreliggande behovet av vaktmästar- och eldarpersonal. I avvaktan på resultatet av denna utredning anser jag mig i fråga om

nämnda personal icke böra tillstyrka överstyrelsens förslag rörande ordinarie-sättning, lönegradsuppflyttning eller inrättande av nya tjänster. Beträffande arvoden för vaktmästar- och eldargöromål ansluter jag mig till vad statskontoret anfört. Någon höjning av bisysslearvoden bör sålunda icke ske. Arvoden, som icke har denna karaktär, torde däremot enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande böra få uppräknas med skäligt belopp.

I fråga om anslagsmedlen till övningar i lantmäteri och till arvoden åt biträden vid laborationer anser jag mig icke böra tillstyrka någon höjning.

I det föregående har jag förutsatt, att samtliga kostnader för biträdes-hjälpen å rektorsexpeditionerna vid de tekniska läroverken skall bestridas från icke-ordinarieposten och posten till rörligt tillägg. Medelsbehovet för nästa budgetår till ifrågavarande ändamål (frånsett Stockholmsläroverket) uppskattar jag till omkring 105 000 kronor. Den nuvarande under arvodesposten upptagna delposten å 44 300 kronor till bokförings- och skrivbiträden åt rektorer bortfaller.

Då arvodet till biträdande rektor vid Stockholmsläroverket numera icke utgår med fast belopp utan med belopp motsvarande timarvode för två veckotimmar, torde kostnaderna för arvodet lämpligen böra bestridas från icke-ordinarieposten. Den nuvarande under arvodesposten upptagna delposten till arvode åt biträdande rektor bortfaller.

Medelsbehovet under icke-ordinarieposten beräknar jag till 2 400 000 kronor, vilket innebär en ökning med 500 000 kronor.

Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel. Anslagsposten till rörligt tillägg torde böra uppräknas med 765 000 kronor till 1 700 000 kronor. De särskilda uppbördsmedlen torde lämpligen böra uppföras med 94 700 kronor.

Hela avlöningsanslaget bör vid bifall till vad jag förordat uppföras med 6 300 000 kronor, vilket innebär en ökning med 1 410 000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de högre tekniska läroverken, vilka föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för de högre tekniska läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

A v l ö n i n g s s t a t .

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 250 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt skolläkare m. m., <i>förslagsvis</i>	31 900
b) Arvoden åt bibliotekarier, <i>förslagsvis</i>	<u>12 800</u> 44 700
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 400 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	<u>1 700 000</u>
	Summa kronor 6 394 700

Särskilda uppbördsmedel:

Hyror och hyresersättningar m. m.	<u>94 700</u>
	Nettoutgift kronor 6 300 000

c) till *Högre tekniska läroverk*: *Avlöningar* för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 300 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda under avsnitten I—VII hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Agnés Magnusson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
I. Allmänna läroverken: Avlöningar	3
II. Allmänna läroverken: Omkostnader	57
III. Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna	60
IV. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.	61
V. Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.	62
VI. Kompletteringsgymnasier	69
VII. Högre tekniska läroverk: Avlöningar	86